

Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Mersin İli Örneği Üzerine Bir Değerlendirme

Tülay Aktemir

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Toplumsal
Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2022
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet Balcılar
Ekonomi Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu

2. Prof. Dr. Fatma Güven Lisaniler

3. Doç. Dr. Özge Sanem Özateş Gelmez

ÖZ

Bu çalışma, Mersin ili merkez ilçelerine bağlı mahallelerde yaşayan yaşlı, yoksul ve yalnız kadınların hayat deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını anlamayı amaçlamıştır. Bu bağlamda yaşlı kadınların yoksulluk ve yalnızlıkla mücadele stratejilerinin/yöntemlerinin neler olduğunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada bir nitel araştırma yöntemi olan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, Mersin ili merkez ilçeleri olan, Akdeniz, Mezitli, Toroslar, Yenişehir ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılanlar, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan, kendi adına sosyal güvencesi olmayan, yaşlı ve yalnız yaşayan kadınlardan oluşmaktadır.

Çalışmada görüşülen kadınların yoksulluk ve yalnızlık durumlarını, hayat deneyimlerini, salgın dönemi yaşadıkları durumları açıklamaya yardımcı olabilecek tematik tablolar oluşturulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar kategorize edilerek, bulgular yorumlanmıştır.

Yaşlılığın kadınlaşmasıyla beraber kadın yoksulluğu ile mücadele etme ihtiyacı her zamankinden fazla olduğu görülmüştür. Salgın döneminde evde kalan yaşlı kadınlar sosyal izolasyona daha çok maruz kalmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı kadınlar, Yaşlı kadınların yalnızlığı, Yaşlı kadınların yoksulluğu, Salgında yaşlı kadınlar.

ABSTRACT

This study aims to understand the life experiences of elderly and poor women living alone in the neighborhoods of the central districts of Mersin, Turkey

The interview method, which is a qualitative research method, was used in the research. The study was carried out in the central districts of Mersin, Akdeniz, Mezitli, Toroslar and Yenişehir. The participants of the research consist of women who are citizens of the Republic of Turkey, do not have social security on their own behalf, are elderly and live alone.

Thematic tables were created to explain the poverty and loneliness, life experiences, and the pandemic situations of the women interviewed in the study. The answers given by the participants were categorized and the findings were interpreted in the analysis section.

With the feminization of old age, it is seen that the need to combat women's poverty is more than ever. Older women who had to stay at home during the pandemic were more exposed to social isolation.

Keywords: Elderly women, Loneliness of elderly women, Poverty of women, Elderly women in the epidemic.

TEŞEKKÜR

“Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Mersin İli Örneği Üzerine Bir Değerlendirme” adlı tez çalışmamın, her sürecinde beni destekleyen değerli hocam Prof. Dr. Hanife ALİEFENDİOĞLU’na teşekkür ederim. Değerli hocam, jüri başkanım Prof. Dr. Fatma Güven LİSANİLER’e değerli katkıları için teşekkürler. Jüri üyesi Doç. Dr. Özge Sanem ÖZATEŞ hocama emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Desteğiyle beni cesaretlendiren, her sürecimde benimle dayanışan sevgili hocam, bölüm başkanım Doç. Dr. Süheyla ÜÇİŞİK ERBİLEN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Araştırma sürecinde çeviri desteğinde bulunan, her sürecimde desteğini esirgemeyen değerli arkadaşım psikolojik danışman Zeliha KARADAĞ’a şükranlarımı sunarım. Hayatım ve yüksek lisans eğitimim boyunca her zaman yanımda olan, manevi desteğiyle bana güç veren değerli ablam Nazlı AKTEMİR’e varlığıyla teşekkür ederim. Anelik şefkatiyle, sevgisi ve manevi desteğiyle bana güç veren ablam Zeynep KAYA’ya şükranlarımı sunarım. Gülüşünü, sevgisini ve desteğini vererek beni motive eden yeğenim Heval’e teşekkür ederim. Sevgisiyle, sabırla, desteğiyle, her zaman yanımda olan, beni motive eden, bana güç veren biricik oğlum J. Rodin’e hayatıma girdiği ve anlam katarak, beni desteklediği için teşekkür ederim.

Şubat 2022

Tülay AKTEMİR

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
KISALTMALAR	ix
TABLO LİSTESİ	x
ŞEKİL LİSTESİ	xi
1 GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Konusu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	5
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Araştırmanın Yaklaşımı	6
1.5 Literatür Araştırması	7
1.6 Araştırmanın Soruları	7
2 KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1 Yaşlanma ve Yaşlılık ile İlgili Kavramsal Çerçeve	10
2.1.1 Sağlıklı Yaşlanma	11
2.1.2 Yaşlanmanın Üç Boyutu	12
2.2 Yaşlıların Genel Durumu	15
2.3 Yaşlı Nüfusun Dünya ve Türkiye Bağlamında Değişimi	17
2.4 Yaşlı Kadınların Sorunları	18
2.4.1 Salgında Yaşlılık	19
2.4.2 Yaşlılıkta Fizyolojik Sorunlar	20
2.4.3 Yaşlılıkta Psikolojik Sorunlar	21

2.4.4 Yaşlılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar	22
2.5 Yaşlılıkta Yoksulluk	25
2.5.1 Yaşlı Kadın Yoksulluğu	25
2.6 Yaşlı Kadın Yalnızlığı	27
2.7 Yaşlı Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet	29
2.7.1 Yaşa Bağlı Ayrımcılık ve Boyutları	31
2.7.2 Yaşlılıkta Sosyal Dışlanma	34
2.8 Yerinden Edilme ve Kadın	36
2.9 Kesişimsellik	37
3 VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ VE ANALİZİ	39
3.1 Araştırmanın Deseni	40
3.2 Görüşme Kağıdı	40
3.3 Araştırmanın Katılımcıları	41
3.4 Etik Onam	42
3.5 Görüşme Tekniği	43
3.6 Verilerin Analiz Süreci	47
3.6.1 Dökümleri Okuma ve Düzenleme	47
3.6.2 Temaların Oluşturulması	48
3.6.3 Bulguların Betimlenip Yorumlanması	48
4 BULGULAR VE ANALİZ	49
4.1 Nitel Veriler Kapsamında Oluşturulan Temalara Ait Bulgular	49
4.1.1 Demografik Bilgi Temasına Ait Kodlar	50
4.1.2 Katılımcıların Yoksulluk Deneyimlerine İlişkin Bulgular	66
4.1.3 Katılımcıların Yalnızlık Deneyimlerine İlişkin Bulgular	82
4.1.4 Katılımcıların Salgın Dönemi Deneyimlerine İlişkin Bulgular	89

4.1.5 Katılımcıların Ayrımcılık Deneyimlerine ilişkin Bulgular	92
5 SONUÇ VE ÖNERİLER	101
5.1 Sonuç	101
5.1.1 Kadın Dostu Kentler Yaratmak	103
5.1.2 Yaş Dostu Kentler Yaratmak	104
5.2 Öneriler.....	106
KAYNAKLAR	109
EKLER	122
Ek A: Soru Kağıdı	123
Ek B: Katılımcıların Demografik Bilgi Tablosu	128
Ek C: Katılımcıların Onam Belgesi	129

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BAĞKUR	Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
ÇBYE	Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UAÖ	Uluslararası Af Örgütü
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Demografik Bilgi Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar	51
Tablo 2: Demografik Bilgi Teması, Çalışma Şekline İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar	60
Tablo 3: Katılımcıların Gelir Durumu ve Geçim Kaynakları, Yoksulluk Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar	66
Tablo 4: Yoksulluk Temasına (Sosyal Destek Türleri) İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar.....	69
Tablo 5: Yoksulluk Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar	79
Tablo 6: Yalnızlık Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar	84
Tablo 7: Yalnızlık Temasına İlişkin Yalnızlık Deneyimleri İle İlgili Alt Kategoriler ve Kodlar	86
Tablo 8: Pandemi Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar	89
Tablo 9: Ayrımcılık Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar	92
Tablo 10: Ayrımcılığın Nedenlerine Dair Alt Kategoriler ve Kodlar	97

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Mersin İli Örneği Üzerine Bir Değerlendirme..... 49

Bölüm 1

GİRİŞ

Yoksulluk küresel boyutta artmakta ve derinleşmektedir. Haneler giderek daha yoksullaşmakta ve güvencesiz işlerde çalışmaya mecbur bırakılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sonuçlar nedeniyle, kadınlar yoksulluğun şiddetine daha fazla maruz kalmakta ve yoksulluğu daha derin yaşamaktadır.

Feministler, derin yoksulluğu ve yoksul kadının durumunu 8 Mart öncesi medya üzerinden duyurmuşlardır. Buna göre; yoksulluk ve kadın yoksulluğunu güvencesiz koşullarda yaşayan kadınlar, yoksulluğun derinleştirdiği sosyal dışlanma ve eşitsizlik, ekonomik güvensizlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Salgın dönemi gelir kaybına yol açacak bir risk oluşturmakta hem hanedeki diğer fertleri hem de kadınları zora sokmaktadır. 16 milyon civarında ev kadınlarının yüzde 52,9'i (yaklaşık 8,5 milyon kadın) bağımlı oldukları gelirler bakımından salgının yol açtığı gelir kaybı riskine maruz kalmaktadır (Bianet, 2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sonuçlar itibari ile kadınlar, erkeklere göre yoksullukla mücadelede ve yoksulluğu ortadan kaldıracak yeterli kaynaklara sahip değillerdir.

Kadınlar erkeklerden daha uzun yaşamaktadır. Hayatlarının her döneminde yoksul olan kadınların yaşlandıklarında daha yoksul olacakları anlamına gelmektedir. Ray ve Richardson'a (2002) göre, ayrımcılık bunun ile sınırlı olmamaktadır. Beyaz kadına göre, siyah kadın daha yoksuldur. Kadınlar yalnızca cinsiyetlerinden dolayı değil sınıf, ırk ve cinsel yönelim ve yaşlarından dolayı ayrımcılığa uğramaktadırlar (s.7). Irmak ve Artan, 2018; Ray ve Richardson, 2002'e göre, feminist gerontologlar,

kadınların yaşadığı çok boyutlu ayrımcılığın açığa çıkarılmasında, üretilen sosyal politikaların dışında bırakılanların sadece kadınlar olmadığını kabul eder. Buna göre feminist yaklaşımlar, yaşlanma deneyimlerini araştırır, yaşlanma deneyiminin çeşitliliğini yansıtan sesleri dinlerler (s.237), (s.9-11). Feminist gerontoloji, yaşlanma deneyimlerinin oluşturduğu çok boyutlu ayrımcılığı ortaya koyarken, üretilen sosyal politikaların kesişimsel ayrımcılığı görmeleri ve ayrımcılığın nedenleri ile çözüm üretilmesi konularında katkı sunmayı da amaçlamaktadır.

1.1 Araştırmanın Konusu

Canlı doğasının en kaçınılmaz dönemlerinden biri yaşlanmadır. Bireyin sosyal çevresi ile etkileşimi, psikolojik sağlamlık, refah düzeyi ve bunlara bağlı gelişen yapabilirlik yaşlanmayı etkileyen temel unsurlardır. Bireyin günlük fonksiyonlarını yerine getirmesi sağlıklı yaşlanma için önemlidir. Fizyolojinin günlük ihtiyaçları karşılayamadığı dönemde birey çevresine ihtiyaç duymaya başlar. Yaşlanma insan uygarlıkları için yeni bir dönemdir ve bu dönem yaşlılık olarak nitelendirilir. Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Yaşlı insanların genellikle zayıf veya bağımlı oldukları ve topluma yük oldukları varsayılır. Bu bakış açısı cinsiyet faktörüne göre değerlendirildiğinde kadın açısından yaşlılık, kadının dezavantajlı konumunun pekiştiren bir süreç haline gelmektedir. Ekonomik açıdan en kırılgan gruplar arasından yer alan yaşlı kadınların gelirleri tüm yaş gruplarında daha düşük seyretmektedir. Yaşlılıkta cinsiyet faktörü yaşlılığın niteliğini belirleyen temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşlılık kadınlar açısından derin yoksulluk ve ayrımcılığa dönüşebilmektedir. Sosyal izolasyon, ayrımcılık, fırsat eşitsizliği ve buna ek olarak etnik köken, kültürel kimlik yaşlı kadın yoksulluğuna işaret eden kapasite yoksunluklarıdır. Eşin ölümüyle yalnız kalan ve yoksullaşan kadının dezavantajlı konumunun derinleştiği

görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı hayatı boyunca sosyal güvencesiz çalışan veya hiç çalışmamış yaşlı kadınların, asgari gelirin altında bir gelirle yaşamak zorunda kalması kapasite yoksunluğuna neden olabilir. Bu durum bireyin kendini gerçekleştirmesinin ve özgürleşmesinin önünde engeldir.

Yaşlı insanların genellikle işe yaramaz, zayıf, muhtaç oldukları ve bunlardan dolayı topluma yük oldukları varsayılır. Halk sağlığı ve bir bütün olarak toplum, ayrımcılığa yol açabilen, politikaları geliştirirken, yaşlıların *sağlıklı yaşlanma* deneyimi için fırsatlara sahip olması gerekir (DSÖ, 2021). Kovid-19 salgını döneminde tüm dünya izolasyon sürecine girmiştir. Bu süreçte yaşlı bireyler evlerine tamamen kapanmış, kapatılmışlardır. Kırılgan bir grup olan yaşlılar, toplum tarafından sosyal izolasyona maruz kalırken salgın döneminde bu durum fiziksel izolasyona da dönüşmüş, yaşlılar için yaşam daha yalnızlaştırıcı bir hal almıştır. Toplumlar bireylerden daha çok kamusal alan ve ekonomik süreç içerisinde üretkenlik bekler. Bu yüzden yaşlıları yük olarak görme eğilimi vardır. Yaşlı bireyler çalışma hayatından ayrılmaları veya sosyal güvencesiz çalışması sonucunda emeklilik haklarından mahrum kalmaktadır. Bu durum yaşlı bireylerin yoksullukla karşı karşıya gelmelerine neden olmaktadır. Yaşla beraber ilerleyen sağlık sorunları, toplumun yaşlılara uyguladığı ayrımcılık sonucu, yaşlı bireylerin sosyal hayattan çekilip, daha çok ev içerisinde kalmalarına neden olmaktadır.

Nüfus içerisindeki 60 yaş ve üstü insanların sayısı ve oranı artmaktadır. 2015 ile 2050 arasında, 60 yaşın üzerindeki dünya nüfusunun oranı neredeyse ikiye katlanarak, %12'den %22'ye çıkması beklenmektedir (DSÖ, 2021). Bu durum yaşlılara dönük sosyal politikaların ivme kazanarak artması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 yaş ve üstü nüfus, 2015 yılında 6 milyon 495 bin 239 kişi iken son beş yılda %22,5 artarak, 2020 yılında 7 milyon 953 bin 555 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2015 yılında %8,2 iken, 2020 yılında %9,5'e yükselmiştir. Yaşlı nüfusun 2020 yılında %44,2'sini erkek nüfus oluştururken %55,8'ini kadın nüfus oluşturmuştur. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmüştür (TÜİK, 2021).

En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla yüzde 33,5 ile Monako, yüzde 28,5 ile Japonya ve yüzde 22,9 ile Almanya olmuştur. Türkiye yüzde 9,5'lik oranla 167 ülke arasında 66'ncı sırada yer almıştır. En az yaşlı nüfusa sahip ülkeler sırasıyla Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Angola olmuştur (Deutsche Welle, 2021). Ülkelerin toplam yaşlı nüfus içerisindeki oranı artmıştır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), (2019) verilerine göre; gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunun doğuştan beklenen yaşam süresi 80 yıldan fazladır. 2019'da İspanya, İsviçre, İtalya ve Avustralya'daki yaşam beklentisi 83 yılı aşmıştır. Japonya'da ortalama yaşam süresi 85 yıl ile en yüksek seviyede olmuştur. Kötü sağlık koşullarına sahip Sahra altı Afrika'nın ise doğuştan beklenen yaşam süresi 50 ila 60 yıldır. Orta Afrika Cumhuriyeti 2019 yılında 53 yıl ile en düşük yaşam beklentisine sahiptir (ASHB, 2019). Bu veriler ışığında ortalama yaşam süresinin uzaması ile yaşlı nüfus artış oranı arasında paralellik olduğu gözlenmektedir. Aynı zamanda refah seviyesi yüksek olan ülkelerde yaşlı nüfus oranı ve ortalama yaşam süresi daha fazladır.

TÜİK, "İstatistiklerle Kadın 2020" çalışmasının sonuçlarına (2021) göre, doğuştan beklenen yaşam süresi ülke genelinde erkeklerde 75,9, kadınlarda 81,3 yıl olmuştur. Genel olarak kadınlar erkeklerden daha uzun süre yaşarken, kadınların

doğuşta beklenen yaşam süresi erkeklerden 5,4 yıl daha fazla olduğu hesaplanmıştır (TUİK, 2021). Kadınlar istatistiksel ve biyolojik olarak erkeklerden daha uzun yaşama eğilimindedir. Shmerling'e (2020) göre, bu farkta avcı toplayıcı topluma kadar uzanabilen tarihsel bağlam içinde erkeklerin risk alması, beyinde frontal loblarının gelişmiş olması, kadınlardan daha büyük olmaları gibi unsurlar rol oynamaktadır. Modern toplumda ise erkeklerin daha fazla kalp ve damar hastalıklarına yakalanması, doktora gitmemeleri, riskli işlerde çalışmaları gibi unsurlar olabilir (s.1). Kadınların erkeklerden daha uzun yaşamasını kadınlar için bir kazanım olarak değerlendirmemek gerekmektedir. İleri yaşlarda kadınları sağlık sorunları beklemektedir. Bununla beraber yaşamlarının her alanında ikincil konumda olan kadınlar, yaşlandıklarında daha fazla yoksullaşacak ve dezavantajlı konumları daha da derinleşmektedir.

Ataerkil toplum yapılarında kadını daha da yoksullaştırmaktadır. Kadının eğitim alamaması, ev içerisinde kalması, ayrımcılık, nitelikli iş gücünden mahrum olması ve güvenceli işlerde çalışmaması kadını yoksullaştırmaktadır. Herhangi bir emeklilik sistemine dahil olamayan kadınlar yaşlandıkça yoksullukları derinleşmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, yaşlı kadınların deneyimlerinden yola çıkarak, Mersin ili merkez ilçelerine bağlı mahallelerde, yaşlı ve yalnız yaşayan, yoksul kadınların hayat deneyimlerini anlamak amaçlanmaktadır. Çalışmada, yaşlı kadınların yoksulluk; yaşa bağlı ayrımcılık, yalnızlık, toplumsal cinsiyet rollerinden ve ekonomik durumlarından kaynaklı dezavantajlı konumunun bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu çalışmada ayrıca, yaşlı kadınların yoksulluk ve yalnızlıkla mücadele stratejileri/yöntemlerinin ele alınması hedeflenmektedir.

Bu çalışmanın amacı, yaşlı kadının yaşadığı ayrımcılığın, yoksulluk durumlarının nedenleri, yaşamsal faktörleri ve kadınların dezavantajlı konumuna yol açan kesişimsel unsurları ortaya çıkaracak, sosyal politikalara ve bu alanda yapılacak bilimsel çalışmalara katkı sunması amaçlanmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Buz'a (2015) göre, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik gittikçe derinleşmektedir. Buna ek olarak kadınlar erkeklerden 2-4 yıl daha uzun yaşamaktadırlar. Kadınlar, yaşlılık döneminde, yaşlılığa uyumu zorlaştıran pek çok sorunla karşı karşıyadır. Eşini kaybederek yalnız kalan veya evlenmemiş, çocuğu olmayan kadının, gelir yetersizliği, sosyal güvencesizlik, yeterli sosyal destek alamama ile de problemler birleşince yaşlılığa uyumu da zorlaşmaktadır (s.558). Kadınlar için yaşlılık, pek çok sorunu beraberinde getiren zorlu bir süreç dönüşmektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sonucu kadınlar dezavantajlı konumda olmakta ve bu konumlarından dolayı toplumun en yoksul kesimi olmaktadır Yalçın'a (2020) göre, kadın yoksulluğunun en önemli nedenlerinden birisi, yeterli gelire sahip olmamaktır. Bir diğer neden ise, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle var olan kaynak ve fırsatlardan yeterince yararlanamamak, eğitim, istihdam, hane içi eşitsizlikler gibi pek çok alanda sorunla karşılaşmaktadır (s.67). Tufan'a (2003) göre, fırsat eşitsizliği sonucu eğitim ve meslek hayatına çok az katılabilme şansı olan bugünün yaşlı kadınlarının büyük kısmı yaşlılık dönemlerinde kendilerini istedikleri gibi ifade edememe, günlük yaşamları içerisindeki temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşama gibi olumsuz durumlar nedeniyle kendilerini güvensiz, huzursuz ve korku içerisinde hissetmektedir (akt. Artan &Irmak, 2018: 238). Kadının yaşadığı fırsat eşitsizliği ve ayrımcılığı, yaş

ilerledikçe derinleşmektedir. Kadınlar yaşlandıkça ve yaşlanma ile gelişen sorunlarla beraber cinsiyetinden dolayı dezavantajlı durumlarla da karşı karşıya kalmaktadır.

Bu araştırma demografik ve gerontolojik bağlamda yaşlıların karşılaştığı problemlere genel bakarken, cinsiyete göre yoksulluğu anlamak ve yalnız yaşayan yaşlı kadının hayat deneyimlerini anlamak yoksulluğunun kapasite yaklaşımına göre yaşam kaliteleri sorunsalının belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

1.4 Araştırmanın Yaklaşımı

Bu araştırmada bir şemsiye yaklaşım olan ve altında birçok metod bulunabilen nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Bu araştırma için Mersin ilinde yaşayan, iç göç yaşamış ve/veya köken coğrafyada, yalnız yaşayan, sosyal güvencesi olmayan 70 yaş üstü kadınlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda belirli aralıklarla göç alan ve sosyo-ekonomik durumu düşük birey ve toplulukların yerleştiği Mersin ili merkez ilçeleri olan Akdeniz, Mezitli, Toroslar, Yenişehir'in mahallerinde ikamet eden 70 yaş ve üstü, kendine ait sosyal güvencesi olmayan ve yalnız yaşayan kadınlarla görüşülmüştür. Bu kapsamda derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak, 25 kadın ile yarı yapılandırılmış, yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

1.5 Literatür Araştırması

Literatür taraması aşamasında ağırlıklı olarak konu hakkında yazılmış kitap, tez ve makalelerden yararlanılmıştır. Bağlı olarak, 54 sorudan oluşan, yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Veriler ses kayıt tekniği kullanılarak görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Tezin konusunu oluşturan örneklem, 25 kişiden oluşmaktadır. Görüşme formu sonuçlarından elde edilen verilerin analizi Microsoft Word, OneNote gibi programlar kullanılarak yapılmış olup, çalışma konusu bağlamında temalar ve kodlar oluşturulmuştur.

1.6 Araştırmanın Soruları

Araştırmanın temel sorusu: Mersin ili rneği üzerinden yaşlı kadın yoksulluğunun değerlendirilmesindeki faktörler nelerdir?

Araştırma Soruları:

- 1) Mersin ili merkez ilçeleri olan Akdeniz, Mezitli, Toroslar ve Yenişehir'e bağlı mahallelerinde yaşayan yaşlı, yoksul ve yalnız kadınlar hayat deneyimlerini nasıl anlamlandırmaktadırlar?
- 2) Yaşlı kadınların yoksulluk ve yalnızlıkla mücadele stratejileri/yöntemleri nelerdir?

Bölüm 2

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde öncelikle yaşlıların genel durumu, yaşlanma ve yaşlılık durumu, yaşlı nüfusun dünya ve Türkiye bağlamında değişimi, yaşlı kadın sorunları, salgında yaşlılık, yaşlılıkta sosyal ve ekonomik sorunlar, yaşlılıkta kadın yoksulluğu, yaşlı kadın yalnızlığı, yaşlı ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet, yaşa bağlı ayrımcılık, yaşlı ayrımcılığının boyutları, yaşlılıkta sosyal dışlanma, yerinden edilme ve son olarak, yaşlı kadınların yaşadığı dezavantajlı durumu kesişimsellik kavramıyla ele almıştır. Yaşlı kadının yoksulluk anlatıları, yoksullukla mücadele stratejilerine yer verilmiştir.

Buz'a (2015) göre hayatın her aşamasında ikincil konumda olan kadınlar; eğitim, istihdam ve kamusal alana katılımında daha az fırsata sahiptirler. Elbette bu fırsat eşitsizliği kadını dezavantajlı bir konuma getirmekte ve yaşlılıkta da bu dezavantajlılık hali devam etmektedir. (s.558). Kadınlar yaşlanma ile beraber fiziksel hastalıklar ile de karşı karşıya kalmakta, bu durum yapabilirlik potansiyellerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Medeni durum eşitsizliğinin derinleşmesinde önemli nedendir. Arun ve Arun'a (2011) göre, yaşlı kadınlar dul kaldıktan sonra sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki açıdan başka bir bireye ya da kuruma bağımlı hale gelebilmektedir. 60-64 yaş arası evli erkek oranı %96 iken, bu oran aynı yaş grubundaki kadınlarda %73'e düşmektedir. İngiltere'de 65 yaş ve üstü kadınların yarısı duldur ve hayatlarının ortalama 9 yılını yalnız yaşarlar. Türkiye'de ise ileri yaş olan 90 yaşında 10 kadından 9'u duldur. Avrupa'da da yaşlı kadınların durumuna bakıldığında Türkiye'deki

durumdan çok farklı değildir. Türkiye’de kadınlar için dulluk normatif bir hale gelmiştir (s.1519). Buz’a (2015) göre, kadınların yaşlılıkta yalnız olmalarıyla ilgili ihtiyaçlar farklılaşmaktadır. Yalnız yaşayan yaşlı kadınların deneyimleri de farklılaşmaktadır. Üretilen sosyal politikalar, yaşlı kadınları görünür kılmayarak ve onları görmezden gelme eğilimindedir (s.558). Sosyal politikalar ve toplum tarafından da görmezden gelinen yaşlı kadınlar, yalnız kalmakta ve sosyal hayattan çekilmekte veya dışlanmaktadır.

Toplumda var olan kalıp yargılar yaşlıların yaşam süreçlerini şekillendirmektedir. Buz’a (2015) göre, bu kalıp yargılar yaşlı olmayanların yaşlılara yönelik davranışlarında belirleyici olmakta ve en nihayetinde ise yaşlıların işlevselliklerini; topluma aktif olarak katılmalarını, var olan kaynaklara erişimlerini olumsuz olarak etkilemektedir. Yaş ayrımcılığı sosyal statü, etnik köken ile birleştiğinde yaşlı bireyin dezavantajlı konumu daha da derinleşmektedir. Etnik azınlığa mensup yaşlı bireyin uğradığı ayrımcılık deneyimi diğer yaşlı bireylere göre daha katmerli yaşamaktadır (s.559). Yaş ayrımcılığı sosyal dışlanmayı da beraberinde geliştiren olumsuz tutumlara neden olabilmektedir.

Yaşlıların yaş ayrımcılığına uğramadan, sosyal dışlanma yaşamadan, kamusal alanda görünür olmaları ve sosyal hayata katılımının sağlanmaları sürekli gelire sahip olmaları ile ilişkilidir.

2.1 Yaşlanma ve Yaşlılık ile İlgili Kavramsal Çerçeve

Geniş aile yapısı içerisinde olan geleneksel toplumlarda yaşlılar, saygı duyulan, deneyimlerinden yararlanan konumda iken Kalıncara’ya (2012) göre, “büyükler” den “yaşlı” terimine geçişle geleneksel toplumdan sanayi toplumuna geçiş ile paralellikler vardır. Teknolojik dönüşümlere neden olan değişimler sonucu toplumda yaşlı algısı değişmeye başlamıştır (s.6). Sanayi toplumlarına geçişte, kırdan

kente göç yoğunlaşmış, geniş aileden çekirdek aileye geçiş yaşanmıştır. Beğer & Yavuzer'e (2012) göre, yaşlılığın ortaya çıkmasında biyolojik etkenlerden çok toplumsal değişim daha etkin rol oynamaktadır. Bu görüş aile bireyleri arasındaki yardımlaşma ve ileriki yıllara aktarılan bilgi birikiminin önemini vurgulamaktadır (s.1). Toplumda yaşlılara dönük algı zaman içerisinde değişmiş, yaşlıların bağımlı olduğu ve bu yüzden işe yaramaz olarak görüldüğü bir algı hâkim olmuştur. Yani toplumların yaşlılara dönük algısı zaman içerisinde olumsuzlaşmıştır. Bu algı sonucu yaşlılar sosyal hayattan dışlanmakta ve izolasyona maruz kalmaktadır. Salgın dönemi ile tüm dünyada ortaya çıkan “evde kal” uygulaması ile yaşlılar daha fazla sosyal izolasyona maruz kalmıştır. Yaşlanma, içerisinde özgün değişimler barındırmaktadır ve her birey kendi özgün değişimleri ile yaşlılığı yaşamaktadır.

Yaşlanma, Beğer & Yavuzer'e (2012) göre, canlıların zaman içerisinde yıpranma ve bozulmayı içeren bir süreç olsa da kendi içerisinde onarım ve yeniden yapılanmayı içermektedir. Bu yüzden yaşlanma, doğan her canlının zaman içerisinde kat ettiği yaşamsal yol ölümle sona ermektedir (s.1). Yaşlanma her canlı için öznel bir deneyim olmaktadır.

2.1.1 Sağlıklı Yaşlanma

Romalı dönemi düşünürlerinden Cicero (MÖ 106-MÖ 43) hastalığa karşı konulduğu gibi yaşlılığa da karşı koyulması gerektiğini bunun için de zihinsel ve bedensel faaliyetlerde yapılması gerektiğini önermektedir (akt. Özdemir, 2019: 282-284). Yaşlanma ve beraberinde gelişen sorunlar, tarih boyunca çoğu düşünürün çözüm üretmeye çalıştığı alan olmuştur.

Dünya Sağlık Örgütü (2020); ileri yaşlarda esenliği sağlayan fonksiyonel yeteneği geliştirmek ve sürdürmek olarak tanımlanmaktadır. İşlevsel yetenek, bir bireyin içsel kapasitesi (yani bir bireyin fiziksel ve zihinsel kapasiteleri), içinde

yaşadığı çevre (en geniş anlamıyla anlaşılabilir ve fiziksel, sosyal ve politik ortamlar dahil) ve bunlar arasındaki etkileşimler tarafından belirlenmektedir (DSÖ, 2021).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ); kronolojik yaşlanmayı 65 yaş ve üstü olarak kabul etmiştir. Gerontolojistler ise yaşlılığı, 65-74 yaş arası genç yaşlı, 75-84 yaş arasını orta yaşlı ve 85 yaş üzerini ileri yaşlılık (ihtiyarlık) devri olarak sınıflamışlardır. Psikogeriatristler ise yaşlılık dönemini, 65 yaş ve üstünü yaşlı, 85 yaş ve üzerini çok yaşlı olarak tanımlamıştır (akt. Beğner ve Yavuzer, 2012:1). Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (2020) verilerine göre; dünyada yaşlı nüfusun, toplam nüfus içindeki oranı son beş yılda yüzde 8,2'den yüzde 9,5'e yükselmiştir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %10'u geçmesinin nüfusun yaşlanma göstergesi olduğuna işaret edilmektedir (DSÖ, 2021). Dünya genelinde toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun oranı artmaktadır. Türkiye'de yaşlanma verileri dünya genelinden farklı ilerlememektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK), 2020'de yayımladığı rapora göre, Türkiye'de 65 yaş üstü vatandaşlarla ilgili olarak 2015 yılından itibaren, yaşlıların nüfusa oranının son beş yılda yüzde 22,5 arttığına işaret etmektedir. 65 yaş üstü kişi sayısının 2015'te 6 milyon 495 bin 239 olduğu ve bu sayının 2020'de 7 milyon 953 bin 555'e çıktığı kaydedilmiştir. Yaşlı nüfus oranının 2025 yılında yüzde 11, 2030'da yüzde 12,9, 2040'ta yüzde 16,3, 2060 yılında yüzde 22,6 ve 2080'de yüzde 25,6 olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2021). Türkiye'de tahmini yaşlanma oranlarına bakıldığında, gelecekte nüfusun yaşlanmasının kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

2.1.2 Yaşlanmanın Üç Boyutu

Yaşlanmanın üç boyutu, psikolojik yaşlanma, fizyolojik yaşlanma ve sosyal yaşlanmadır.

Biyolojik yaşlanma, Giddens'a (2008) göre, bireyde oluşturduğu etkileri nedeni ile kadın ve erkekte benzer özellikler görülmektedir. Biyolojik yaşlanmada; deri altı yapı yaşla beraber daha hassaslaşmakta ve kırışıklar ortaya çıkmaktadır. 50 yaş ve üzerindeki çoğu insanın muzdarip olduğu göz merceklere esnekliğini yitirmekte, görmeye güçlük ortaya çıkmaktadır. Bunlarla beraber duymada da güçlük yaşanmaktadır. Kardiyovasküler sisteminde bir dizi hastalık oluşmaktadır. Bireyin kas kütlelerinin azalmayla beraber, bireyde yeme alışkanlığının devam etmesinden dolayı vücut yaşlanmaya devam etmektedir. Yaşlanma, bireyden bireye farklılık gösterir, genetik faktörü, hangi yaş döneminde ortaya çıktığı biyolojik yaşlanma ile ilgilidir. Sağlıklı yaşam için, ihtiyaca ve yaşa uygun beslenme, doğru yeme alışkanlıkları, spor ve egzersizin yaşam stiline dönüşmesi yaş ve yaşam kalitesi için önemlidir. Bireyin yaşla alakalı ölüm korkusunu ve yaşamın işlevsel dönemini gençlik olarak algılayan, yaşlılığı zayıf ve kırılabilir gören toplumsal algı vardır (s.222). Hayflick (2007) ise, bireyin fizyolojik yaşlanma haline, biyolojik yaşlanma olarak tanımlar. Biyolojik yaşlanma sonuçlarına bakıldığında, iskelet sisteminde deformasyon, ciltte kırışıklıklar olması, kas kitlesinde azalma, zihinsel fonksiyonlarda yavaşlama, kronik hastalıkların ortaya çıkması, görme ve işitme gibi duyularda gerileme görülmektedir (akt. Varışlı, 2017: 15). Yaşlılar biyolojik yaşlanmaya bağlı olarak yaşadıkları değişimlerin yanı sıra, sosyal hayatlarını etkileyen süreçler yaşamaktadırlar.

Sosyal yaşlanma, Varışlı'ya (2017) göre, yaşlılıkta değişen rollerin, toplumsal değer ve normların toplumda yer alan yaşlı bireylere etkilerinin toplamı olarak değerlendirilebilir (s.17). Gerontologlar ise, yaşlıları oynadıkları sosyal rollere ve alışkanlıklara göre tanımlamaktadırlar. Sosyal rol olarak tanımlanan konular, kişilerin baba, büyük anne, emekli gibi yaşamları boyunca gerçekleştirdikleri

dönüşüm ve beklentilerdir (DSÖ, 2021). Yaşlıların yaşadığı dönemsel değişimler sosyal statü kaybı, gelirdeki azalma, fonksiyonel kayıplarla beraber psikolojisinde değişimler meydana gelmektedir.

Psikolojik yaşlanma, kişilerin davranışlarında, algılamalarında ve psikolojilerinde oluşan değişimlerdir (DSÖ, 2021). Varışlı'ya (2017) göre, bireyin davranışlarında ve duygu durumunda biyolojik yaşlanmanın sonuçlarına bağlı olarak meydana gelen değişimlere psikolojik yaşlanma denilmektedir. Psikolojik yaşlanmayı tetikleyen faktörlerin başında, günlük yaşam becerilerinin tek başına kullanmakta yetersizlik ve buna bağlı olarak başkalarına bağımlılığın artması, sosyal yaşantıya katılımda azalma, depresyon olasılığının artması gelmektedir (s.15). Yaşlanmayla beraber bireyde meydana gelen değişimler bireyin biyolojik, sosyal ve psikolojik kapasitesini etkilemektedir. Sumbas'a (2015) göre, kapasite yaklaşımı, insanların temel gereksinimlerini karşılayabilme ve farklılıkların getirdiği dezavantajları azaltarak, istedikleri gibi yaşayabilme, seçebilme özgürlükleridir (s:5). Bireyler yaşlandıkça yaşamlarında da birtakım değişimler yaşamaktadırlar. Toplumsal kalıp yargılardan dolayı yaşlıların kendini gerçekleştirme süreci sekteye uğramaktadır. Sen'e (2004) göre, kapasite yaklaşımını bireyin yapabilirliklerine ulaşmasıdır (s.27). Yaşlıların kapasitelerini yaşayamamalarının çok boyutlu sonuçları mevcuttur. Güvencesiz şartlarda çalışmış, herhangi bir emeklilik sistemine dahil olamayan yaşlı kadın, toplumsal cinsiyet rolleri sonucu ev içerisinde çalışan ve eşi öldükten sonra yoksullukla karşı karşıya kalmaları sosyal yaşlanması hızlanmaktadır. Bu durum yoksullaşmalarına neden olmaktadır. Sen'e (2004) göre, yeterli haklara sahip olamamak veya var olan hakların kaybıyla ortaya çıkan kıtlık, kendisini daha çok gündelik hayat içerisinde yeterli besine ulaşamamak olarak göstermektedir. Ev içerisinde kıtlık, ailenin satın alabileceği ve tüketebilecek oranda besine ulaşamaması

anlamına gelmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde satın alma gücü ve yeterli besine ulaşamama hayatın bir gerçeği halindedir (s.267). Bu durum bireylerin biyolojik yaşlanmasını hızlandıran faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Sen (2004), kapasite yaklaşımı ile yoksulluğu, temel ihtiyaçların karşılanması olan, günlük gıda vb. yaklaşım yerine göreceli yoksulluğu koyarak, bireye göre değişen yoksulluk olduğunu vurgulamıştır (s.27). Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve bireye göre değişen yoksulluk sonucu yaşlılarda, psikolojik birtakım sorunlar meydana gelmektedir. Robeyns'e (2016) göre kapasite, doğrudan bireyin yaşam kalitesi ve sosyal adaletle ilgilidir (s. 99). Yaşlıların biyolojik, sosyal ve psikolojik olarak sağlıklı yaşlanmaları ve yaşam kalitelerini yükseltmek için toplumsal refaha ihtiyaç vardır.

2.2 Yaşlıların Genel Durumu

Dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (2021) verilerine göre, 2019 yılında 60 yaş ve üstü insanların sayısı 1 milyarı bulmuştur. 2030 yılında bu sayının 1.4 milyar, 2050 yılında da 2.1 milyarı bulması beklenmektedir. Nüfus içerisindeki 60 yaş ve üstü insanların sayısı ve oranı artmaktadır. 2015 ile 2050 arasında, 60 yaşın üzerindeki dünya nüfusunun oranı neredeyse ikiye katlanarak %12'den %22'ye çıkması beklenmektedir (DSÖ, 2021). Bu veriler sonucunda yaşlı nüfusun durumunun belirlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (2021), yaşlı nüfus büyüme tahminlerine göre, 2050'de yaşlıların %80'i düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşıyor olması beklenmektedir. Nüfus yaşlanma hızı geçmişe göre çok daha hızlı artmaktadır. Tüm ülkeler, sağlık ve sosyal sistemlerinin bu demografik değişimden en iyi şekilde yararlanmaya hazır olmasını sağlamak için büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (DSÖ, 2021). Yaşlıların ihtiyaçlarının yeniden belirlenmesi ve var olan problemlerin çözümü için oluşan

sosyal politikaların yeterli olmadığı görülmektedir. Nüfusun yaşlanma hızının artarak devam etmesi toplumsal dönüşümlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Toplumda yaşlılara dönük olumsuz algı mevcuttur. Bu olumsuz algının sonucunda yaşlılar, daha çok ev içerisinde kalmaktadır. Yalnızlaşan yaşlılar, salgın döneminde tamamen ev içerisine kapanmış ve sosyal izolasyona maruz kalmışlardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sonucu kadınlar erkeklerden daha yoksuldurlar. Yaşlılık döneminde bu durum derinleşmekte ve yaşlı kadınlar yaşlılığın getirdiği sorunlarla beraber yoksullukla yüz yüze kalmakta ve yoksullukla baş etmeye çalışmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (2021), 2020 yılında, 60 yaş ve üstü nüfusun 5 yaş altı nüfusu geçmesi öngörülmektedir. 2050 yılı tahminlerine göre, yaşlıların %80'i düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşıyor olması beklenmektedir. Nüfus yaşlanma hızı geçmişe göre çok daha hızlı artmaktadır. Tüm ülkeler, sağlık ve sosyal sistemlerinin bu demografik değişimden en iyi şekilde yararlanmaya hazır olmasını sağlamak için büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (DSÖ, 2021).

Dünya çapında insan ömrü uzamıştır. 2050 yılına kadar, 60 yaş ve üstü dünya nüfusunun 2015 yılında 900 milyondan 2 milyara çıkması beklenmektedir. Bugün 125 milyon insan, 80 yaş ve üstü olduğu ortadadır. 2050 yılına gelindiğinde, yalnızca Çin'de yaşlı nüfus neredeyse 120 milyon olması beklenmektedir. Dünya çapında bu yaş grubunda 434 milyon insan olduğu düşünülmektedir. 2050 yılına kadar tüm yaşlıların %80'i, düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşaması beklenmektedir (DSÖ, 2021). Dünya Bankası, küresel çapta yoksulluk olduğuna vurgu yaparak, günlük temel ihtiyacını minimum düzeyde karşılama miktarı olan 1.25 doları, 2015 yılından itibaren 1.90 dolar olarak belirlemiştir. Dünya Bankası bu rakamın altında kalan tüm bireyleri aşırı yoksul olarak tanımlamaktadır (Dünya Bankası, 2022). Bu veriler göz

önüne alındığında, 2050 yılına kadar düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşayan yaşlıların şiddetli yoksullukla karşı karşıya kalacaklarını göstermektedir. Kadınların erkeklerden daha uzun yaşadığı ve kadınların küresel düzeyde daha yoksul olduğu gerçeğinden yola çıkıldığında, dünya genelinde yaşlı kadınların yoksulluğu daha şiddetli yaşaması beklenmektedir.

2.3 Yaşlı Nüfusun Dünya ve Türkiye Bağlamında Değişimi

Nüfus yaşlanma hızının geçmişe göre çok daha hızlı ilerlemesi sonucu, DSÖ'ye göre, tüm ülkelerde sağlık ve sosyal sistemlerinin bu demografik değişimden en iyi şekilde yararlanmaya hazır olmasını sağlamak için büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Tarihte ilk kez, çoğu insan 60'lı yaşlarını ve sonrasında yaşamayı bekleyebilmektedir (DSÖ, 2021).

Türkiye'de yaşlı nüfus oranı dünya ile paralel ilerlemektedir. Beğler ve Yavuzer'e (2012) göre, mevcut demografik eğilimlerin devam edeceği varsayımından hareketle yapılan hesaplamalar, 21. yüzyılın tüm dünyadaki beklentilere paralel olarak Türkiye'de de yaşlı nüfusun olacağına işaret etmektedir (s.2). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020) verilerine göre; Türkiye'de yaşlı nüfus 2,3 kat artmıştır. Ülkemizde yaşlı nüfus, 1935 yılında 628 041 bin iken 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 1935 yılına göre 2,3 kat artarak 2019 yılında %9,1'e yükselmiştir. Yapılan nüfus tahminleri de yaşlı nüfusun artış trendini devam ettireceğini öngörmektedir. Nüfus projeksiyonlarına göre, Türkiye'de yaşlı nüfus oranınının 2023 yılında %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir (AÇSHB, 2020). Toplumsal yaşlanma Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, gereken tedbirlerin yeterli olmadığı görülmektedir.

Dünya nüfusunun giderek yaşlanan yapısı için alınması gereken tedbirler vardır. Toplumların yaşlı nüfusa uyarlanan yapısal değişikliğe gitmesi gerekmektedir. Bu yapısal değişiklikler öncelikli olarak sağlık, barınma, ulaşım ve şehir planlamadır. Dünyanın değişen demografik özelliklerini esas alıp, dünya ülkelerini yaşlı dostu toplumlar haline getirmek için acil önlemler alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yaşlı nüfusun dünya çapında artması ile ihtiyaçların yeniden belirlenip, hayata geçirilmesi gerekmektedir. Dünyada yaşlılar artmakta fakat yaşlıların yaşadığı sorunlar çözülmemektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BM), Küresel Strateji ve Eylem Planı 2016–2020 ve ilgili Sağlıklı Yaşlanmanın On Yılı, 2020–2030 doğrultusunda aşağıdaki dört maddeli eylem planını oluşturmuştur. Bu eylem planına göre eylemler; yaşa ve yaşlanmaya ilişkin nasıl düşündüğümüzü, hissettiğimizi ve hareket ettiğimizi değiştirmek, yaşlı insanların yeteneklerini geliştirmesini sağlamak, yaşlılara duyarlı birey merkezli entegre bakım ve birinci basamak sağlık hizmetleri sunmak ve ihtiyacı olan yaşlılar için uzun süreli bakıma erişim sağlamak olarak sıralamaktadır. (DSÖ, 2021). Bu plan yaşlıların yaşadığı sorunların çözümü ve hayat standartlarının iyileşmesi amacıyla oluşturulan plandır. Bu eylem planının uygulanması ve yaygınlaştırılması yaşlıların var olan problemlerinin iyileştirilmesine katkı sunması düşünülmektedir.

2.4 Yaşlı Kadınların Sorunları

Artan & Irmak (2021), yaşlı kadınların karşı karşıya kaldığı sorunlar, yoksulluk durumları, yaşlanma sürecinin geneline ilişkin sorunları, toplumsal cinsiyet temelli sorunları ve yaşlı kadınlara ilişkin biyolojik-psikolojik-sosyal kökenli sorunları kapsamaktadır. Dulluk ve sosyal güvenlikten yoksunluk kadınlar açısından iç içe geçmiş bir problem yumağı oluşturmaktadır (s.238). Ekonomik

özgürlüklerini elde edememiş ve güvencesiz işlerde çalışmış kadınlar eşlerine bağımlı yaşamaktadırlar. Sen'e (2004) göre, kadınların ev içi emekleri görünmemektedir. Kadınlar ev içerisinde uzun saatler çalışmakta fakat bu emek eviçi refah hesaplamalarına dâhil edilmemektedir. Kadınlar kamusal alanda iş arayışına girdiğinde veya gelir getirici bir işte çalıştığında ekonomik özgürlük elde edecek, kadın refahı ve aile refahı artacaktır. Kadınlar çalışıp, para kazandıkça eviçi konumunun güçlendiği bilinmektedir. Kadınlar bağımlı konumundan ekonomik özgürlüğünü elde ettiği konuma geçerken, kendilerini daha fazla ifade edecektir. Kadınlar statülü işlerde çalıştıkça aile içerisindeki edilgen rolünden çıkıp, çocukları konusunda karar almaya dahil olacaklardır. Kadınlar iş aradıkça ve iş yaşamına dâhil oldukça görece ve mutlak yoksulluk düzeyi değişecektir. Pek çok hakları elde etme mücadelesinde ve kadının özgürleşmesinde ekonomik bağımsızlığı önemli bir araçsallık olduğu görülmüştür (s.268). Eğitim ve ekonomik özgürlük birbiri ile paralel ilerleyen yapabilirliklerdir.

Eşleri öldükten sonra dulduk, kadınlar açısından yoksullukla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Düzenli geliri olmayan yaşlı kadınlar, dul kaldıktan sonra daha fazla yoksullaşmaktadır. Eşleri öldükten sonra tekrar evlenmeyi düşünmemeleri yaşlı kadınların yalnızlıklarının en önemli nedenlerdendir.

2.4.1 Salgında Yaşlılık

Yaşlılar Kovid-19 pandemisinden orantısız bir şekilde etkilenmektedir. Özellikle yalnız yaşayan yaşlılar, bu süreçten daha fazla etkilenmişlerdir. 65 yaş ve üzeri nüfusun kendini en kötü, dışlanmış ve yalnız hissettiği bir dönem yaşanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü raporuna göre (2020), Kovid-19 virüsünden ölümlerin %89'u 65 yaş ve üstü kişilerde görülmektedir (DSÖ, 2020). Yaşlılar, Kovid-19 virüsünden daha genç yaş gruplarına göre, daha yüksek ciddi hastalık riski

ve daha yüksek ölüm oranıyla karşı karşıya kalmaktalar. Smith ve diğerlerine (2020) göre, yaşlı nüfus, virüse karşı savunmasızlıkları nedeniyle en uzun süre evde kalmak zorunda kalan gruplardan olmuştur. Oysa uzun süreli tecrit, yaşlılar arasında farklı sorunlara yol açmaktadır. Evde kalıp başkalarından uzak durmanın bulaş riskini azaltacağı, ancak hareketsizlik ve olası yalnızlık, izolasyon ve kendini değersiz görme gibi duygulara neden olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle yaşlılar için eve kapanmanın fiziksel, zihinsel, duygusal sorunlara yol açacağı düşünülmektedir (s.2-3). Salgın döneminde eve kapatılan yaşlılar sosyal izolasyona maruz kalma riskleri ile de karşı karşıya kalmaktadır. Varışlı ve Gültekin'e (2020) göre, salgın döneminde tek başına yaşayan yaşlıların sosyal ve fiziki mesafe kuralı gereği pek çok ihtiyacını karşılayamamaları, başka bireylere zorunlu olarak muhtaç duruma gelmeleri onları hem psikolojik hem de sosyal olarak etkileyerek çevresel desteğe muhtaç hale getirilmektedir (s.1231). Dönemsel hastalıklar ve yaşlılığa bağlı sorunlar ile mücadele eden yaşlılar, salgın döneminde yalnızlıkla baş başa kalmakta ve yalnızlaşabilmektedirler.

2.4.2 Yaşlılıkta Fizyolojik Sorunlar

Yaşlanmayla beraber yaşlılarda fiziksel fonksiyonlarda azalma görülmektedir. Bulduk (2014)'a göre; yaşlılıktaki fiziksel aktivitenin düşmesi, günlük yaşamsal aktiviteleri için başkasının fiziki yardımına ihtiyaç duyması yaşlının yaşam kalitesinin düşmesi sonucunda fiziksel, psikolojik ve sosyal etkileri, yaşlının karşılaştığı durumlara uyum sağlamasında zorluklar yaratmaktadır (s.55-56).

Ağar (2020)'a göre; fiziksel aktivitedeki düşüklük bireyin günlük yaşamını, çalışma hayatını, bağımlılık durumunu ve çevresi ile iletişimini etkilemektedir (s.348). Yaşlıların günlük yaşamı sürdürme ihtiyacı için, öz bakım becerilerine

destek olmak, günlük temizlik işlerine destek olmak, alışveriş, ilaç takibi ve yolların yaşlılara uygun hale getirmek gerekmektedir

Çetin ve diğerlerine (2019) göre, zamanlarının çoğunluğunu hareketsiz geçiren yaşlılar için fiziksel aktivite düzeylerini arttıracak ortam ve mekanlar sağlanmalıdır. Yürüme günleri düzenlenmesi, ya da yaşlıların hareket halinde tutacak uygun aktiviteler yapılmasının fiziksel kapasite durumlarını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir (s.8). Yaşlıların kapasitelerinin artırılmasının, onların yaşam standartlarını olumlu anlamda etkileyeceği ve kendini gerçekleştirmek için gerekli olan kaynaklara ulaşmak için hareket sağlayacağı düşünülmektedir. Sen'e (2004) göre, bireyin sahip olduğu üstün yarar ulaştığı/ulaşmayı amaçladığı veya korumak istediği yaşam tarzı temel özgürlükler bireyin kapasitesi ile ilgilidir (s.127) Yaşlıların yapabilirliklerini ortaya çıkarabilmeleri için sosyal politika araçlarına yeterli düzeyde ulaşmalarının sağlanması gerekmektedir.

2.4.3 Yaşlılıkta Psikolojik Sorunlar

Yaşlılar toplumda var olan kalıp yargıların da etkisiyle, salgın dönemi sorunları ile baş başa kalmaktalar. Doman ve le Roux'a (2010) göre, yalnızlığın belirleyici özellikleri olarak, medeni durumda değişiklik, eşten ayrılma veya eşini kaybetme, taşınma gibi büyük olaylardır. Bununla beraber yaşlıların utangaç olması, izole yaşaması, kaygı gibi kişilik özellikleri yaşlılıkta psikolojik sorunların başında gelmektedir. Yaşlıların psikolojilerinin depresyona yatkın olması, umutsuzluk içerisinde olmaları, stres, öfke gibi durumların olması yalnızlığın belirleyici faktörlerindedir (s.216-217). Yaşlıların psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarının gözetilmesi, psikolojik olarak güçlendirilmeleri gerekmektedir. Buz'a (2015) göre, yaşlıların sohbet ihtiyacı, dışlanmama ihtiyacı, sevgi ve saygı ihtiyacı, ziyaretçi ihtiyacı başlıca duygusal ve psikolojik ihtiyaçlardır. Yaşlılara dönük gezi etkinlikleri

alternatif olarak değerlendirilebilir. Yaşlıların bir araya geleceği sağlıklı ve güvenli alanların oluşturulması, pikniğe gidilmesi gibi alternatifler değerlendirilebilir. (s.271). Bununla beraber yaşlıların ekonomik durumları da psikolojik durumun belirleyicilerindendir. Yaşlıların salgın dönemi risk grubu oldukları gerçeğini göz ardı edilmeden, psikolojilerinin ve iyilik hallerinin korunması için bakım ve barınma alanlarında ekonomik, sosyal, kültürel, çeşitli stratejik planlara ihtiyaç duyulmaktadır.

2.4.4 Yaşlılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar

Giddens'e (2008) göre, yaşlı bireyler toplumun her kesiminden ve her sosyal statüden gelmektedir. Cinsel yönelim, sosyal statü, inanç, etnik gruplar, politik değerler, tercihler ve ekonomik durum, zengin, yoksul, orta sınıf gibi farklılıklarla beraber ailesi ile yaşayan, yalnız yaşayan yaşlı bireyler vardır. Toplumunu oluşturan diğer bireyler gibi sağlıkları da farklılık göstermektedir. Yaşlıların yapabilirlikleri ve refah seviyelerini koruyabilme becerilerini etkilemektedir (s.227). Yaşlıların yapabilirliklerinin artması ekonomik durumla orantılı olduğu görülmektedir. Yaşlılıkta gelir önemli bir araçsallıktır.

Yaşlılar ekonomik olarak emeklilik döneminin başlaması ile yaşlıların geliri azalmakta ve alıştıkları toplumsal statüleri giderek kaybolmaktadır. Yaşlılık dönemi kendine özgün sorunları ile bir kayıplar dönemi olarak tanımlanabilir. Yaşamın her alanında kayıpların başlaması ve yoksunluklara dönüşmesiyle yoksulluk başlamakta bu durum da yaşlıların öz saygısını ve yaşamdan duydukları tatmini azaltabilmektedir.

Dağ'a (2016) göre, erkekler eş kaybı sonrası evlenme eğilimindedirler. Kadınlar eşleri öldükten sonra evlenmeyi düşünmemektedirler. Toplumun kadına biçtiği geleneksel roller nedeniyle kadınların %56,8'inin yalnızlığı tercih ettiği veya

yalnızlığa itildiği görülmektedir. Erkeklerin ise %83,0'ı bu dönemde tekrar evlenmektedir. Bu durumu yaşlılık döneminde kadına yüklenen kültürel değerler ve erkek egemen yapı ile açıklanabilmektedir. Kadınlar mecbur kalmadıkça evlenmemekte, toplum da eşi ölmüş kadının yeniden evlenmesine hoş bakılmamaktadır. Erkek eş kaybı sonrası genç bir kadın ile bile evlenmesi çok normal hatta övünülecek bir durum olarak görülmektedir. Eş kaybı sonrası yalnızlık, yaşlı kadının en önemli problemidir. Kadın, artık hiçbir yere sığamaz ve sığınamaz olmuştur. Yalnızlık, toplumda sosyal izolasyona ve yaşlı kadının sosyal dışlanmasına neden olan en önemli faktördür. Yaşlı kadın yalnızlığı, ekonomik yetersizliklerle doğrudan ilişkilidir. Kapasite yoksunluğu yaşayan kadın, kendini unutulmuş ve işe yaramaz hissetmektedir (s.487). Yalnız yaşayan ve eş kaybı yaşayan kadınlarda yoksulluk kaçınılmaz bir sonuç olarak görülmektedir.

Gillen ve Kim'e (2009) göre, özellikle yalnız yaşlı kadınlar (çoğunlukla dullar) geliri, hane zenginliği, yoksulluk oranları bakımından evli çift ya da yaşlı erkeklere göre sosyoekonomik açıdan sınırlı olanaklara sahiplerdir. Varlıklar, eşinden boşanmış, ayrılmış ve eşi ölmüş, yalnız yaşayan kadın reisli hanelerde erkek reisli hanelerle kıyaslandığında daha az olmaktadır. Yaşlı yalnız kadınlar büyük oranda yoksulluk içinde yaşamaktadır. Yaşlı kadınların ekonomik incinebilirliklerinin başat iki nedeni vardır: Düşük yaşam boyu kazanç, düşük ödemeli işler ve bakım veren rolleri nedeniyle iş yaşantılarının kesintiye uğraması, evlilik durumundaki değişimler. Yaşlı kadınlar, eşleri ölmeden önceki gelirlerini ve varlıklarını hastalık masrafı olarak kaybederler (akt. Buz, 2015: 273). Dulluk yaşlı kadınlar için yoksullukla karşı karşıya kaldıkları yeni bir sorun haline gelmektedir.

Dünya genelinde kadınlar erkeklerden daha yoksuldur. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, dünyada en yoksul kesim yaşlı kadınlardır.

Giddens'e (2008) göre, yaşlı bireylerin diğer gruplara göre ekonomik dezavantajlarının daha fazla olma olasılığı daha yüksektir. Britanya'da etnik kimlikli gruplarının yaşlı bireyleri beyazlara göre yoksulluk şiddetini daha fazla hissederler. Britanya'da emeklilik fonundan etnik kimlikli grupların yaşlı bireyleri beyazlara göre yoksulluk şiddetini daha fazla hissederler. Britanya'da emeklilik fonundan etnik azınlıklar tamamından yararlanamamakta ve bu yüzden emekli olduklarında yoksullaşmaktadırlar. İşgücü piyasasına geç katılma, ayrımcılık veya göçmen grubun yerleştirildiği bölgenin iş gücü piyasa yelpazesini sunmayarak, dar iş kollarına olanak vermesi de önemli etkenlerdendir. Dil bilmeme veya az bilme ile bazı göçmen grupların köken ülkede toplumsal cinsiyete dayalı kadının iş piyasasına girmesini engelleyen kültürel normlarla kadının dezavantajlı konumu dolayısıyla emeklilik sisteminden yararlanacak kadar iş piyasasında kalamaması sebep olmaktadır. Yaşlı kadınların yaşlı erkeklere göre daha yoksul olma durumları daha fazladır. Asya kökenli kadınlar daha dezavantajlıdır. Bu yüzden erkek göçmenlere göre kadın göçmenler daha dezavantajlıdır (s.2140).

Kadınlar yaşamları boyunca ekonomik şiddete maruz kalabilmektedir ve şiddet yaş ilerledikçe derinleşmektedir. Gündüz- Hoşgör'e (2020) göre, ekonomik şiddete maruz kalan kadınlar genellikle yaşam kalitelerini yükseltmekte zorlanmakta, yaşam için gerekli kaynaklardan yoksun kalmaktadır. Hane reisi erkek olan hanelerde kadınlar, finansal kararlar noktasında söz söyleme konumunda değillerdir. Bunun sonucunda kadınlar, finansal beceri noktasında deneyim kazanma zorluğu yaşamaktadırlar. Bu durum kadınların yönetimde becerisi kazanamamasına ve parayı yönetme gibi bir donanımına sahip olamamalarına neden olmaktadır (s.229). Yaşlı kadınlar eşleri öldükten sonra hanede yalnız ve finansal problemlerle baş başa kalmaktadır.

2.5 Yaşlılıkta Yoksulluk

Yaşlılıkla beraber ortaya çıkan ek maliyetler ve bu maliyetler için olması gereken ekonomik yeterlilik düzeyi yaşlıların yoksullaşmasında önemli nedenlerdir. İhtiyaca dönük maliyetlerdeki artış, yoksul yaşlı için, yoksulluğun derinleşmesi riskini oluşturan durumlara neden olmaktadır. Muammer & Közleme'ye (2017) göre, yaşlı kadınların ve yaşlı erkeklerin yaşadığı yoksulluk düzeyi farklılaşmaktadır. Yetersiz beslenme, temel sağlık hizmetlerinden yoksunluk, sağlıksız ortamlarda yaşam sürdürme zorunluluğu, eğitimsizlik gibi yoksullukla ilintili sorunlar yaşlılığın olumsuz etkilerini daha da artırmaktadır. Bu sorunlarla beraber, yaşlılık, bireyin refah düzeylerini artırma olanaklarını kısıtlamakta ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Bu bağlamda yaşlı bireylerin yoksullaşması veya var olan yoksulluğun daha da derinleşmesi riskine maruz kalması yaşlıların, toplumun diğer kesimlerine göre daha açık olduklarını ifade edilmektedir (s.198).

Karadeniz & Öztepe'ye (2013) göre, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, sosyal güvenlik sisteminin yoksulluk sorununa çözüm üretemeyen yapısı ve emekli aylıklarının düşük olması gibi birçok neden yaşlılık dönemine ilişkin sorunların kapsamlı bir şekilde yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır (s.79). Yaşlı kadınların ve yaşlı erkeklerin yaşadığı yoksulluk düzeyi farklılaştırmaktadır. Toplumsal cinsiyet tutumları sonucu dezavantajlı konumda olan kadınlar, yaşandıkça yoksullukları derinleşmektedir.

2.5.1 Yaşlılıkta Kadın Yoksulluğu

Yoksulluk, toplumsal bir problem olarak varlığını sürdürmektedir. Varışlı 'ya (2017) göre dulluk ve yoksulluğun kesişimi, yaşlı kadınların maruz kaldıkları toplumsal ve ekonomik problemleri arttırmaktadır. Artan bu problemler hem merkezi

iktidarlarının hem de yerel yönetimlerin, yaşlı kadınları daha fazla destekleyen sosyal politikaları hayata geçirmeleriyle giderilebilir (s.18).

Kadının çalışma yaşamına katılımı ile ilgili sorunların bugün de büyük ölçüde devam ettiği kabul edilirse, kadının bugünkü yoksulluğunun veya ekonomik bağımlılığının gelecekte devam edeceği öngörülebilir. Diğer taraftan kadının ortalama yaşam süresinin erkeğin ortalama yaşam süresinden uzun olması nedeniyle, geleceğin yaşlı kuşakları arasında yaşlı kadınların yoksulluğunun da artması beklenmektedir. Yaşlı kadınlar için sosyal güvenceden yoksunluk, yalnız yaşayan yaşlı kadınların yoksullaşmasında belirleyici nedenlerindedir. Bu faktörler göz önüne alındığında, yaşlı kadın yoksulluğuna acil müdahale edilmediği takdirde yaşlılıkta kadın yoksulluğunun acıtıcı boyutuyla beraber, kadınlar açısından ilişki yoksulluğu olarak da karşımıza çıkması ön görülmektedir.

Tufan ve diğerlerine (2019) göre, erkeklerde emekli aylığı almayanların oranı yaş yükseldikçe artarken, kadında yaş faktörünün emekli aylığına etki etmediği belirlenmiştir. Kadınların en az %80'i her yaş grubunda emekli aylığına sahip değildir. Bu oran kadınlarda da yaşa bağlı olarak artmaktadır. Kadınlar 75 yaşından itibaren neredeyse tamamının emekli aylığı yoktur ve kadınlarda yaşın önemli bir faktör olmadığı anlaşılmaktadır. Yaşlı kadın, her yaşta ekonomik açıdan bağımlıdır (s.5-6). Sen'e (2004) göre birey, gelir eşitliğinden, temel eğitim ve sağlık haklarından ne kadar mahrumsa o kadar özgürlükler ve kapasiteden uzaktır. Bununla beraber gelir eşitsizliği ne kadar derin ise eşitsizlik de o kadar şiddetlenir. Birey engelli olma durumunda ihtiyacına yetecek gelire ulaşamayabilir. İhtiyacını karşılayamayan birey, hayatını kaliteli bir yaşama dönüştürme konusunda oldukça zorlu bir sürece girebilir. Bireyin kaliteli bir hayat standardına ulaşmasını engelleyen durumlar bireyi dezavantajlı konuma getirebilir. Yoksulluk, kazandığı gelir kapasitesi ile bu geliri

kullanma kapasitesi arasındaki ilişki ile de ortaya çıkmaktadır (s.170). Yoksul oldukları düşünüldüğünde, yaşlı kadınlar kapasite yoksunluğu çekmekte ve bunun sonucunda da sosyal izolasyon ve yalnızlıkla baş başa kalmakta, bu durum yaşlı kadınlar için bir tür şiddet olarak ortaya çıkabilmektedir.

2.6 Yaşlı Kadın Yalnızlığı

Dünyadaki yaşlı nüfusun giderek artması ile yaşlılık dünya için giderek büyüyen bir sorun haline geldiği görülmektedir. Türkiye’de yaşlılığın boyutu sayısal olarak gelişmiş ülkelere göre daha yavaş artmaktadır. Bu nedenle yaşlılık Türkiye’de henüz büyük boyutlu bir sorun olarak görülmemektedir. Yaşlılıkta yalnızlık ve yoksulluk giderek derinleşen bir sorun halindedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2021) verilerine göre; toplam nüfusun %49,9’unu kadınlar, %50,1’ini ise erkekler oluşturmaktadır. Kadınlar ile erkekler arasındaki bu oransal denge, kadınların daha uzun yaşaması nedeniyle, 60 ve daha yukarı yaş grubundan itibaren kadınların lehine değişmektedir. Kadın nüfusun oranı, 60-74 yaş grubunda %52,3 iken 90 ve üzeri yaş grubunda %73,2 olmuştur (TÜİK, 2021). Bu veriler göstermektedir ki, yaşlılıkta kadınlar, yalnız yaşamaktadır.

Tufan ve Diğerlerine (2019) göre yalnızlık, ruhsal bir olgu olarak, bireyi derinden etkileyen, yalnızlık duygusuna yol açan “ilişki yoksulluğu” olarak kabul edilmektedir. Yani yalnızlık, sosyal ilişki ağının sınırlarının ve kalitesinin, bireyin istek ve taleplerinden sapması ve bireyin bunu terk edilmişlik, ilişki yoksunluğu veya ilişki kaybı olarak hissetmesidir (s.2). Yaşlılar sosyal izolasyon yalnızlığı, yetişkinlere göre daha fazla yaşamaya yatkındırlar. Yaşlı bireylerde eş ya da arkadaş kaybı, kronik hastalıklar, emeklilik, evinde yaşamını sürdürememe, fiziksel sınırlılıklar, duyum, görme yitimi başkalarına bağımlı hale gelecek faktörlerden

dolayı yaşlı bireylerin yalnızlık duygusuna sebep olan faktörler olarak sıralanabilir (Ağar, 2020).

Akbaş ve diğerlerine (2020) göre, yaşlılar önemsizlik duygusunu yoğun olarak hissedebilmekteler. Önemsizlik duygusu sonucu uzun süre televizyon izleme gibi anlam ifade etmeyen eylem ve etkinliklerde artış gibi belirtiler gösterebilir. Aynı zamanda postür değişimleri olarak adlandırılan, dudaklar aşağı kıvrılmış, yavaş adımlarla acı çekermiş gibi yürüme, omuzlarda düşüş, yaşamdan çekilme, içe kapanma, umutsuzluk, alkol ve ilaç kullanımında artış, öz kırım düşüncelerinin sık tekrarı ya da özkırım girişimleri ve amaçsız kalmanın göstergeleri sıralanabilir (s.4545). Yaşlılar sosyal izolasyona bağlı yalnızlığı, yetişkinlere göre daha fazla yaşamaya yatkındırlar. Yaşlılarda eş kaybı sonrası, yalnızlık, umutsuzluk ve en fazla yaşlı kadınlarda yaşamını tehdit eden ekonomik yoksunluklardır.

Yaşlılık, yalnızlık ve sosyoekonomik statünün konularında farklı kültürel yapıların, farklı bulguların ortaya çıkmasına etki ettiği görülmektedir. Küçük şehirlerde yaşayan 65 yaş ve üstü nüfusa oranla büyükşehirlerde yaşayanlar yalnızlığı daha fazla hissetmektedir. Yaşlı kadınlar yalnızlığı en fazla yaşayan kesimlerdenidir. Kadınlar eşleri öldükten sonra evlenmedikleri bu durum yaşlı kadınların ileri yaşlarında yalnız yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

Ilgaz ve Gözüm (2020) araştırmalarında, yaşlı kadınlarda yalnızlık düzeyinin kabul edilir seviyesinin üzerinde bulmuşlardır. Yaşlı kadınlarda yalnızlık, yaygın bir problem olup, kadınların üçte birinin yalnızlık ile karşı karşıya kaldıkları görülmüştür (s.72). Kadınlar için yaşlılık, yalnız kalmaları ve yalnızlık ile mücadele etmeleri anlamına gelmektedir.

Varışlı (2017), kamusal alanda yaşlı kadınların varlığının kısıtlılığının nedenleri üzerine düşünülürken, kamusal alanda yaşlı kadınların maruz kaldığı yaşlı

ayrımcılığı üzerine düşünölmelidir. Ayrıca, kadına yönelik ayrımcılığın, 65 yaş ve üstü kadınların maruz kaldığı yaşlı ayrımcılığının bir katmanı olduğu da hatırlanmalıdır. Eşitsizlik, yaşlı ayrımcılığının en önemli birleşeni olmaktadır. 65 yaş ve üstü kişilerin toplumda, gelir seviyesi, cinsiyet, inancı, eğitim durumu vb. özellikler sebebiyle birçok eşitsizlik ile karşı karşıya gelmektedirler. Yaşlı ayrımcılığı ile mücadele etmek, bahsedilen bu eşitsizlikler ortadan kaldırıldığında mümkün olacaktır (s.23). Yaşlı ayrımcılığına uzun süre maruz kalınması sonucu yaşlılar umutsuzluk yaşayabilir ve sosyal hayattan çekilerek, amaçsızca yaşayabilirler.

Uysal (1992), yaşlıların umutsuzluk nedenleri için, yaşlılık korkusu, toplumsal cinsiyet beklentisi, yalnızlık, kayıplar, kimliksizlik, iletişimsizlik, yaşam doyumu, bedensel ve ruhsal sorunlar olduğunu belirtmektedir (akt. Özben, 2008: 137).

Smith ve diğerlerine (2020) göre sosyal izolasyon, “sosyal ilişkilerin görelî yokluğu” olarak tanımlanabilir (s.2). Yoksulluk sadece ekonomik göstergelerle ilgili değildir. Bireyin maruz kaldığı yoksunluklar yoksullukla ilişkili olabilmektedir.

2.7 Yaşlı Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet

Sen, kadınların erkeklere göre her alanda kapasite yoksunluğu içinde olduğunu ve bu durumun özgürlükle kalkınmanın önünde önemli bir engel olduğunu iddia etmektedir (akt. Sumbas. 2015). Nitekim dünyada siyasi ve hukuksal haklar ya da toplumsal roller açısından eşitsiz konumda olan milyonlarca kadın olduğu görmezden gelinse bile, sırf kadın oldukları için cahilliğe, yoksulluğa, kıtlığa, yoksunluğa, şiddete ve hatta ölüme mahkûm olan milyonlarca kadın vardır (s.8). Holland’a (2016) göre, dünyanın bazı yoksul ülkelerinde yaşayan kadınların kendi bedenleri üzerine söz söyleme hakları yoktur. Yoksulluktan kurtulma umudu olarak

kadınların, hamile kalıp kalmaması ve doğacak çocuğun cinsiyeti gibi konularda bedeni aileler kadınların bedeni üzerinden kararlar verebilmektedir (s.259-259). Cinsiyetinden ve yaşından dolayı uğradıkları ayrımcılık sonucu kadınlar, kapasitelerini yaşayamamakta ve kapasitelerinden mahrum olmaktadır. Bu nedenle yapabilirlikleri engellenmektedir.

Buz ve Karabulut'a (2015) göre toplumsal cinsiyet kavramı, "sosyal yönden kadın ve erkeğe değişik kültürlerde verilen roller" olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olarak toplumun bireyi nasıl gördüğü, nasıl düşünüp davranmasını beklediği ile ilgili bir kavramdır (s.30). Toplumsal cinsiyet rolleri, erkeği kamusal alanda kadını ise daha çok ev içerisinde konumlandırmaktadır.

Bora'ya (2012), toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadınların kadın oldukları için uğradıkları ayrımcılıktır. Cinsiyete dayalı iş bölümünün bu ve daha pek çok sonucundan dolayı, cinsiyete dayalı bir ayrımcılığa işaret etmektedir (s.177-178). Buz'a (2015) göre, toplumda var olan çeşitli ayrımcılık türlerine yaşa bağlı ayrımcılığı da eklemek gerekmektedir. Yaşlıların yaşlılık deneyimleri toplumsal cinsiyet rollerindeki beklentiler ile de doğrudan ilintilidir. Toplumun kadından beklediği ilgiye ve sevgiye muhtaç, kırılabilir, edilgen, çalışkan ve yaşamın devamlılığını sağlayan, merhametli ve bağımlı olma hali yaşlılıkta da değişmemektedir (s.271).

Giddens'e (2008) göre, yaşlılara dönük önyargılar ve kalıp düşünceler oldukça yaygındır. Aktivistler, farkındalık yaratmak ve yaş ayrımcılığının önüne geçmek amacıyla bir dizi eylem ve etkinlik yapmaktadır. İleri yaş ve yaşlı bireylere karşı oluşan olumsuz kalıpları yıkmak yaşlı bireylere yönelik daha olumlu bakış açısı kazandırmaya dönük çalışmalar yapmaya başlamışlardır (s.236). Bu çalışmaların

kalıcı hale gelmesi ve toplumda var olan ayrımcılıkların ortadan kaldırılması için toplumsal dönüşümlere ihtiyaç olduğu görülmektedir.

2.7.1 Yaşa Bağlı Ayrımcılık ve Boyutları

Uluslararası Af Örgütü'nün (UAÖ), ayrımcılık raporuna göre, inançları veya kimlikleri nedeniyle bazı insanlara zarar verilmektedir. Ayrımcılık eşitsizliği kalıcı hale getirdiği için zarar vericidir. Ulusal aidiyet, ırk, yaş, etnik köken, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, dil, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, sınıf, kast, din, kanaat, sağlık durumu veya diğer koşullar her ne olursa olsun herkes eşit muamele görme hakkına sahiptir. Buna rağmen, farklı olarak görülen bir grup, aideti nedeniyle ayrıcalıklı ve güçlü konumdaki diğer gruptan zarar görebilmektedir. Yasalar, politikalar veya eşitsiz muameleler nedeniyle ayırım yapılabilen ve bunun sonucunda kişinin eşit muamele görmesi, insan hakları gibi temel haklardan mahrum olmaları söz konusu olabilmektedir (UAÖ, 2021).

Kadınlar ataerkil toplum normları dolayısıyla yaşamlarının ilk evresinden itibaren ikincil konumda görülmektedir. Buz'a (2015) göre, kadınlar erkeklerle eşit olanaklara, kaynaklara, fırsatlara, hizmet erişimlerine sahip değildirler. Bunun sonucunda kadınlar yaşamları boyunca daha düşük statü, iş ve yaşam kalitesi ile baş başa kalmaktadırlar. Cinsiyetçi iş bölümü, kadın istihdamı düşüklüğü, eşit iş ve eşit ücret ödenmemesi, istihdam piyasasındaki cinsiyetçi algı ve tutumlar, cam tavan uygulamaları gibi nedenlerle kadın daha az istihdama katılabilmektedir. Sosyal güvenceden yoksun olmak, yaşlılıkta ekonomik gelirin kaybı ile kadının dezavantajlı konumunu derinleşmektedir (s.271).

Varışlı'ya (2017) göre, *yaşlılara yönelik ayrımcılık*, bireyin yaşı nedeniyle ayrımcılığa uğramasıdır. Belirli bir yaş grubuna yönelik nefret söylemi, ötekileştirme ve aleyhinde önyargı geliştirme vb. ayrımcılık kapsar. Diğer yaş gruplarına göre 65

yaş ve üstü bireylerin günümüz toplumlarında çok daha şiddetli bir şekilde ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmektedir. Butler, yaşlılara yönelik ayrımcılıkla cinsiyete dair ayrımcılığı birbirinden ayırmamak gerektiğini ve bu nedenle de analizleri birlikte yapılması gerektiğini belirtir (s.18). Crenshaw (1991), siyah kadınların yaşlı ayrımcılığı, etnik köken ve cinsiyete dayalı ayrımcılık türleriyle ve kesişimsel unsurlarla düşünülmesi gerekliliğini belirtmektedir (s.1244). Yaşlı kadınların maruz kaldığı ayrımcılığın kadına yönelik ayrımcılığın bir katmanı olduğu unutulmamalıdır.

Yaş ayrımcılığı ve yaşlılık, Türkiye’de bir sorun olarak algılanmamakta, bu yönde yapılan araştırmalar yeterli düzeye ulaşmamaktadır. Artan yaşlı nüfusu ise sosyal devletin gereği olarak yaş ayrımcılığı ve yaşlılık politikaları alanında düzenlemeleri zorunlu hale getirmektedir. Ayrımcılığın sadece yaşla ortaya çıkmadığı, kadın olmanın getirdiği cinsiyet faktörünün katmanlı ayrımcılığa neden olduğu görülmektedir.

Yaşlılara yönelik ayrımcılık, Varışlı’ya (2017) göre, “yaşlılık” olarak ifade edilmekte; cinsiyetçilik, ırkçılık ve ayrımcılık benzeri bir ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut durumda sınıfı, ırkı, toplumsal cinsiyeti ve cinsel yönelimi ile ezilen ve ötekileştirilen birey, yaşlandığında yaşlılara yönelik ayrımcılığa maruz kalarak; yeni bir ayrımcılık türü ile daha baş etmek durumunda kalmaktadır. Bu nedendir ki ayrımcılığın en ağır şekilde hissedildiği alanlardan biri de yaşlı ayrımcılığı olarak karşımıza çıkmaktadır (s.18).

Smith ve Bradley (1980), günümüzde, toplumun en yoksul kesimini yaşlı kadınların oluşturduğu ve bu sebeple yaşlı kadınların en şiddetli ayrımcılığa maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Bu nedenle yaşlı ayrımcılığına uğramış bireyler ile ilgili yapılan çalışmalarda, bireylerin sadece yalnız yaş almış biri olarak

değerlendirilmesi, konu ile ilgili yapılacak olan analizin eksik ya da yanlış olmasına yol açacaktır. Örneğin, 1970'lerin sonlarına doğru, ABD'de yaşayan yoksul ve siyah kadınların, yaşlandıklarında daha çok baskı ve aşağılamayla karşılaşmakta oldukları vurgulanmaktaydı. Şimdilerde ise yaşlı kadınların toplumun en yoksul kesimini oluşturdukları ve bu nedenle en şiddetli ayrımcılığa uğradıkları vurgulanmaktadır. (akt. Arun ve Arun, 2011).

Uluslararası Af Örgütü *kesişimsel ayrımcılığı*; çeşitli ayrımcılık türlerinin bir araya gelerek, dezavantajlı belirli bir grubu veya grupları daha da dezavantajlı hale getirmesi olarak tanımlar. Örneğin iş yerinde aynı çalışma koşullarında çalışan kadının erkekten daha az ücret alması ayrımcılıktır; fakat etnik bir gruba mensup kadının diğer kadınlardan daha az ücret alması ve o etnik grup içerisindeki erkeklere oranla daha az ücret alması, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve etnik kökene bağlı *kesişimsel ayrımcılığa* uğraması anlamına gelmektedir (UAÖ, 2021).

Eşitsizlik, Varışlı'ya (2017) göre, yaşlı ayrımcılığının en önemli birleşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. 65 yaş ve üstü kişilerin toplumda, gelir seviyesi, cinsiyet, dini ve mezhepsel kökeni, eğitim durumu vb. özellikler sebebiyle birçok eşitsizlik ile karşı karşıya gelmektedirler. Yaşlı ayrımcılığı ile mücadele etmek, bahsedilen bu eşitsizlikler ortadan kaldırıldığında mümkün olacaktır (s.16).

Crenshaw (1991), *kesişimsellik* kavramını bir yol ayrımına benzetmiş ve kadının cinsiyetinden dolayı yaşadığı ayrımcılıkla beraber, kimlikleriyle de ayrımcılığa uğradığını ve bu ayrımcılıkların kesiştiğini vurgulamıştır. Beyaz olmayan kadınların dünya genelinde ekonomik, sosyal, politik anlamlarda ayrımcılığa uğradıkları ve marjinalleştirildiklerine vurgu yapmaktadır (s.1250). Yaşlı kadınlar cinsiyetlerinin yanı sıra, yaş, etnik köken, inanç, gelir, konut durumu vb. nedenler *kesişen ayrımcılıkla* karşı karşıya kalabilmektedirler.

2.7.2 Yaşlılıkta Sosyal Dışlanma

Çakır'a (2002) göre sosyal dışlanma, toplumla bireyin, sosyal bütünlüklerini sağlayan sosyal, kültürel, politik ve ekonomik sistemlerin tümünden kısmen veya tamamen yoksun olması olarak tanımlanmaktadır (s.84). Sezer ve Tenlik'e (2019) göre kadınlar, yaşlılıkta daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma risklerini artıran unsurların başında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çalışma yaşamına girememe ve sosyal güvenceden yoksun olma gelmektedir (s.28). Yoksulluk ve sosyal güvencesizliğin ekonomik olarak sosyal dışlanmaya neden olduğu görülmektedir.

Çunkuş ve diğerlerine (2019) göre toplumsal dışlanma, bireyin toplumsallaşmasını destekleyen sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel değerlerden kısmen veya tamamen yoksun olma durumudur. Toplumsal dışlanma; kişilerin işsizlik, yoksulluk, özürlülük, eğitimsizlik, yaşlılık gibi nedenlerden dolayı eğitim, sağlık ve kültürel imkânlardan yararlanamaması, üretim etkinlikleri içinde yer alamaması ve karar alma süreçlerine katılamaması şeklinde tanımlanabilecek kapsamlı ve çok boyutlu bir kavramdır (s.60). Yaşlıların, yapabilirlikleri kısıtlanmaktadır ve bu durum sonucunda toplum tarafından ayrımcılığa uğramaktadırlar. Toplum tarafından en fazla ayrımcılığa uğrayanlar kadınlarken, yaşlılıkta bu durum katmanlaşmakta ve yaşlı kadınların ayrımcılığa maruz kalmaları artmaktadır.

Kardam ve Yüksel'e (2004) göre bireyin yapabilirlik işlevselliği, bireylere ait özellikleri vardır ve kendine özgü olduğu için hanelerin veya toplulukların değil de her bireyin yapabilirliği özgün olarak değerlendirilmesi gerekir. Yapabilirliği değerlendirirken kadınların birey olduğu ve yapabilirliklerinin kendi başına değerlendirilmesi gerekmektedir. Yapabilirlik, insanların ırk, yaş, etnik grup,

toplumsal cinsiyet, coğrafi bölge açısından özelliklerini eşitsizliklerin incelenmesinde temel bir boyut olarak ele alması, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin incelenmesini de gündeme getirdiği için kadın araştırmaları açısından bir avantaj olarak görülmüştür (s.51). Sen, kadın deneyimlerini ve kadının kapasite kullanımını ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair sınırlılıkları genişletmiştir. Kadının eğitim, sağlık, ekonomi alanları başta olmak üzere kadının eylemselliği ve özgürlüğüne vurgu yapmıştır.

Robeyns'e (2016) göre kapasite, doğrudan bireyin yaşam kalitesi ve sosyal adaletle ilgilidir (s.399). Kapasite yaklaşımı ise Sumbas'a (2015) göre, insanların temel gereksinimlerini karşılayabilme ve farklılıklarının getirdiği dezavantajları azaltarak istedikleri gibi yaşamayı seçebilme özgürlüğü olarak tanımlanabilir. Kapasite yaklaşımının bir diğer tanımı, var olan kaynak ve imkânların toplumun her kesimi için eşit ve adaletli dağılımının sağlanarak herkesin bunları istediği gibi kullanabilme tasarrufuna ve yapabilirliğine/kapasitesine sahip olmasıdır. Özgürlük ve kapasitelerin kullanımında, dünya genelinde en eşitsiz durumda olanların kadınlar olması dolayısıyla, özgürlükle kalkınma aracı olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği önemli bir gerekliliktir (s.5). Toplum kaynaklarının eşit dağılmadığı düşünüldüğünde, yaşlı kadınlar için yoksulluk bir ayrımcılığa dönüşmektedir. Yaşlı kadınların sosyal dışlanmasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği başat rollerdendir. Yaşlı kadınların kapasite yoksunluğu içerisinde olmalarına neden olmaktadır. Yaşlı kadınların kapasitelerini açığa çıkarmak ve desteklemek için Sumbas (2015), bedensel sağlık ve normal uzunlukta bir yaşam, akıl sağlığı, bedensel bütünlük ve güvenlik, toplumsal ilişkiler, siyasal alanda söz sahibi olma, eğitim ve bilgiye ulaşma, ev-içi bakım, güvenceli ve ücretli çalışma, üretme, sığınma ve çevre,

hareketlilik, boş zaman faaliyetleri, zaman kullanımında otonomiye sahip olma, saygı görme ve inanç özgürlüğü şeklinde sıralamıştır (s.13).

2.8 Yerinden Edilme ve Kadın

Yükseker'e (2006) göre, 90'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden şiddetli çatışmalar ve terör olayları sonucunda, köylerin boşaltılmasına ve on binlerce kişinin tarım ve hayvancılık temelli geleneksel yaşam tarzlarından kopuşuna sebep olmuştur. Bu kişiler Batı'da İstanbul ve İzmir, Güney'de Adana, Antalya ve Mersin ve Güney-Doğu'da Diyarbakır olmak üzere, büyük kentlerin gecekondu bölgelerine ya da altyapısız ve yoksul alanlarına yerleşmişlerdir (s.40). Bu insanlar zorunlu göç sonucu şehirdeki acımasız emek sömürüsü içerisinde kendi hallerine bırakılmışlardır. Adaman & Keyder'a (2006) göre, nakit gelir için çalışmak zorunda olmak ve gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını piyasa ekonomisinden karşılamak zorunda kalmışlardır. Geleneksel yaşam tarzları ile bağları bir anda kesilen köylüler, şehirdeki işlere uygun becerilere sahip olmadıkları için iş bulamamışlardır. Göç eden erkeklerin eğitim seviyesi çok düşük olup, kadınların çoğu okuma yazma bilmemekte ve Türkçe konuşamamaktadır. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden zorunlu göçlerin yaşandığı dönem Türkiye'de finansal krizin yaşandığı bir dönemdir. Ne var ki ekonomik büyümenin olduğu dönemlerde dahi, iş imkânları yaratılamamıştır. (s.42-51). Zorunlu göç sonucu kentlere gelen insanlar, kent yaşamına da uyum sağlamak durumunda kalmakta ve iş bulma sürecinde güvencesiz işlerde çalışmaktadırlar. Zorunlu göç sonucu gelen insanlar kentlerde sosyal dışlamaya maruz kalmışlardır.

Çağlayan ve diğerlerine (2011) göre, cinsiyete dayalı eşitsizliklerin, hem zorunlu göç sürecini ve gelinen yerdeki deneyimleri kadınlar ve kız çocukları açısından farklı kılmış olması, talep ve beklentilerinin farklı olmasına yol açmıştır

(s.28-29). Kent merkezine gelen ailelerin kadın ve kız çocukları olumlu bir dönüşüm sağlayamamışlardır. Ailelerin kültürel normlarla beslenen toplumsal cinsiyet tutumları, yoksulluk, etnik farklılık, sosyal dışlanma sonucu kadın ve kız çocukları fırsat eşitliğinden ve kentsel olanaklardan yeterince yararlanamamıştır.

2.9 Kesişimsellik

Kadınlar, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık yaşamaktadırlar. Güneş'e (2021) göre, bu ayrımcılık onların diğer kimlikleri ve deneyimleri ile kesişmektedir. Kadına karşı şiddetin temel problemlerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığı kimliklerin kesişen analizleri gerektirir (s.1742). Bireyin ırk, cinsiyet, etnik köken, yaş, sosyal, ekonomik, kültürel, inançsal olarak kesişen kimlikleri vardır.

Kimberle Crenshaw'in (1991), bir davadan yola çıkarak 1989 yılında ortaya koyduğu *kesişimsellik* kavramını tanımlarken, beyaz bir kadının cinsiyet ayrımcılığına uğramasının sebebinin sadece cinsiyet ayrımcılığı olduğunu belirtmektedir. Bir kadının inanç, cinsel yönelim, etnik kimlik, politik tutum gibi başka kimliklerin oluşmasının onun dezavantajlı durumunu derinleştireceğine vurgu yapmaktadır (s.1244).

Crenshaw bu analizi ile kadın hakları mücadelesinde kadın imgesinin orta sınıf ve beyaz olması, hem siyah kadınların feminist teoride nasıl görünmez kılındığını ortaya çıkarmayı, hem de bu çerçevenin getirdiği kendine has teorik sınırlamaların, feminist ve ırkçılık karşıtı analizleri genişletme çabalarını nasıl baltaladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır (akt. Avcil, 2020). Crenshaw kesişimsellik kavramı ile kadınlara yönelik ayrımcılığın boyutlarını daha geniş görmemizi sağlamıştır.

Sarıgöl'e (2020) göre kesişimsellik, toplumsal cinsiyet, ırk, etniklik, sınıf gibi kategorilerin birbirleriyle ilişkilerini ve beklentilerini tarihsel olarak iyi kavramakla mümkündür. Göçün artması ile kadınların kendi aralarındaki farklılıkları tanımlamak için ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet kategorilerine ek olarak, etnik farkın ve inanç farkının ötekileştirici ve dışlayıcı gücünü keşfettikleri görülmektedir (s.333).

Bireylerin birden fazla kimlikleri olabilmektedir. Güneş'e (2021) göre, beyaz, orta sınıf, Hristiyan, heteroseksüel bir kadın ırkı, inancı ve cinsel yönelimi bakımından ayrıcalıklı olabilirken, toplumsal cinsiyeti nedeniyle dezavantajlı olabilmektedir. Dezavantajlı muamele, her ne kadar dışlayıcı olmasa da ağırlıklı olarak kadının cinsiyetine atfedilebilir. Kadına yönelik şiddet bağlamında kesişimsellik toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları arasında önemli ve gerekli bir köprü sağlamaktadır. Bu eleştiriler, kadın haklarının insan hakları olduğunu ve kadına yönelik şiddetin evrensel olarak kadınlara yönelik ataerkil baskı ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının bir sonucu olduğu göstermektedir (s.1749).

Crenshaw'a (1991) göre, kadınların yaşadığı kesişimsel ayrımcılık siyah kadın ve ırkçılık bağlamında ortaya çıkarmış olsa da kadının kimlikleri, yaşı, etnik kökenleri, inancı, sosyo-ekonomik durumlarından dolayı da çıkabilir. Crenshaw, Birinci ve ikinci feminist dalganın beyaz kadın üzerinden inşasını eleştirerek, kadının yaşadığı kesişimsel ayrımcılığı siyah kadın ve ırkçılık olarak tek tek ele almasının sorunun bütünlükçü olarak görülmesini engelleyeceğini belirtir. Bu noktada kadınların yaşadığı ayrımcılık çözümsüz kalacaktır. (s.1244-1245). Kesişimsellik kavramı ile kadının cinsiyetinden dolayı yaşadığı dezavantajlı durumları ve yoksulluğu ile yaşlılığı ayrı ele almak yerine, kesişimsellik kavramıyla yaşlı, yoksul kadının yaşadığı dezavantajlı durumları ele alınmaktadır.

Bölüm 3

VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ VE ANALİZİ

Literatür taraması sonucu dünya nüfusunun yaşlanıyor olduğu ve kadın yaşam süresinin uzadığı gerçeğinden yola çıkılarak yaşlı kadınların dezavantajlı konumu irdelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde göç alan Mersin ili merkezinde 70 yaş ve üstü kadınların kadınlık, yaşlılık, yoksulluk ve yalnızlık deneyimlerini ele alan bir alan araştırmasının nasıl yürütüldüğü aktarılacaktır. Alan araştırmasında 70 yaş ve üzeri 25 yalnız yaşayan ve yoksul kadın ile görüşme yapılmıştır. Araştırma soruları literatür taraması ve kuramsal çerçeveye uygun olarak oluşturulmuştur. (bkz. Ek 1) Araştırma sırasında nitel görüşme tekniği ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel desenle yürütülmesi planlanmış, araştırma Mersin ili merkez ilçelerine bağlı mahallelerde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı, dezavantajlı konumda olan kadınların yaşlılık döneminde nasıl deneyimledikleri ve anlamlandırdıkları, kesişimsel unsurların neler olabileceği üzerine kurgulanmıştır. Araştırma kadınların dezavantajlı konumunu veri kabul ederek başlamıştır. Creswell'e (2021) göre feminist literatür, kadının ataerkil yapı içerisinde karşı karşıya kaldığı adaletsizliklere vurgu yaparak, kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunları ile diğer sorunların kesişimselliğine dikkat çekmektedir (s.29). Yaşlı kadınlar geçmiş deneyimlerinde cinsiyet ayrımcılığından kaynaklı eğitim hayatından mahrum kalmakta, nitelikli iş gücü içerisinde yer alamamaktadır. Bu bağlamda sosyo-ekonomik ve kültürel konularda; etnik köken, inanç ve cinsel yönelim konularında ayrımcılığa

uğramaktadırlar. Kadınlar için özellikle yaşlılıkta, yoksulluk kaçınılmaz bir gerçek olmaktadır.

3.1 Araştırmanın Deseni

Yoksulluk kadınların yaşamlarının her evresinde olumsuz deneyimlere neden olmaktadır. Yaşlı kadın yoksulluğu nedenleri ve sonuçları açısından ayrımcılığa dönüşen toplumsal dinamikleri içerisinde barındırır. Bununla yoksul kadınlar olumlu yaşamsal deneyimler elde edebilir, güçlenerek yoksullukla mücadele edebilir.

Bu araştırmada benimsenen nitel yaklaşımdan hareketle hazırlanan bir soru kâğıdı ile toplam 25 kadın katılımcı ile görüşülmüştür. Bu görüşmeler sonunda yaşlı kadınların öznel olarak kendi hayatlarında yoksulluklarına bakış açıları, yoksulluğu deneyimlemeleri derlenmiştir. Ayrıca toplumda var olan yaşlılara dönük olumsuz algı ve deneyimleri nasıl aktardıkları gözlenmiştir.

3.2 Görüşme Kağıdı

Araştırma nitel araştırma olup, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan, Mersin ili merkez ilçelerinde ikamet eden, 70 yaş ve üzeri 25 kadın ile yüz yüze görüşülmüştür. Bu görüşmede yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede, katılımcılara beş kategoriye bölünmüş 54 adet döngüsel soru sorulmuştur. Sözü edilen beş kategori aşağıdaki gibidir:

54 adet döngüsel sorular sorulmuş ve bu sorular beş kategoriye ayrılmıştır.

- a) Yaşlı kadınların demografik özellikleri
- b) Yoksul kadınların yoksulluğu deneyimleme biçimleri
- c) Yaşlı kadınların yalnızlığı deneyimleme biçimleri
- d) Yaşlı kadınların pandemiden etkilenme biçimleri
- e) Yaşlı kadınların ayrımcılığa uğrama ve ayrımcılıkla baş etme deneyimleri

Bu çalışmada Mersin ili merkez ilçelerine bağlı mahallelerinde yaşayan yaşlı, yoksul ve yalnız kadınların hayat deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları değerlendirilmiştir. Çalışmada yaşlı kadınların yoksulluğu, yaşa bağlı ayrımcılığı, yalnızlığı, pandemi dönemindeki durumu ve ekonomik dezavantajlılık durumları derlenmiştir. Görüşmeden elde edilen bilgiler ışığında çalışma, yaşlı kadınların yaşadığı yoksulluğun nedenlerini, yaşamsal faktörleri ve kadının dezavantajlı konumuna yol açan kesişimsel unsurları ortaya çıkarmıştır. Bağlı olarak çalışma, bu bulguları yorumlanarak, sosyal politikalara ve bu alanda yapılacak bilimsel literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

3.3 Araştırmanın Katılımcıları

Bu araştırma, Mersin ilinde yaşayan, iç göç yaşamış ve/veya köken coğrafyada yalnız yaşayan, sosyal güvencesi olmayan, 70 yaş ve üzeri kadınlar ile sınırlanmıştır. Bu kapsamda nitel görüşme tekniği kullanılmış, 25 kadın ile yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma, Mersin ili merkez ilçeleri olan, Akdeniz, Mezitli, Toroslar, Yenişehir ilçelerinde gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara ulaşmak için kartopu yöntemi kullanılmıştır. Bunun için devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, okul rehberlik servisleri ile görüşülmüştür. Olumlu geri dönüş yapan kurumların kurum temsilcileri ile daha sonra yüz yüze iletişim kurulmuş, katılımcı adaylarının adresleri alınmıştır. İkamet adreslerine gidilmiş, katılımcı adaylarının adreslerden bazılarının güncel olmadığı görülmüştür. Bu adreslerde ikamet eden yaşlı kadınların hastaneye yattığı veya çocuklarının yanında ikamet ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Kimi adreslerdeki katılımcıların ise vefat ettiği bilgisi edinilmiştir.

Devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, okul rehberlik servisleri ile sadece üç adrese ulaşılabilmiş ancak birisi ile görüşülebilmştir. Bu katılımcılardan birisi

demans hastası olduğu bilgisine ulaşılmış ve görüşme gerçekleşmemiştir. Diğer katılımcı salgın ve suç korkusu nedeni ile görüşmek istemediğini söylemiştir. Üçüncü katılımcı ile görüşme gerçekleşmiştir.

Bunun üzerine, mahalle muhtarları ile görüşülmüş ve muhtarların referansı üzerinden adreslere gidilmiştir. Muhtarlar adres verebilmiş, kendilerinin referans verilmesini söylemiş, bazı muhtarlarda adrese kadar eşlik etmiş fakat görüşmeye katılmamıştır. Olası hiyerarşik bir durum veya güç ilişkisinden kaçınmak için muhtarların yanında katılımcılar ile görüşme yapılmamıştır.

Alan çalışmasında araştırmacı salgının etkilerini daha yoğun görmüştür. Gittiği bir muhtara çalışmasını anlatmış ve muhtar ağlayarak “65 yaş üstü hiç yaşlım kalmadı, hepsini Kovid-19’dan kaybettik, mahalleimde yaşlı kalmadı” demiştir. Muhtar bir hafta süre istemiş ve o süre sonunda araştırmacıya sadece bir adresi verebilmiştir. Başka bir mahallenin muhtarı ise, mahalle sakinlerinin otoriteye karşı güvensizliklerinin olduğunu, çalışmaya katılmayacaklarını belirterek destek olmamıştır. Bu mahallede görüşme gerçekleştirilememiştir.

3.4 Etik Onam

Literatür araştırması yapılmış, ilgili alanda ihtiyaçlar görülmüş, araştırma konusu belirlendikten sonra Doğu Akdeniz Üniversitesi Ekonomi Bölümü, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları yüksek lisans öğrencisi olduğum ve Prof. Dr. Hanife Aliefendioğlu danışmanlığında hazırladığım, araştırmanın evreni ve örneklemini belirlenmiştir. “Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Mersin İli Örneği Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı araştırma, Üniversite Etik Kurulu’na iletilmiştir. Üniversite Etik Kurulu 26/02/2021 tarihinde yapmış olduğu toplantı sonucu araştırma ve süreci uygun görülerek, onaylanmıştır.

3.5 Görüşme Tekniği

Yarı yapılandırılmış görüşme Türnüklü'ye (2000) göre, sohbet havasında da ilerleyebilen, yapılandırılmış görüşmeye göre daha esnek bir görüşme yöntemidir. Bu teknikte, görüşmeyi yapan kişi daha önceden sormayı planladığı soruları içeren bir görüşme protokolü hazırlar. Bunun yanında görüşmeci görüşmenin akışına göre başka sorularla veya alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilmektedir. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Görüşülen kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırılmasını isteyebilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği; sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle araştırmalarda kolaylık sağlamaktadır (s.547). Yarı yapılandırılmış görüşme sosyal bilimlerde daha fazla veri elde etme amacıyla yaygın kullanılan yöntemlerdendir.

Araştırmanın saha çalışması 01/03/2021 tarihinde başlamış, 15/03/2021 tarihinde sonlanmıştır. Saha çalışması sürecinde ulaşım imkanının kolaylaşması açısından araçla ikamet adresine gidilmesi mümkün olmuştur. Mahalle muhtarlarının araştırmacıya katılımcı olabilecek aday listesi vermesi, uygun katılımcılara ulaşma kolaylaşmıştır. Yine mahalle muhtarlarının araştırmacıyı katılımcı adaylarının ikamet ettiği adresin konumunu bulması ve ikamet adresine kadar eşlik etmesi alan araştırmasının zamansal ve mekânsal olarak sağlıklı ilerlemesine katkı sunmuştur.

Katılımcılara çalışmanın amacına dönük ön bilgilendirme yapılmış ve onam formu imzalatılmıştır. Görüşmelerde onay alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Çalışma mahallelere bölünerek ilerlemiştir. Planlanan mahalle taramasında, her mahallede iki katılımcı ile görüşme planlanmış fakat Kovid-19 pandemisinden kaynaklı örneklem dağılımı planlanan şekilde gerçekleşmemiştir. Görüşme sonucunda analiz yapılmış, analiz sonucu elde edilen bulguların çalışmaya

uygunluğu gözden geçirilmiştir. Bunun sonucunda tekrar saha çalışmasına devam edilmiştir.

Saha araştırmanın yapıldığı süre içerisinde toplam 80 adrese gidilmiş, bu adreslerde bulunmayan, vefat eden, alzheimer, demans hastası olan, yalnız yaşamayan ve ekonomik durumu yoksulluk kriterlerinin üzerinde olan bireyler elenmiştir.

Araştırma kriterlerine uygun olan bir katılımcı ile görüşme, misafiri olan gelini ve torunları varken gerçekleşmiş, görüşme esnasında oğlu ikametgâha gelerek görüşmenin içeriğini öğrendikten sonra “annem yoksul ve yalnız değil, görüşme yapamazsın, kadınlara kötü örnek oluyorsunuz” diyerek onam formunu yırtmış ve görüşmeyi engellemiştir. Katılımcı ısrarla görüşmeyi devam ettirmek isteğini dile getirmişse de katılımcının oğlu araştırmacıyı ikametgâhtan uzaklaştırmıştır.

Bu koşullara rağmen araştırmacı, araştırma kriterlerine uyan 25 katılımcı ile görüşmeler yapılarak, araştırmayı sonuçlandırmıştır.

Çalışmada, araştırmacı tarafından geliştirilen ve yukarıda içeriği hakkında bilgi verilen ve ekte yer alan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın amacına uygun soruların oluşturulması, soruların net, anlaşılır olabilmesi ve hedeflenen bilgilerin elde edebilme olasılığı göz önünde bulundurularak ilgili alan yazın taranmış, konu ile ilgili uzmanların görüşleri alınmıştır. Buna göre, veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme formu, katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik sorular sorulmuştur. Daha sonra kadınların kendi yaşamlarında yoksulluğu deneyimlemeleri ile yalnızlık, kapasite ve ayrımcılık sorunlara ve sorunlara ilişkin çözüm önerilerine yönelik sorular yöneltiştir. Literatür taraması ile alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda soruların geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Görüşmelerin planlanan tarihleri içerisinde adreslerinde olmayan üç kadın ile üç farklı zamanda mülakat yapılmıştır. Çalışmaya katılan kadınların biri dışında hepsiyle ikamet ettikleri adreslere gidilerek yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan kadınlardan biri dışında tüm katılımcıların ikametgâh adresine gidilerek, katılımcılar ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada Türkçe bilmeyen ve anadili Kürtçe olup, lehçe farkı olan katılımcılardan, K14, K16 ve K18 ile görüşülürken mesleği psikolojik danışman olan bir uzmandan çeviri desteği alınmıştır. Türkçe bilmeyen ve dişleri olmayan K7 ve K15 katılımcıların konuşmalarının anlaşılması nedeniyle torunlarından çeviri desteği alınmıştır. Araştırmacı Türkçe bilmeyen, anadili Kürtçe olan K1, K2, K3, K7, K15, K21 katılımcı ile Kürtçe görüşmüş ve görüşme sonucu elde edilen dökümleri Türkçeye çevirmiştir. K20 ile görüşmek üzere araştırmacıyı ikametgâhına götüreren muhtar azası olan çeviri desteğinde bulunmuştur. Görüşmede K20, yoksul olduğunu ispatlayacak kadar kendini ifade edemediğini ve tanıdığı, güvendiği birisinin olması nedeniyle muhtar azasının onun yoksulluğunu araştırmacıya daha iyi ifade edeceğini söyleyerek, azanın görüşmeye dahil olmasını istemiştir. Araştırmacı görüşmede azanın sadece çeviri desteği vermesini talep ederek müdahaleyi sınırlamıştır.

Alan çalışması sırasında araştırmacı, tüm katılımcılara kendini tanıtmış, araştırmayı ve araştırmacının amacını anlatmıştır. Buna rağmen K20 ve bazı katılımcılar yoksulluğa dair sosyal yardım için bir kamu kurumu adına kendisi ile sosyal inceleme yapıldığı iddiasında ısrarcı olmuştur. Katılımcıların bu ısrarında araştırmanın konusunun, araştırmacının mesleğinin (sosyal hizmet uzmanı) ve görüşmeye eşlik eden üçüncü kişilerin konumunun etkili olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların yalnız veya başkalarının eşliğinde görüşme gerçekleştirilmesi görüşme dinamiklerini etkilemiştir. Örneğin K1 ile komşusunun, K3 ile kızının, K5

ile kumasının kızının yanında görüşmeyi gerçekleştirmiştir. Katılımcının cevaplamak istemediği sorularda annesini teşvik etmeye çalışması üzerine araştırmacı çalışmanın nesnelliği gereği bu duruma müdahale etmiştir. Katılımcı K7 ve K15'in torunlarının çeviri desteğinden yararlanılmıştır. Katılımcılardan K11 ve K21 oğullarının yanında görüşme gerçekleştirilmiştir. İki oğlun araştırmaya ve katılımcıya destekleyici tutumları olduğu gözlenmiştir. Katılımcı K24 ile kumasının yanında görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar ile diğer kadınların refakatinde yapılan görüşmelerde, refakatçiler de kendileriyle görüşme yapılmasını, kendilerinin de yoksulluğa dair söyleyecek çok sözleri olduğunu dillendirmişlerdir.

Yalnız görüşülen katılımcıların duygularını daha rahat ifade ettikleri gözlenmiştir. Örneğin ağlayabilme, ölen eşin uyguladığı şiddet öyküsünün dillendirebilme gibi katılımcıyı derinden etkileyen yaşantıların aktarılması mümkün olmuştur.

Çalışmada K15 ses kayıt cihazı ile görüşmenin gerçekleşmesini kabul etmemiştir. Görüşme notlar alınarak ilerlemiş ve sonlanmıştır. K14 ve K16 ile görüşme gerçekleşmiş fakat teknik arıza sebebi ile ses kaydı yapılamamış, bunun üzerine görüşme tekrarlanarak, notlar alınmıştır.

Görüşmeler 20 ile 60 dakika arasında sürmüştür, görüşmecilerin izinleri doğrultusunda ses kayıt cihazı kullanılmış, notlar alınmıştır. Toplam 96 sayfadan oluşan bir döküm elde edilmiştir. Gerçekleşen mülakatın verileri sorulara göre kategorize edilmiş, konu ile ilgili başlıklar altında toplanarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Çalışmada toplanan verilerin kodlama işlemi, temaların belirlenmesi, verilerin temalar ve kodlar çerçevesinde yeniden düzenlenmesi, bulguların yorumlanması

basamakları takip edilmiş nitel araştırmaların kendine özgülüğünün esas alındığı esnek bir yaklaşım ortaya konulmuştur.

İlk olarak katılımcıların cevapları araştırma problemleri altında birleştirilerek, üzerinde çalışılabilecek şekilde veriler düzenlenmiştir. Temalar, birbirinden farklı olsa da kendi içinde anlamlı bir bütün meydana getirerek veriler, açıklayıcı bir bütünlük taşımaktadır. Bir araya getirilen ifade grupları tekrar gözden geçirilmiş ve temalar son şeklini almıştır. Bu aşamaya kadar temaların özgün bir biçimde düzenlenmesine ve yazarın kişisel kanaatlerinin katılmaması gerektiğinden bulguların aktarımında katılımcılara K1, K2, K25 şeklinde kodlama yapılmıştır. Katılımcıların genel özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

3.6 Verilerin Analiz Süreci

Araştırmada, verileri kodlama, temaları oluşturma, notlar alma, süreci yeniden değerlendirme ve planlama açılarından avantaj sağladığı için bilgisayar destekli yazılımlardan Microsoft Word, Excel ve OneNote programları kullanılmıştır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerin bitmesi ardından araştırmacı görüşmelerin ses kayıtlarını dinleyerek ve aldığı notları da ekleyerek, Microsoft Word'u kullanarak yazıya geçirmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonrası elde edilen ses kayıtları ve notlar ortalama üç ay boyunca yazıya aktarılarak dökümler elde edilmiştir. Dökümler en az dört sayfa ve en fazla yedi sayfa olarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler, bilgisayar depolama alanına kaydedilmiştir.

3.6.1 Dökümleri Okuma ve Düzenleme

Word dosyasındaki dökümler okunurken yazıya geçirmede oluşan bazı hatalar düzeltilmiş, dökümlerdeki diyalog akışının netleştirilmesi amacıyla görüşme formunda kullanılan ana sorulara verilen cevaplar İtalik yazı tipi eklenerek bölümlendirme yapılmıştır. Daha sonra verilerin kodlanmasını ve Microsoft Excel

programına aktarılmasını kolaylaştıracak şekilde dökümler tablolara dönüştürülmüştür. Bu tablolar, dökümlerin asıl içeriğinin yer aldığı alıntı, kategori, kod ve açıklayıcı notlar ve beliren örüntüler olmak üzere dört sütun şeklinde oluşturulmuştur.

3.6.2 Temaların Oluşturulması

Dökümler araştırmacı tarafından yeniden okunmuş ve anlamlı parçalar belirlenerek, kodlanması sağlanmıştır. Kodlamanın yapıldığı sırada, araştırma sorularıyla ilişkilendirme yaparak kodların bağlı olabileceği kategoriler de eklenmiştir. Böylece, verilerin kodlanması ve kategorize edilmesi eş zamanlı bir şekilde yürütülmüştür.

Kesinleşen kod ve kategorileri bütüncül bir bakışla inceleyip gruplandırmalar yaparak taslak temalara ulaşılmıştır. Ardından taslak temalar araştırma sorularıyla ilişkilendirilerek temalar son haline getirilmiştir.

Araştırma sorularıyla ilişkilendirmeler yapma ilk aşamada gerçekleştirilen kodlama ve kategorize etme işleminde özellikle önemli olmasının yanı sıra, taslak temaların revize edilerek kesinleştirilmesinde fayda sağlamıştır.

Tanımlanan tema, kategori ve kodlar anlamlı bir biçimde hiyerarşik ilişkilerine göre açıklama ve örneklendirmeler yapmadan yalın bir biçimde metne aktarılmıştır.

3.6.3 Bulguların Betimlenip Yorumlanması

Veri analizinin son aşamasında, araştırma raporuna aktarılan bulgular verilerden sıkça örneklendirme ve alıntılama yapılarak açıklanmış, bulgular arası bağlantılar kurulmuş ve bulguları anlamlandırmak amacıyla araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

Bölüm 4

BULGULAR VE ANALİZ

4.1 Nitel Veriler Kapsamında Oluşturulan Temalara Ait Bulgular

Yaşlı kadın yoksulluğunun Mersin ili örneği üzerine bir değerlendirmesinin Tablo 1’de görüldüğü üzere beş kategoriden oluşmaktadır. Söz konusu kategoriler şu şekildedir.

1. Demografik Bilgiler
2. Yoksulluk
3. Yalnızlık
4. Salgın
5. Ayrımcılık

Şekil 1: Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Mersin İli Örneği Üzerine Bir Değerlendirme

Yapılan görüşmeler sonucu katılımcılardan elde edilen veriler metne aktarılarak okunmaya başlanmış ve verilerin tanımlanması ve sınıflandırılması aşamasına geçilmiştir. Bu inceleme sonucu nitel veri analizinin temelini hazırlayan kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra anlam olarak birbiri ile ilişkili bilgi birimlerinden oluşan kodlar, alt kategoriler altında toplanmıştır. Analiz sonucu belirlenen temalar altında yer alan kodlar ve alt kategoriler tablolar şeklinde verilmiştir. Bu bağlamda beş adet tema 31 kod elde edilmiştir.

4.1.1 Demografik Bilgi Temasına Ait Kodlar

Araştırmaya katılan kadınların yaş dağılımı incelendiğinde, 12 kişinin 70-75 yaş grubu kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Çalışmaya katılan kadınların yoğunluk sıralamasına göre, büyük bölümü genç yaşlı bireyleri kapsamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından, bu kapsamda 65-74 yaş arası kadınlar, genç yaşlı olarak kabul edilir (DSÖ, 2021). Yaş söz konusu olduğunda yapılan alan çalışmalarında katılımcıların gerçek yaşını bilmediklerini, kimliklerinde belirtilen doğum tarihlerini baz aldıkları görülmektedir.

Yaşımı bilmiyorum, kimliğim nerede hatırlamıyorum. 65 yaş aylığı (yaşlılık desteği) 5-6 senedir alıyorum, 71-72 yaşında varım. (K6)

Yaşımı tam bilmiyorum, 70 ya da üstüyüm. (K12)

90 yaşın üstündeyim fakat gerçek yaşımı bilmiyorum. Kendimi 100 yaşından daha fazla yaşamışım gibi hissediyorum, doğduğum yaşı da bilmiyorum. (K16)

Katılımcıların Doğum Yeri Bilgileri;

Yoksul kadınların 12'si, yani yarıya yakını bir ilçede doğmuştur. Diğer katılımcılardan 7'si ise ilde, 6 katılımcı ise köyde doğmuştur. Sonuç olarak yoksul kadınların büyük kısmı ilçede doğmuştur. Bu da katılımcıların kentsel bir yoksullukla karşı karşıya olduklarını göstermektedir.

Saçlı'ya (2019) göre, kentsel yoksulluk tanımı, özellikle küreselleşmenin de etkisiyle yoksulluğun kentlerde yoğunlaşmasını anlatan bir kavramdır. Kırsal ekonominin zayıflaması ve kentleşme politikalarının teşvik edilmesi ve bunu yaparken de yeterli ve düzenli politika uygulamalarının ihmal edilmesi sonucunda ortaya çıkan kentlerde aşırı nüfus artışı ile birlikte gelişen politik dengesizlikler beraberinde kent yoksulluğu kavramını dünyanın gündeminde öncelikli hale getirmiştir (s.4).

Tablo 1: Demografik Bilgi Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Demografik Bilgi	Göçle Geldikleri Bölge	Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, Marmara Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Almanya
	Göç Nedenleri	Ekonomik, Yerinden Edilme, Yeni Bir Başlangıç, Evlilik

Akdeniz bölgesinden Mersin iline göç eden iki katılımcı civar illerinden göç etmişlerdir. Her iki katılımcı da ekonomik nedenlerle göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Mersin ilçelerinde yaşayan iki katılımcı da Mersin merkez ilçelerine ekonomik nedenlerle göç etmişlerdir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nden göç eden iki katılımcı ekonomik nedenlerle göç etmiştir, bir katılımcı ise yerinden edilerek göç etmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinden göç edenlerin on iki katılımcı vardır. Katılımcıların göç nedenleri “ekonomik” ve “yerinden edilme” olarak tanımlamışlardır. Yedi katılımcı ekonomik nedenlerle beş katılımcı ise yerinden edilerek göç etmiştir.

İç Anadolu Bölgesinden üç katılımcı göç etmiştir. Göç eden bir katılımcı ailesinin evden atmasıyla bir tanıdığına sığınarak, yeni bir başlangıç yapmıştır. Başka bir katılımcı ise eşinden ayrıldıktan sonra yeni bir başlangıç yapmak için göç etmiştir. Başka bir katılımcı ise eşinin işi nedeniyle göç ederek, ekonomik nedenlerle göç etmiştir.

Marmara bölgesinden göç eden iki katılımcıdan birisi eşinden ayrıldıktan sonra memleketinde yeni bir başlangıç yapmak istemiş, diğer katılımcı ise eşinden ayrıldıktan sonra tanımadığı Mersin ilinde yeni bir başlangıç yapmak için göç etmiştir.

Almanya'dan göç eden bir katılımcı ise ailesinin yanına dönmek amacıyla göç etmiştir.

Katılımcıların Göç Nedenleri;

Bu nedenleri birbirinden tamamen ayırmak mümkün olmasa da kodlar kadınların ifadelerine göre oluşturulmuştur.

Katılımcılar Mersin iline göç etme nedenlerin ekonomik nedenler olduğunu söyleyen bir katılımcı;

Çocuklar küçüktü eşim, hiç kimse çalışmıyordu, iş de yoktu. Akrabalar "Mersin'de iş olur" dediler, Mersin'e taşındık. Eşim bir çalıştı bir çalışmadı. Bazı günler para vardı bazı günler yoktu. Hep fakir kaldık. Çocuklar büyüyene kadar muhtaçlık bitmedi... (K3)

Bazı katılımcılar, Mersin iline göç etme nedenlerin ekonomik nedenler olduğunu söylemişlerdir.

O dönem çok fazla çatışma vardı. Herkes huzursuzdu, evlerimizden çıkamıyorduk. Kızımı korkudan okula gönderemedik. İş yoktu, geçinemiyorduk. Biz de Mersin'e göç ettik. (K5)

Katılımcı 90lı yıllarda bölgede yaşanan şiddet, çatışma ve terör olaylarından olumsuz etkilendiği görülmekte fakat göç nedeni olarak, ekonomik nedenlerle göç ettiklerini ifade etmektedir.

Hatay'dan Mersin'e geldik, kömürcülük yapıyorduk Görümcem vardı dedi ki “nereye gideceksiniz memlekette toprağınız bile yoktur, çocuklar çalışır” dedi. Öyle kaldık burada, artık bir yere gitmedik. (K6)

1968 yılında Sivas'tan Mersin'e geldik. Eskiden kocam içkici, şarapçıydı. Komşularım Mersin'de iş var dediler. Memlekette eşim çalışmayıp olan tüm parayı da içkiye verince, biz Mersin'e taşındık. Sürekli ben çalıştım, evlere temizliğe gittim. Tömük'te 3-4 sene mağarada yaşadım. Tavuk çiftliği vardı, çiftlikte çalışırken mağarada yaşadık. Hiç sigortam olmadı, ben çalıştım kocam içkiye verdi ben çalıştım kocam hiçbir yere harcadı ama bir şekilde çocuklarım büyüdü, çalıştılar. (K8)

Kocam beni önce Almanya'ya götürdü Sonra orada kavga etti, geçimsizdi, onu sınır dışı ettiler o Türkiye'ye geldi kaldı. Ben de bir süre çalıştım ama mecburen döndüm, dönmesem çocuklarım olmazdı. 7 sene kaldım geldim, Almanya çok rahattı... (K11)

Kumam vardı, benim de onun da çocukları vardı. Diyarbakır'da iş yoktu. Komşular, akrabalar; “Mersin'de iş var, çocuklar için daha iyi olur” dediler, bizde geldik. Kocam berber dükkânı açtı ama bir sene sonra kaza geçirip öldü. (K24)

Katılımcıların göç etme nedenlerine bakıldığında; göç daha çok eş olan erkeğin karar almasıyla gerçekleşmiştir. Özbay ve Yücel'e (2001) göre kadınlar, zorunlu göçte ve emek göçünde erkeğe eşlik eden ya da ailenin bir arada yaşama hakkı ile erkeğe sonradan katılan göçmenler olarak görülürler. Göç nedenleri, kocasının,

babasının, ailesinin tayini, iş araması, emekli olması ya da en önemlisi, kendisinin evlenmesidir. Kadınlarda evlilik, göç nedenlerinin başında gelmektedir (s.26).

Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden göç eden katılımcılar, ekonomik nedenlerle göç etmişlerdir. İş sahasının olmaması, çatışmaların terör olayları, umutsuzluk gibi nedenlerden dolayı ekonomik olarak umutlarının ve güvenliklerinin kalmadığını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan yedi katılımcı, göç nedeni olarak yerinden edilmeyi belirtmiştir.

Yerinden edilme ile göç olgusu birlikte değerlendirildiğinde zorunlu göç, Tekin'e (2011) göre 1990ların başında meydana gelmiştir. Bu yıllar, milyonlarca vatandaşın toprağını, evini, sahip olduğu her şeyi geride bırakarak, belirsiz bir geleceğe doğru göç ettirilmişlerdir. Bu süreçte söz konusu göçe maruz kalan kitlenin sosyokültürel yaşamında ve değerlerinde ciddi kırılmalar yaşanıyor olmasından hareketle yerinden edilmenin bir kültürel travma olduğu, bu nedenle de olayın bu boyutu üzerinde durulması gerekmektedir (s.92). Zorunlu göç ile sosyal, kültürel ve ekonomik travma yaratan nedenler ortaya çıkmaktadır.

Göç etme nedeni olarak yerinden edilme diyen katılımcı aşağıdaki ifadeyi kullanmıştır.

36 senedir Mersin'e geldik. Köy boşaltmalar oldu. Önce kayınlarımız Mersin'e geldiler, iş buldular, ardından biz geldik. (K1)

Göç ettirildik, Kürt'tük. (K14)

Buğdayımız tarladan kaldı, hayvanlarımız ahırda kaldı. Ahırın kapısını açamadık. (K15)

Kocamla benim çocuklarımız olmadı. Yaşlıydık, gelirimiz yoktu. Köylüler, akrabalar bize bakıyordu. Köyümüzü boşalttılar. Mersin'e geldik. Kimseyi

tanımıyorduk. Mahalleli atları bağladıkları ahır, boşaltıp, temizlediler. Birkaç eşya verdiler. O zamandan beri burada oturuyoruz. (K20)

Araştırmaya katılan yedi katılımcı göç etme nedenini yeni bir başlangıç yapmak olarak ifade etmiştir.

Yeni bir başlangıç yapmak isteyen katılımcılar, eşlerinden boşanan ve boşandıktan sonra Mersin ilinin daha güvenli olduğunu düşünerek göç etmişlerdir.

Mersinliyim ama babam tatlıcıydı, İstanbul'a taşındık. Nişantaşı'nda büyüdüm. Evlendim, eşim kumarbaz çıktı. Sürekli eve icra geliyordu. Sonunda boşandım. Hamiyet Yücesoy ile aram çok iyiydi. Müslüm Gürses ve Muhterem Nur'un evlendiği zaman karşı komşuyduk... Eşimin borçluları kapıma geliyordu, eşim boşanmamak için adresinde bulunmuyordu. Dayanamadım, Mersin'e taşındım. Şimdi çöpten atık toplayarak geçiniyorum. (K9)

Yeni bir başlangıç yapmak için taşındığını söyleyen katılımcılar mevcuttur.

Engelliyim, çocuk felci geçirdim. Abimde kalıyordum. Bir gün abim ve yengem beni sokağa attılar. Bir komşum vardı, Mersin'e taşınmıştı. Bende Mersin'e geldim, onun kapısını çaldım. Beni evine aldı, baktı, ben ev tutana kadar da benim tüm ihtiyaçlarımı karşıladı. Mersin'den bir yere gitmem gayrı. (K17)

İstanbuluyum, eşimden boşandım, bir süre sonra da Mersin'e taşındım, kadın dostu bir kent olduğunu düşündüm, memnunum burada yaşamaktan. (K22)

Evlendim, kocam Mersin'de yaşıyordu, öyle geldim. (Görüşme sürecinde katılımcının yaşlı bakım alanında çalışmak için göç ettiği, daha sonra evlendiği anlaşılmıştır.) (K12)

Katılımcıların Mersin iline göç etmelerinde, iş sahasının olması, destekleyici çevre/tanıdıklarının olması, doğduğu şehir olması ve şehrin avantajları olmasının etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, Mersin ilinin avantajlarını, iklim

koşullarının ılıman olması, pahalı bir şehir olmaması, kadın dostu bir kent olması olarak sıralamışlardır.

Kent nüfusunun yarısı kadınlardan oluşmaktadır fakat ataerkillik kadını özel alana hapsederken, erkeği kamusal alanı kullanmaya teşvik etmektedir. Kadın dostu kentler ile; Şenesen ve diğerlerine (2014) göre, kadın dostu kentler ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği sonucu ortaya çıkan çoklu işlevsizliğe karşın, temel işlevsellikleri ve cinsiyeti güçlendirme boyutu belirlenmekte ve böylece kamu politikalarıyla işlevsellikler karşılıklı ilişki içinde toplumsal cinsiyet odaklı denetim matrisi oluşturulması hedeflenmektedir (s.57). Bu matrislerin oluşumu öncelikle devletin yükümlülüğü ile cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla, sosyal politikaların geliştirilmesi ve yerel yönetimler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır.

Katılımcıların Eğitim Durumları;

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde; 19 katılımcı eğitim hayatına dahil olmadığı ve okuma-yazma bilmediği görülmüştür. İlkokul mezunu olan üç katılımcı vardır. İlkokulu terk eden bir katılımcı vardır. Yine ortaokul terk eden bir katılımcı vardır. Lise düzeyinde eğitim almış katılımcı bulunmamaktadır. Üniversite eğitimini yarıda bırakan bir katılımcı vardır.

TÜİK 2020 verilerine göre, Türkiye’de okur-yazar olmayan kadın oranı dünya ile paralel gitmektedir. Türkiye’de okur-yazar olmayan kadın, 2 milyon 877 bindir. Hiçbir diplomaya sahip olmayan kadınların sayısı 3 milyon 85 bindir. Okur-yazar olmayan nüfus 230 bin 788 ile en çok göç alan İstanbul’dur. Bu ili 114 bin 505 ile Şanlıurfa takip etmektedir. Türkiye’de en fazla okuryazarı olmayan nüfus barındıran üçüncü il ise Diyarbakır olup, okuryazar olmayan nüfusu 86 bin 497’dir (TÜİK, 2021).

Eğitim hayatına dahil olamamış katılımcı;

Ailem beni okula göndermedi, işe gittim, çalıştım. (K1)

Babası tarafından okula gönderilmeyen bir katılımcı ise;

Okuma yazmam yoktur. Babam okumama izin vermedi ama amca oğlumunu okuttu, öğretmen oldu. (K6)

Eğitim hayatına dahil olamamış katılımcılar babaları/aileler tarafından okula gönderilmediklerini ifade etmişlerdir.

Babam şurada yatıyor (katılımcı, şehir mezarlığını işaret ediyor), bir gün olsun mezarına gitmedim. Beni kör yaptı, okula göndermedi. Telefonu kullanmayı bilmiyorum, birisini arayacağım zaman komşulardan rica ediyorum, benim için arıyorlar. (K9)

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sonucu okutulmayan kız çocukları yetişkinlikte ve yaşlılıkta kapasite yoksunluğu çekmektedirler. Sen'e (2004) göre, kadınlar taleplerini daha yüksek sesle dile getirmekte, bu dönüşümlle eşitsiz konum değişmektedir. Dünyanın yoksul ülkelerinde hala kadının dezavantajlı konumu devam etmektedir (s.262).

Toplumsal olaylar ve şiddet yüzünden eğitim hayatını yarıda bırakan bir katılımcı vardır.

Mimarlık bölümü öğrencisiydim. 1970 yılında İstanbul Üniversitesi Mimarlık Bölümü 2. sınıfa geçtiğim zaman, öğrenci olaylarından dolayı üniversiteyi bırakmak zorunda kaldım. Ailem beni okuldan aldı. Biz sağ sol davalarında çok şeyler yaşadık. Kendimizi zor koruduk. Evin altına polisler geldi. Ben subay çocuğu olduğum için kendimi kurtardım, yoksa, bazı arkadaşlarım işkence gördü. O zaman hayatımda birisi vardı, o son sınıftaydı, evlendik. (K22)

Keşke okuyabilseydim... En büyük hayalim okuyan bir kadın olabilmektir. Bunu çok isterdim (ağlıyor). (K16)

İlkokul ikiye kadar okudum. Ailem kardeşime bakmak için beni okuldan aldı. Öğretmen kardeşime ders gösterirken ben okuma yazmayı öğrendim. Ödev yaparken onun yanında oturdum, öğrendim. (K19)

Kız çocuklarından evde kardeşlerine bakmaları veya ailelerine ekonomik olarak katkı sunmaları beklenmektedir. UNICEF 2020 verilerine göre; okula gitmeyen kız çocuk sayısının son yirmi yıl içinde 79 milyon azaldığını kaydedilmiştir. Aslında son on yıl içinde kız çocukların ortaöğretimde yer alma olasılıkları erkek çocuklara göre daha yüksektir fakat kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddetin yaygınlığı devam etmektedir (UNICEF, 2022). Ataerkil toplum yapısı sonucu, kız çocukları eğitim hayatından mahrum kalmaktadırlar. Kadınların hayatları boyunca yoksulluk içerisinde olmalarında eğitim hayatından mahrum olmaları başat rol oynamaktadır.

Katılımcıların Medeni Durum ve Evlilik Bilgisine İlişkin Bulgular;

Katılımcılardan 16'sı çocuk yaşta evlenmişlerdir.

Katılımcılar arasında çocuk yaşta evlendirilen 11 katılımcı vardır. Bu katılımcıların evlilik yaş aralığı, 11-15 arasındadır. Beş katılımcı ise 16-18 yaş aralığında evlendirilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcılar arasında, en erken yaşta evlenen katılımcı, 11 yaşında evlenmiştir.

Evlendiğimde kaç yaşında olduğumu hatırlamıyorum ama küçüktüm. (K10)

14 yaşında evlendim, çok küçüktüm. Eşim benden çok büyüktü fakat kaç yaş büyüktü hatırlamıyorum. (K15)

Evlendiğimde 12 yaşındaydım. Boyum uzundu ama küçüktüm. Evlendiğim zaman adet olmuyordum. (K18)

Evlendiğimde aybaşı (regl) olmuyordum. Kızım ben evlendim 2-3 sene adet görmedim.

Araştırmacı: Neden evlendiniz, aileniz sizin ne istediğinizi sordu mu?

Katılımcı: Eskiden annen babam bizi dövünce bir sesinizi çıkartamıyorduk. Şimdi de böyle değil, konuşuyorsun, görüşüyorsun, ondan sonra karar veriyorsun. Ama bizim zamanımızda annem babam ne derse oydu. Annem babam beni döve döve döve evlendirdiler. İstersen kabul et ister etme, zorla evlendirdiler. (K24)

Ataerkil toplum normlarının normalleştirilmesi kız çocuklarının şiddet dolu bir yaşama itilmektedir. Burcu ve diğerlerine (2015) göre, 18 yaşın altındaki kız çocuklarının evliliklerinin bir toplumdaki varlığı ve bu durumun geleneklerle sürdürülmesi o toplum içinde kadının konumunu tehdit eden bir sosyal problem olarak kabul edilebilir. Erken yaşta evlilik bugün birçok ülkede üzerinde görüş birliğine varılan bir sosyal problemdir (s.63).

Erken yaşta evlenen katılımcıların, erken yaşta evlenmelerinden dolayı eğitim hayatından mahrum kaldıkları ve ekonomik bağımsızlıklarını elde edemedikleri ortaya çıkmaktadır. Erken yaşta evlenen ve erken yaşta çocuk doğuran kadınlar, ciddi sağlık sorunları yaşamakta ve bu durum kadınların yaşam kalitesini etkilenebilmektedir. Bazı toplumlarda kız çocukları ekonomik açıdan yük olarak görülmektedir. Bu sebeple “evden bir boğaz eksilir” düşüncesi ile kız çocuğunun erken yaşta evlendirilmesinin ekonomik ve toplumsal boyutlarının olduğu görülmektedir.

Kaçar’a (2021) göre, erken yaşta yapılan evlilikler dünyada giderek azalsa da hala önemli bir seviyede, sosyal ve aynı zamanda küresel boyutta bir sorun olarak kabul edilmektedir. Bir toplumda tanımlanmış olan sosyal problemler toplumsal manada bazı değerleri tehdit etmektedir (s.62).

Araştırmaya katılan katılımcılardan üçü evlilik yaşı ile ilgili bilgi vermemiştir. Görüşme boyunca katılımcının olumsuz evlilik ve ayrılık deneyimi nedeni ile bilgi vermediği gözlenmiştir.

Katılımcıların Geçmiş Çalışma Durumu;

Tablo 2: Demografik Bilgi Teması, Çalışma Şekline İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Demografik Bilgi	Geçmiş Çalışma Durumu	Mevsimlik İşçi, Temizlik, Atık Toplayıcı, Esnaf, Fabrika İşçisi, Hayvancılık, Yaşlı Bakım, Madencilik
	Şu an Çalışma Durumu	Atık Toplayıcı, Mevsimlik İşçi, Çocuk/Yaşlı Bakım, İlişi/Örgü

Katılımcıların geçmiş çalışma ve istihdam durumuna baktığımızda, 15 kişinin gelir getiren herhangi bir işte çalışmadığı görülmüştür.

Türkiye’de kayıt dışı çalışma oranı yıllara göre düşüş gösterse de var olan oran hala yüksektir. 2017 yılında genel kayıt dışı çalışma oranı %33,97 iken, 2018 yılında %33, 42’dir. 2019 yılında oran tekrar yükselerek %34,52’e çıkmıştır. 2020 yılında ise bu oran %30,59’dur (SGK, 2020).

Bazı katılımcılar eşleri tarafından gelir getiren herhangi bir işte çalıştırmamışlardır.

Hacı (eşi) çalıştırmadı, bizde kadınlar çalışmaz, erkekler çalışır. (K7)

Hiçbir iş deneyimim olmadı, hep kocam çalıştı. (K13)

Hiç çalışmadım, çocuk büyüttüm, ev işleri yaptım. (K23)

Kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı gelir getirici bir işte çalışmaması/çalıştırılmaması kadar, annelik rolleri, çocuk bakımı ve gündelik ev içi rollerinden dolayı çalışma hayatından geri çekildiği görülmektedir.

Geçmişte gelir getirici bir işte çalışan katılımcılar vardır.

Portakal bahçelerinde portakal topladım, çapa yaptım. (K1)

Evliyken Ankara'da oturuyorduk. Kayınbabam asker emeklisiydi. Ordu pazarına ait yerde reyon veriyorlardı. Orada bana da reyon verdiler. İşimi kurdum, güzel de kazandım. Bina eskidi yıkım kararı verildi. Bende işimi bırakmak zorunda kaldım. (K4)

Biz kömürde (kömür madenleri) çalışıyorduk. Ailecek o işi yapıyordum eşim sigortası vardı, benim yoktu. Bana da sigorta yapacaklardı, eşimin emekliliğine iki ay tek kalmıştı. İş sahibi, "iş bitirmemişsiniz" diyerek bizi işten çıkardı. Ankara'ya falan gittim, çözemedik, öyle sigortasız, maaşsız, hiçbir şeysiz kaldık. (K6)

Güvencesiz koşullarda çalışan erkekler öldüklerinde, eşlerinin herhangi bir geliri olamamaktadır. Bu durum yaşlı kadının yoksullaşmasına neden olmaktadır. Yaşlı kadın yoksulluğunun nedenleri açısından Karadeniz ve Öztepe'ye (2013) göre cinsiyet eşitsizliği, çalışma yaşamına girememe ve sosyal güvenceden yoksunluk gibi nedenlerdir. Gerek gelir gerekse sosyal güvence açısından kadını erkeğe bağımlı kılmaktadır. Erkeğin ölmesi ya da boşanma durumunda ise düzenli gelir ve sosyal güvenceden yoksun olan kadın diğer kadınlara göre yoksulluk riskiyle daha fazla karşı karşıya kalmaktadır (s.86). Yaşlı kadın için sosyal güvenceden yoksun olan eşin ölümü, yaşlı kadının yoksulluğu derin yaşamasına neden olmaktadır.

Geçmişte gelir getirici işte çalışmış katılımcılardan mevsimlik işçi olarak çalışmış iki katılımcı çalışmaya devam etmektedir. Katılımcılar, yaşadıkları şehirde portakal bahçelerinde hasat, çapa ve kasalama işlerinde çalışmaktalar. Kadınlar

güvencesiz işlerde çalışmasından dolayı herhangi bir emeklilik sigorta sistemine dâhil olamamaktadır. Bu durum kadınların ömür boyu çalışmasına neden olmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcılardan altısı halen çalışmaya devam etmekte. Bu katılımcıların ikisi el işi yapıp pazarda satmakta, bir katılımcı atık toplayıcılığı yapmakta, bir katılımcı cezaevi'nde olan oğlunun çocuklarına bakmakta, iki katılımcı ise günlük yevmiye ile bahçelerde çalışmaktalar.

Halen gelir getirici bir işte çalışan katılımcılar mevcuttur.

Bahçelere gidiyorum, portakal topluyorum. Günlük yevmiye ile çalışarak, para kazanıyorum. Faturalarımı bu şekilde ödüyorum. (K3)

Halen çalışmaya devam eden başka bir katılımcı bir kişi, atık toplayıcılığı yaparak; çöplerden plastik, kâğıt madde toplayarak geçimini sağlamaktadır.

15 sene sigortalı çalıştım, tam emekli olacakken, sigortamın başkalarına satıldığını öğrendim. Yıllarca hakkımı aradım ama bir işe yaramadı. O zamanlar işverenim D.M.F'nin yanına gittim. Anlattım, benim için avukat tuttu, ilgilendi ama olmadı. Hakkımı yediler, emekli olamadım. 5-6 yıldır çöpten plastik ve kâğıt topluyorum. Son zamanlarda bazen çöpten toplayamıyorum, o zaman da komşularım atıklarını getiriyorlar... Bazen faturalarımı bu gelirle ödüyorum. Şeker hastasıyım, bazen çikolata alabiliyorum, canım çekiyor ne yapayım! (K9)

Oğlum cezaevi'de düştü. Üç torunum var, 14, 11 ve 8 yaşlarındalar. Oğlum cezaevi'ne girince eşi çocukları terk etti. Ben bakıyorum, devlet pakım parası veriyor bana. (K14)

Bir katılımcı yoksul olduğunu şöyle ifade etmektedir:

Mersin'e geldikten sonra lokantalarda çalıştım bulaşıkçılık yaptım, tuvalet temizledim, hiç sigortam olmadı. Eşim düzenli çalışmadı. Çalıştığı dönemlerde ise kazandığı parayı bizimle paylaşmadı, daha çok dışarıda harcadı. Eve hiçbir katkı

sağlamadı. Çocuklarım tarlalarda çalıştı, boyacılık yaptılar, evin geçimi bu şekilde sağladık. Halen tarlalarda yevmiye ile çalışıyorum (K14)

Sar'a (2021) göre, Türkiye, küresel çapta ülkeler arasında en düşük kadın istihdamına sahip ülkedir. Toplam nüfusun yarısı istihdam alanında görülürken, erkek ve kadın oranları arasındaki fark iki kattan daha fazladır. Yapılan düzenleme ve politikalara bakıldığında bu oran beklentinin altında görülmektedir. Kadın istihdamını destekleyici politikalar ile istihdam oranları arasında bir dengesizlik söz konusudur. Kadınlar güvencesiz işlerde çalıştıkça hak kayıplarına uğramakta ve sigortalı olmadıkları için yaşlılıkta düzenli gelir elde edememekte ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktalar. (s.23) Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ekonomik katılım ve fırsatlar önemli yer tutmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin giderilmesi için sosyal politika araçsal çeşitliliği ve hizmete ulaşılabilirlik sağlanması politik bir yükümlülük olmalıdır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2021 yılı, Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) yoksulluğu, insanların günlük yaşamda karşı karşıya oldukları, sağlıksızlık, yetersiz eğitim ve düşük yaşam standardı gibi çeşitli yoksunlukları dikkate alarak ölçmektedir. Yayımlanan rapor, 109 ülkede 5,9 milyar insan etnik kökeni, kayıt dışı çalışma şekli, kast durumu, yaşı, yoksul olma durumuna göre ayrımcılığa uğrayarak, yoksulluğu çok boyutlu yaşamaktadır (UNDP, 2021). Yoksullukla kayıt dışı çalışma arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. TÜİK 2021 Kasım ayı verilerine göre; sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların toplam çalışanlar içindeki payını gösteren kayıt dışı çalışanların oranı, bir önceki yılın aynı ayına göre 0,7 puan azalarak %29,0 olarak gerçekleşmiştir. Tarım dışı sektörde kayıt dışı çalışanların oranı bir önceki yılın aynı ayına göre 1,2 puan azalarak %17,9 olmuştur (TÜİK, 2021). Sosyal güvenliğin, yoksulluğa karşı

etkin bir araç olarak kullanılabilmesi için kayıt dışı istihdam azaltılmalı, sosyal güvenlik tabanı genişletilmelidir. Aksi halde yaşlı kadın için çalışmak, tüm yaşamı boyunca devam edecek bir süreç haline dönüşecektir.

Sen (2004); insanlar sakatlık, hastalık, yaş ya da toplumsal cinsiyetle bağlantılı farklı fiziksel özelliklere sahiptirler ve bu özellikler onların ihtiyaçlarını farklı kılar, örneğin, hasta bir kişi hastalığıyla mücadele etmek için daha çok gelire ihtiyaç duyabilir. Böyle bir hastalığı olmayan bir kişinin ihtiyaç duymayacağı bir gelir söz konusudur. Hasta kişi tıbbi tedavi görse bile, verili bir gelir düzeyinin bir başka kişiye sağlayacağı yaşam kalitesine ulaşamayabilir. Sakat bir kişi proteze, yaşlı bir insan daha fazla destek ve yardıma, hamile bir kadın daha fazla beslenmeye vb. ihtiyaç duyabilir. Dezavantajların gerektirdiği “telafi” kişiden kişiye değişecektir ve bazı dezavantajların gelir transferiyle bile tam olarak “düzeltilebilmesi” mümkün olmayabilir (s.99).

Katılımcıların Çocukların Eğitim Durumları;

Çalışmaya katılan katılımcıların okula gitmeyen kız ve erkek çocuk sayısı 30’dur. Katılımcıların eğitim hayatına dahil olamamış ve daha sonra eğitim hayatına gece okuluyla devam eden 4 kız çocuğu vardır. Katılımcıların erkek çocuklarında bu durum görülmemiştir. Katılımcıların ilkokula devam edememiş bir erkek çocuğu bulunmaktadır. Kız çocuklarının eğitim hayatına dahil olmak için daha fazla çaba gösterdikleri görülmektedir.

Katılımcı kız çocuklarının eğitim hayatlarına devam etme sürecini aşağıda ifade etmiştir.

Kocam kız çocuklarını okutmadı. 3 küçük oğlan okudu, bir oğluma mali müşavir oldu, biri veterinerlik geldi gitmedi, diğer oğlum liseyi biterdi. Üç kızım daha sonra gece okuluna gitti. (K7)

Katılımcıların kız çocuklarının eğitim hayatına dâhil olamama ve devam edememe nedenleri ile ilgili bulguları değerlendirdiğimizde, sekiz katılımcı “kızlarımı babası okutmadı” demiştir. Dört katılımcı kızlarının eğitim durumu için; ekonomik koşulların yetersizliğe dikkat çekerek, *ekonomimiz yetmedi* demiştir. Üç katılımcı *imkânsızlık* ifadesini kullanmıştır. Üç katılımcı; *çocuklarım işe gitti, çalışmaları gerekiyordu* demiştir. Bir katılımcı; *kızlarım umutsuzluğa düştü ve okumadılar* demiştir. Bir katılımcı sahipsizlik ifadesini kullanmıştır. Yine bir katılımcı *şiddet* demiştir. Katılımcı; *kızım liseyi okudu, üniversiteyi kazandı ama gönderemedik. Batman'daydık, terör vardı (90lı yıllar). Korkuyorduk, kızımın başına bir şey gelir diye okula gönderemedik. Kızım daha sonra dışarıdan üniversiteyi (açık öğretim) okudu. Bir süre sonra göç ettik, daha da yoksul olduk. (K5)*

Kız çocuklarının okula gidememesini yoksulluğa bağlayan katılımcılar vardır.

Çocuklarım okula giderdi, ayaklarında ayakkabı yoktu, al sana yoksulluk (K8).

Başka bir katılımcı çocuklarının örgün eğitime devam edememe nedenini şiddet ve yoksulluk olarak tanımlamıştır.

Kocam beni ve çocukları döverdi, çocuklarım çöpe giderdi (atık toplayıcılığı), para vermeyince onları döverdi. (K3)

Kızlarım ortaokuldan sonra okumak istemediklerini söylediler. Ekonomik durumumuz kötüydü, umutsuzluğa düştüler, bir süre sonra okulu bıraktılar. (K14)

Kızım Ticaret Lisesini bitirdi, arkamız yoktu, bir şey sahibi olamadı. Bu yüzden nefret ediyorum, kimseye de sokulmuyorum. (K9)

Eşim “kızların ne işi var okulda” diyerek göndermedi, köy işlerimiz vardı, orada çalıştırdı. (K10)

Kızlarım oğlanlarım 5. sınıfa kadar okudu. Kocam okula göndermedi, ahlakları bozular dedi. Oğlum çok başarılıydı, “gel bari bunu okutalım, olmadı kuran kursuna

gönderelim, okusun” dedim. Kocam namazını geçirmezdi ama ne dediysem okutmadı. (K19)

Kızlarım okumadılar, ısrar ettik ama olmadı. Şimdi kızımın çocuğu olmuyor, kocası korkarım üstüne kuma getirir, sonu benim gibi olur (katılımcının eşi üstüne kuma getirmiş, kuması ile yaşıyor). Okusaydı bu olmazdı. (K24)

Katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden oluşturulan bulgularda, katılımcıların erkek ve kız çocuklarının eğitim hayatına devam edememesinde üç faktör başat rol oynamaktadır: Toplumsal cinsiyet kalıpları, ekonomi ve şiddettir. Katılımcıların şiddeti daha çok fiziksel şiddet olarak içselleştirdikleri gözlenmektedir.

4.1.2 Katılımcıların Yoksulluk Deneyimlerine İlişkin Bulgular

Tablo 3: Katılımcıların Gelir Durumu ve Geçim Kaynakları, Yoksulluk Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Yoksulluk	Düzenli Geliri Olanlar	Ölen Eşin Maaşı, Ölen Babanın Maaşı,
	Düzenli Geliri Olmayanlar	Sosyal Yardımlar, Çocuklarının Desteği, Çevreden Yardım Alma, Çalışarak Ediniyor Olduğu Gelir

Tablo 3’e göre; Katılımcıların Gelir Durumu ve Geçim Kaynakları, Yoksulluk Teması; düzenli geliri olanlar ve düzenli geliri olmayanlar olmak üzere iki alt kategoriden ve toplam 6 koddan oluşmaktadır. Bu çerçevede, katılımcıların deneyimleri sırasında ölen eşin maaşı, ölen babanın maaşı düzenli gelir alt kategorisine ait bulgulardır. Sosyal yardımlar, çocuklarının desteği, çevreden yardım alma ve çalışarak ediniyor olduğu gelir ise düzenli olmayan alt kategorisine ait bulgulardır.

Bu konuda katılımcıların gelir ve geçim kaynakları noktasında en fazla sosyal yardım türleri desteği almaktadırlar.

Kazancım yetmiyor (yaşlılık aylığı), yetmediği yerde el işi yapıp satıyorum. Bu şekilde idare ediyorum. (K5)

Yaşlılık aylığım var, başka gelirim yok. Belçika'da kızım var, emekli oldu. Elektrik, su, doğalgaz faturamı ödüyor. Muhtar yardım kolisi gönderiyor, ama bu sene yardım kolisi gelmedi. (K8)

Halen gelir getirici bir işte çalışmaya devam eden katılımcılar vardır.

Aç kalıyordum, baktım Suriyeliler çöpten atık topluyor, dedim ben neden yapmayayım. Önceleri çok utanırdım. Çöp konteynerlerinin arkasına saklanır, başımı eğdim, çöp toplarken ağlardım. Bir gün komşum beni görmüş, geldi, dedi ki: "Sen niye utanıp başını eğiyorsun. Alnının akıyla ekmeğini çıkarıyorsun, utanma, ağlama) çok şey söylediler, karı koca bana güç verdiler. Artık utanmıyorum. Kazandığım parayla bisküvi, gofret alıyorum, istediğimi alıyorum. (K9)

Ölen eşinden maaşı olan katılımcılar vardır.

Bağkur'u vardı, günleri azdı, ölünce maaşı bana kaldı. Kızım boşandı, bir kısmı kızıma veriliyor. Bana 600 TL kalıyor. Bir tüp dolduruyorum, bir alışveriş yapıyorum bitiyor. Maaşım var diye devlet yardım da yapmıyor. (K24)

Ölen babasından maaşı olan katılımcı vardır.

Oğlumun evi var, o evin kira gelirini bana veriyor, yoksa babamın maaşı bana asla yetmiyor. (K22)

Araştırmaya katılan katılımcıların kendilerine ait emeklilik fonundan yararlanamamaları yoksullukla mücadelelerini etkilediği görülmektedir. Herhangi bir emeklilik fonundan yararlanamayan ve sosyal yardım olarak geçinmeye çalışan katılımcılar, yoksulluğu daha şiddetli yaşamaktadırlar. Sosyal destek ve sosyal

yardım hizmetlerinden sadece birinden yararlanan katılımcılar, istenilen kriterlere uydukları halde sosyal yardım hizmetlerine erişimlerinin yeterli olmadığı gözlenmiştir. Bu katılımcılar yoksulluğu diğer katılımcılara göre daha acıtıcı şekilde yaşamaktadırlar. Katılımcılar birden fazla sosyal yardım hizmeti alacak kriterlere uydukları halde sosyal yardım hizmetleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları, dil engeli yaşadıkları ve sosyal yardım hizmeti veren kurumlarına gidecek yol paralarının olmadığı gözlenmiştir.

Derin Yoksulluk Ağı ile (2022) bu yıl 8 Mart öncesi feministler, yoksul kadınların durumunu ortaya koymayı hedefledikleri çalışmalarını yayınlamışlardır. Bu çalışmaya göre; annelerin %21'ini tek ebeveyn olan kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların %50,33'ü okur-yazar değilken, bu oran erkekler için %42'dir. Kadınların %44,4'ü hiç eğitim almamışken, bu oran erkekler için %20,6'dır. En az ilkokul mezunu olan kadınların oranı %30,36 iken en az ilkokul mezunu olan erkeklerin oranı %39,45'tir. Kadınların %75,16'sı çalışmıyorken; %18,24'ü günlük işlerde, %5,71'i düzenli işlerde çalışmaktadır. Erkeklerin %33,17'si çalışmamakta; %22,67'si ise günlük işlerde, %12,81'i düzenli işlerde çalışmaktadır. Kadınların %52'sinin çalışmama sebebi çocuk bakımı, çalışmayan erkeklerin ise yalnızca %1'i çocuk bakımı sebebiyle çalışmamaktadır (Bianet, 2022). Bu veriler, kadın yoksulluğunun ne kadar derin olduğunun sonucunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4: Yoksulluk Temasına (Sosyal Destek Türlerine) İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Yoksulluk	Sosyal Destek Alanlar	65 yaş ve üstü Yaşlılık Aylığı, Engelli Maaşı, Belediye Sosyal Yardım, Yeşil Kart, Kömür, Elektrik
	Sosyal Destek Almayanlar	Ölen Eş ve Baba Maaşı

Katılımcıların 17'si 65 yaş ve üstü yaşlılık aylığı almaktadır. Yaşlılık aylığı alan katılımcıların tamamı sağlık hizmetine tabi olan yeşil kart hizmetinden yararlanabilecekken, katılımcıların yalnızca yedisi yeşil kartlarının olduğunu ifade ettiler. Kömür desteği alan 3 katılımcı vardır. Katılımcılardan elektrik desteği alan 2 kişi vardır. Elektrik desteği toplam aylık 68.67 TL gibi bir ödeme hak sahiplerine PTT aracılığıyla ulaşmaktadır. Bu rakam hanede 1-2 kişi yaşayanları kapsamaktadır. Katılımcıların 2'si belediye desteğinden yararlanmaktadır. Bu destek evde bakım, temizlik ve sağlık hizmetidir.

Aynı yardımlardan yararlanan hak sahipleri 65 yaş ve üstü aylığı alanlar ve bir engelli katılımcıdır.

Belediye'nin getirdiği yemeği satın alıyorum. Ramazan'da bedavaydı ama şimdi paralı, millet hepsi parayla veriyor. Pazarın başına geliyor herkes alıyor. 2 küçük tatlı, pirinç pilavı ve fasulye, 2 tane topuk ekmek (küçük sandviç ekmeği). Sabah kahvaltı yaptım, akşam yemeğini şimdi yiyeceğim, azdır akşama kalmayacak, bende şimdi yiyeceğim. (Görüşme öğleden sonra saat üç gibi yapıldı.) Evde yiyecek bir şey yok ve alamıyorum, yapamıyorum o yüzden belediyenin verdiği bu yemeği alıp yiyorum. (K2)

Belediyeler tarafından da sosyal yardımlar verilmektedir. Özellikle 2005 yılında belediyeler yasasının değişmesiyle birlikte belediyelere yeni görev ve sorumlulukların verilmesi bu süreci hızlandırmıştır.

Mersin Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Yönetmeliği'ne (2021) göre; Mersin Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yaşayan sosyal ve ekonomik yönden desteklenmesi gereken; muhtaç, çocuk, genç, kadın, yaşlı, kimsesiz ve dezavantajlı tüm hedef kitlelerine yönelik sosyal yardım ve hizmetler sunmak, bütçe imkânları dâhilinde ayni ve nakdi yardımlar yapmak ifadesi yer almaktadır (Mersin B. Belediyesi, 2021).

Aynı zamanda yönetmelik maddelerinde yer almayan fakat uygulamada olan 6284 sayılı yasa ile korunan kadın ve çocuklarda bu haklardan yararlanmaktadır.

Katılımcıların yararlandığı yardım türleri ve bu yardım hizmetlerini veren kurumlar aşağıda açıklanmaktadır.

Mersin Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı; aşevi yardımı ile ihtiyaç sahiplerine sıcak yemek hizmeti, evde bakım, evde sağlık hizmetleridir. Bununla beraber ayni yardımlar: giyecek, yiyecek, ev eşyası, yakacak, kırtasiye ve eğitim yardımları olarak hizmet sunmaktadır.

Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı İşlemlerinde katılımcıların yararlandığı yardım türleri: Nakdi yardım, ayni yakacak yardımı (kömür), eğitim yardımları, sağlık yardımıdır (ASHB).

Bu yardım türlerinden yararlanmak için hane gelirinin en fazla asgari ücretin 1/3 olması gerekmektedir.

Katılımcıların yararlandıkları yardım türlerine göre, 65 yaş aylığı, engelli maaşı, elektrik, kömür yardımı devlet destekli yardımlardır. Yiyecek, giyecek, ev eşyası vb,

evde bakım, evde sağlık, sıcak yemek hizmetleri belediyeler aracılığıyla hak sahiplerine ulaştırılan yardımlar, hizmetlerdir. İhtiyaç sahibi katılımcılar bu hizmetlerden yararlanarak ihtiyaçlarını gidermektedir.

Dedeoğlu'na (2009) göre, sosyal yardım ve hizmetlerin evrensel olmaktan çok uzak ve yetersiz olduğunu, yoksul ve muhtaçlara sağlanan sosyal yardımlara bakıldığında ise, yardımların daha çok hibe ve ayni şekilde yapıldığı, sosyal hizmet ve yardımların sosyal haklar çerçevesinde düzenlenmediğini görülmektedir (s.44). Toplumun refah seviyesinin altında kalan birey ve gruplar yoksulken, yaşlı kadınlar için yoksulluk gün içerisinde üç ođđn yemek yiyememek olarak ortaya çıkabilmektedir.

Katılımcıların Yaşadıkları Evin Mülkiyet Durumu;

Katılımcıların yedisi kendilerine ait bir mlkte yaşamaktadır. Kendilerine ait mülk edinenler, merdiven yıkama, çapa yapma, çöpten atık toplama ve gün paralarını biriktirerek mülk edinmişlerdir.

Katılımcıların oturdukları konut durumuna bakıldığında sekiz katılımcı kiracı olarak yaşadıkları konutta kalmaktalar.  katılımcının oturduğu konutun tapusu ölen eşe ait olup, eş öldükten sonra katılımcılar ve çocukları arasında müşterek miras malı olmuştur. Üç katılımcı ise çocuklarının aldığı ve katılımcıların oturması için verilen konutlarda oturmaktadırlar. Bu verileri katılımcıların kardeşlerinin alarak katılımcıların oturması için verilen konut sayısı ikidir. Katılımcılardan birisi kumasının akrabasının mülkünde oturmaktadır. Bir katılımcı ise, mahallelinin ahırından dönüştürdüğü hanede oturmaktadır.

Ev sahibi olanların hem maddi hem de sosyal ilişkiler anlamında özverili ve zorlu bir süreçleri olduğu görülmektedir.

Oturduğum ev, o zamanlar Emlak Bankası emlak kredisi veriyordu. Çalışıyordum, 2 yıl ödedim, sonra çok az bir borç kaldı. Az borcu da idare ettim, kendimi sıkarak aldım. Diğer daireyi de para biriktiriyordum, altına aldım, dolar aldım, güne girdim, gizlice biriktirdim. 11000 markım oldu, aşağı daire satılınca aldım, kimseden borç almadım. Evin birinde oturuyorum, diğerinin kira geliriyle geçinmeye çalışıyorum. Başka da bir gelirim yok. (K4)

Kadınlar mülk edinmek için zorlu koşullardan geçmekte, onlara sunulan küçük kredi desteklerinden faydalanarak yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışmaktalar.

Ailesinin desteği ile mülk edinen bir katılımcı mevcuttur.

Ev bana ait. Almanya'da yaşadığım zaman aldık, tapu üstüme. Ablam aldı verdi, senin kocan böyle içkici ve kavgacı oldukça sen bu çocuklarla sokakta kalırsın dedi. Allah ondan razı olsun. (K11)

Komşu ve çevrenin desteğiyle barınan bir katılımcı vardır.

Köy boşaltmalarla Mersin'e geldik. Kalacak yerimiz de yoktu, paramızda, kimseyi tanıımıyorduk. Mahalleli atları bağladıkları ahırını temizledi, bize yatak verdi. O zamandan beri burada oturuyoruz. (K20)

Beni katılımcının adresine götüren ve görüşmede çeviri desteğinde bulunan muhtar azası; *bir gece fırtına çıktı, bu fukaraların çatısı uçtu. Gittik belediyeye başvurduk, gelip çatıyı yaptılar, başka da bir şey yapmadılar.*

Katılımcıların oturdukları yer, bir oda ve arkada birkaç metre karelik, kapısı olmayan alan mevcuttur. Bir tarafına banyo yapmaları için mahalleli bir alan oluşturmuş, bir tarafta mutfak alanı için yer yapılmıştır. Hijyen ve insani yaşama koşullarından çok uzak bir yerdir. Araştırmacı, katılımcı ile görüşme yaparken üç cardın (büyük fare için kullanılan isim) etrafta koşturmaktadır.

İnsani yaşam koşulları ve hijyen standartlarında yaşamak sosyal devlet gereği bir yükümlülük olarak hayata geçirilmesi gerekliliği ortadadır.

Tanıdığın konutunda kalan bir katılımcı vardır.

Ev kumamın amcasının oğluna ait. “Ben ölene kadar bu evde kira vermeden oturun, benim hayırmıdır” dedi. Allah razı olsun, bari şimdilik kira derdimiz yok.

(K24)

Barınma konusunda görülüyor ki, devlet ve yerel yönetimlerce yapılması gereken refah devleti ve sosyal devlet politikaları yeterli gelmediğinde veya yapılmadığında ekonomik, psikolojik, sosyal vb destekler komşulara, tanıdıklara ve akrabalara kalmaktadır.

Katılımcıların Yoksulluğu Tanımlama Biçimi:

Katılımcıların yoksulluğu tanımlama biçimlerine bakılarak, temel ihtiyaçlarını karşılayamamak, geçinememek, sahipsizlik, aile desteğinin olmaması, başkalarına muhtaç olmak, işsizlik ve sosyal güvencesiz çalışma koşulları, göç etmek kategorileri oluşturulmuştur.

Konu ile ilgili bir katılımcı yoksul olma durumunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Pazara gidiyorum, her pazar mutlaka 50 lira tutuyor. Hani ben mecburum, ben yaşlıyım portakal yemem gerekiyor, domates yemem gerekiyor. Yani sebze meyve yemem gerekiyor. Aylık 700 lira alıyorum, tek yaşıyorum, kira da ödemiyorum, yetmiyor. Boğazımdan kısıyorum, gene yetmiyor, dolapta sadece 3 tane yumurtam var. Kırmızı et alamıyorum, yemiyorum, tavuk da alıp yiyemiyorum, peynir alamıyorum. Sarelle alamıyorum (kahvaltıda yenilen çikolata), yoğurt alamıyorum, zeytin olabiliyorum. Ne domates var ne patlıcan var; bir tane kabak var, 3 tane

*yumurta var. Oruç tutuyorum, Allah büyüktür. Kızım yazma bunları utanıyorum.
(Yüzünü kapatıyor) (K1)*

Şenses'e (2002) göre mutlak yoksulluk, bir insanın asgari düzeyde yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan kalori ve diğer besin ihtiyaçlarının karşılanmasına dayanır. Temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yapılan harcamalara göre yapılan hesaplamalar, bir kimsenin günlük olarak alması gereken kaloriyi sağlayacak temel gıdaların gerektireceği maddi güce bakılarak yapılmaktadır (s.68).

Başka bir katılımcının yoksulluğu yaşama durumu için;

Kardeşim bana ayakkabı aldı. Tülbentim elin eskisi, eteğim kazağım hepsi elin eskisi. Anneler gününde oğlum bir elbise alıyor. Kızım da bir elbise alıyor, tek yenilerim onlar. Ben kıyafet alamıyorum (K2).

Sen'e (2004) göre, sözgelimi, "insan içine çıkabilmek" yoksul bir topluma kıyasla zengin bir toplumda daha tüketim standartları gerektirebilir. İnsanların ulaşmak istedikleri amaçlara ve dolayısıyla bu amaçlara ulaşabilmek için gerekli olan özgürlüklere yönelik, yoksulluğun, yoksunluğun doğasına ve nedenlerine ilişkin anlayışı güçlendirecek kapasite gereklidir (s.100-131). Yoksullukla mücadele etmek için yoksulluğun nedenleri çok iyi analiz edilmeli ve bireyin kapasitesine güçlendirecek araçsallıklar belirlenmelidir.

Katılımcı, yoksullukla mücadele yöntemini aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

Çoğunlukla aç kalıyoruz, yoksuluz. Hem pişiremiyoruz, hem yoktur. Dün komşum adak kesmiş ve bir kilo kadar et getirmiş, vermiş. Eti pişiremedim ve sonra başka bir komşum geldi. Dedi ki "bu eti bana verirsen sana 20 lira veririm", ben de eti verdim ve 20 lirayı aldım.

(Bunu neden yaptığı sorulduğunda)

Bir kilo eti pişirecek gücüm yoktur, o kadar tüpümde yoktur ama komşum bana 20 lira veriyor. Benim şu an 20 liram da var. Bu yüzden bir kilo eti verdim. Ben de isterdim ki, bu gözleri görmeyen adam bir parça et yesin, biraz kendine gelsin ama maalesef gücüm de yok, param da yok, o yüzden bir kilo eti 20 liraya verdim.

Bireyin öz saygısının oluşması, ihtiyacı olan kaynaklara erişebilmesi ile olanaklı olmaktadır.

Katılımcıların beslenme koşuluna baktığımızda, araştırmaya katılan katılımcıların çoğu, kırmızı et alamadıkları için tüketemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğu sık olmasa da daha ucuz olan tavuk eti alabilmektedirler. Bir katılımcı balık eti yemektedir. Balık etinin tüketiminin az oluşunda yeme alışkanlığı etkili olabildiği düşünülmektedir. Katılımcılar sebze ve meyveye ulaşma ve düzenli tüketme koşulu çok azdır. Bu çalışmaya katılan katılımcıların hiçbirisi üç öğün beslenmemekteler.

İdare etmek için oruç tutuyorum. (K1)

Katılımcıların sağlıklı beslenme ve ihtiyaçları olan besine ulaşmada oldukça zorlandıkları görülmektedir.

Katılımcıların İfadeleriyle Yoksul Olma Nedenleri;

Katılımcıların yoksul olma nedenleri katılımcıların ifadeleriyle oluşturulmuştur. Yoksul olma nedenleri; gelirin olmaması, yerinden edilme, şiddet, cinsiyet/kadın olmak, adaletin olmaması, işsizlik, dayanışmanın olmaması, ayrımcılık, eğitim hayatından mahrum olmak, güvencesiz koşullarda çalışmış olmak ve ekonomik politikalar olarak ifade etmişlerdir.

Dövme (fiziksel şiddet), çalışmama, kocanın ekmek bulup getirmemesi, evinin olmaması, hasta olup doktora gidememek, ilacını alamamak, mağdur olmak, herkese karşı muhtaç olmak, kocanın yoksul olması (K8).

Aşkın ve Aşkın'a (2017) göre, ataerkil yapıda aile içinde güç ve hiyerarşi bakımından üstün sayılan erkeğin kadına uyguladığı aile içi şiddet, tüm sosyo-ekonomik gruplarda görülmekle birlikte yoksul, ekonomik kaynak bakımından devavantajlı ailelerde kadınlar erkeğin uyguladığı şiddetle daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. (s.21) Kadınlar sadece eşlerinden şiddet yaşamamaktadırlar. Ekonomik şiddet, yaşlı ve yoksul kadınların hayatlarının her alanında kendisini göstermektedir.

Konu ile ilgili başka bir katılımcı;

Nasip olmadı. Korucu sistemi vardı, korucu olun dediler, olmadık. Şehirde iş var dediler, bizde göç ettik. (K21)

Koruculuk sistemi; Tüysüz'e (2011) göre, 1990'lı yıllarda Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan çatışmalar ve tehdit algısına dönük olarak Türk Silahlı Kuvvetlerinin iç çatışmaların bastırılması için kurduğu sistemdir (s.42). O dönemler korucu sistemine dahil olmak istemeyen aile ve gruplar çatışmalı ortamdan uzaklaşmak için göç etmişlerdir.

Çağlayan ve diğerleri'ne (2011) göre zorunlu göç, sadece taşınır taşınmaz mal varlıklarının, geçim olanaklarının, terk edilmek zorunda kalınan manevi bağların, anıların, aile mezarlıklarının kaybedilmesinden ya da ilk gelinen yerdeki ekonomik ve/veya politik baskıdan dolayı yaşanan yeni göçlerden ibaret değil. Çünkü zorunlu göç, sadece insanların yaşamakta oldukları yerle olan bağlarını ve hayatlarının akışını parçalamakla kalmamış. Ekonomik, sosyal ve kültürel olarak aileyi parçalamaktadır (s.49).

İtici göç sebebiyle köylerinden kente göç eden aileler kentlere uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar. Bahar ve Bingöl'e (2010) göre, kentlere daha iyi iş bulabilme ve düzenli gelir elde edebilme amacı ile kırdan kente göç eden işgücü, modern sanayinin ihtiyaç duyduğu donanımlı, nitelikli işgücü talebini karşılayamamaktadır.

Bu noktada tarım sektörü dışında çalışma deneyimi olmayan ve eğitim düzeyi düşük kesim, bilgi ve teknolojideki hızlı gelişmelere ayak uyduramamakta ya marjinal sektörde iş bulmakta ya da kentsel işsizlik oranlarını arttırmaktadır. (s.45)

Yoksulluklarına ilişkin duygularını aktaran katılımcılar vardır.

Ben payıma düşen kadar acı çektim. (K18)

Travmatik olaylar insanlara bağ kurma, kontrol ve anlam duygusu veren gündelik yaşam içerisindeki sistemleri altüst eder. Herman (2020); eviçi şiddet ve diğer şiddet biçimleri kadınların hayatında öyle yaygındır ki, “deneyimlemedim, benim dışımda” demek oldukça zordur. Travmatik olayların şiddeti tek bir boyutta ölçmek mümkün değildir, duygu, bilinç ve hafızada derin ve kalıcı değişiklikler yaratır (s.41-42). Travmaya müdahale olmazsa birey, hayatı boyunca travmatik etkilere maruz kalır, bireyin yaşam akışının sağlıklı ilerlemesinin önünde engel teşkil eder.

Toplumsal cinsiyet, etnik köken ve yoksulluk kadının maruz kaldığı şiddetin ve ayrımcılığın boyutunu ortaya çıkaran kesişimsel faktörlerdir.

Katılımcıların Asgari Geçim Beklentisi Durumları;

Bu soruya cevap veren katılımcıların asgari geçim beklentisi ile ilgili görüşleri alındığında, 2 bin diyen dört katılımcı vardır. Katılımcılardan üç kişi bin TL diye cevap vermiştir. İki katılımcı 3-4 bin TL güzel olur demiştir. Bir katılımcı bin beş yüz demiş, bir katılımcı 5 bin demiştir. Yine bir katılımcı 10 bin cevabı vermiştir. Katılımcı *10 bin TL olsa çocuklarım çok yoksul onlara destek olurum* demiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların çoğunluğu açlık sınırının altında bir gelir beklentilerinin olduğu görülmüştür.

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 2021 Aralık ayında açlık sınırının 2022'nin asgari ücretini geçtiğini hesaplanmıştır. Araştırmaya göre açlık sınırı, bir

ayda 762 lira artarak 4 bin 652 liraya çıktı. Gıda harcamasında en yüksek tutardaki değişim, 325 lirayla süt, yoğurt ve peynir grubunda kayda geçmiştir (DİSK, 2022).

Ben idareli birisiyim. Yetimdik, idare ettik. Ondan bilmiyorum tutumlu birisiyim. Mesela senelerdir, aynı şeyleri giyinirim, hırslı değilim idare ederim. (K4)

Yoksulluğu içselleştirmiş olan katılımcılar vardır.

İki oda bir evim olsa geçiririm, 500 lira para bana yeter. (K6)

Katılımcının konut güvencesi noktasında gelir desteği beklentisini dillendirmektedir.

Ev kira, 450 TL ödüyordum ama bu ay senem doldu, ne kadar kira yaparlar bilmiyorum. Kadın kanser, anasına bana babasına baktım. Bu yüzden dedi ki ben de sana iyilik yapacağım biraz aşağıda vereceğim kiranı dedi. O yüzden 450 lira kira ile oturuyorum, ben buradan kiramı, faturalarımı ödedikten sonra kalan neyime yeterse onunla geçiniyorum. (K12)

Konut güvencesi sorunu yaşayan katılımcılar vardır.

Çok param olsaydı ev almak isterdim. (K25)

Sosyal devlet, refah politikaları ve yerel yönetimlerin nihayi politikası olan konut güvencesi ve konut desteği uygulanmaması nedeniyle katılımcılar barınma problemi kaygısı taşımakta oldukları gözlenmiştir.

Asgari geçim beklentisini ortaya koyan bir katılımcının ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Aylık 1500,1700 TL olsa yani 2000 TL'ye yaklaşırsa yeter. Tüp 125 TL, küçük tüp 25 TL. Bugün ben iki ekmek alıyorum, yetmiyor, saat başı acıkıyorum. Bu karnımın gurultusunu kendi kulağımla duyuyorum. (K9)

Çalışmayan, ek geliri olmayan yaşlı, yoksul kadınlar, açlık riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Katılımcıların Yoksulluğun Ortadan Kaldırmasına Yönelik Çözüm Önerilerine Yönelik Bulgular;

Tablo 5: Yoksulluk Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Yoksulluk	Katılımcıların Yoksulluğun Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri	İstihdam, Ekonomik Yardımlaşma, Ayrımcılığın Önlenmesi, Mücadele, Politikalar, Kadercilik, Sosyal Adalet/Eşitlik, Sosyal Politikalar

Katılımcıların yoksulluğun çözümüne yönelik görüş ve beklentileri noktasında umutsuz oldukları; bu noktaysıyla katılımcının bazıları yoksulluğu kader olarak gördüğü ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik; yardımlaşmanın olması, sosyal politikaların oluşturulması ve hayata geçirilmesi gerekliliğine ve adalet ve eşitlik vurgusu yapmıştır. Katılımcılar ekonomik politikalara dikkat çekmiştir ve yoksullukla mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bir katılımcı ise istihdam politikalarına vurgu yapmıştır.

Katılımcıların yaşadıkları yoksullukla beraber, yoksulluğu yaşama ve tanımlama şekli de derinleşmekte ve refah politikalarının hayata geçirilmesi gerektiği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik politika, siyasetin işi organize edememesi, iş sahalarının olmaması, iş sahalarının kısıtlı ve iş gücü turizm ve hizmet sektörü ile alakalı. İşsiz üniversite mezunları, üniversite mezunu olmayanların hiçbir işe yaramadığı duygusu var.

(K22)

Ekonomik olarak dışlanma, politik ve sosyal dışlanmayı da beraberinde getirir ve katılımcı kadınlar, güvenmeme, yememe, dışarı çıkmama gibi tutum ve davranışlar benimsemekte ve protestolarını bir anlamda böyle dile getirmektedirler.

Yoksulluğun nedenlerini ifade eden katılımcılar, eşitlik, adalet ve sosyal politikalara vurgu yapmışlardır.

Yoksulluğun kaynağı adaletsizlik, her şeyin başı adalet. (K1)

Yoksulluğu fakir fukaralara sorsunlar. Milletvekillerimiz var, başbakanımız var, bakanımız var, baksınlar sorsunlar. Kimin ihtiyacı varsa yardım etsinler. Yalnız değiliz, ben gene bazılarına göre iyiyim. Aylığım var. İyi kötü idare ediyom. Bazıları da maaşları da yok, nasıl geçim yapıyorlar? Çocuklarını evde bırakıyorlar, temizliğe gidiyorlar. Zor Sorsunlar, ben demiyorum başkalarına diyorum. Milyonlarca insan var. İyiyken gidiyor bahçede tarlada çalışıyordum o da bitti. Herkes nasibini alır. Muhtar bilir, sorsunlar, liste yapıp başbakana göndersinler. Yeterince araştırılmıyor. Ben sahipsizim. Millet sahipsiz ama seçim zamanı herkes diyor oy verin. Önce milleti sorsunlar. Vardır, yoktur, yiyollar, içiyollar, açtır, sorsunlar. İşsizdir, nedir? Benim torunum var. Gazetecilik okudu, Erzurum'da karda kışta okudu. 7-8 yıldır okulu bitirdi ama gece gündüz kari gibi evde oturuyor. Çıksa evden para gidecek. Şimdi bu hastalık var diye herkesi işten çıkarıyorlar. Yazık değil mi bu millete. İş kursunlar bu gençlere. Kadın olsun erkek olsun eşittir, iş kursunlar, fabrikaları kursunlar. Burada olsun, Tarsus'ta olsun, Adana'da olsun iş kursun. Yabancıya satıyorlar, yabancıyı getiriyorlar, turistleri getiriyorlar, turistler ne yapacak insanlara. Elektrik özelleşmiş, her şey özelleşmiş. Hepsini sattılar, bu gençlere yazık. (K5)

Ataerkil imgelerde erkeğin üstünlüğü ve egemenliği doğal hak olarak görülürken kadın, kamusal alandan dışlanarak özel alana itilir. Ataerkillik, kadının yerinin evi olduğu, erkeğin yerininse dışarısı olduğu içselleştirmiştir.

Katılımcılar yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik düşünce ve önerilerini ifade etmişlerdir.

Yoksulluğun ortadan kaldırılması için namusunla çalışmak lazım. Komşunun işi varsa yardım edeceksin o da sana 5 Tl, 10 Tl verecek ya da bir kap yemek verecek. Yardımlaşırsan komşunla anlaşıp hırsızlık yapmayı hain olmazsan yoksulluk olmaz. Geçen gün komşum bana iki tane don (pijama) almış, Allah ondan razı olsun. (K8)

Yoksulluk nasıl ortadan kaldırılır, adaletsizlik için mesela; Tayyip Erdoğan fakire bakmıyor. Mesela kışın yağmur geliyor. Demiyor fakir var, gecekondular var. Ben bir beton dökeceğim. Yani öyle yardım vermiyor. Böyle kahrediyorum, keşke benim bir damım olsa keşke damım beton olsa. Yağmur yağıyor mutfak su doluyor kullanamıyorum. Her yerde yağmur oluyor. Çok şükür bu var barı oturuyorum. Bende ölüp gideceğim burası kalacak. (Oturduğu kargır evi işaret etmektedir.) (K3)

Devletin refah politikalarının başlıca araçsallıkları toplumsal güçlenme ile ilgilidir. Bunun için dezavantajlı konumda olan kadının konumunun güçlendirilmesi gerekmektedir. Sen'e (2004) göre; kadının güçlendirilmesi için, kadının iş gücüne katılımı ve iş gücü içerisindeki konumunu güçlendirdikçe, beraberinde okuryazarlık seviyesi yükselerek, eviçi iş bölümü dönüşmekte olduğu, çocuk yetiştirme ve kız çocukların hayatta kalma üzerinde olumlu etki bıraktığı görülmektedir. Kadının ev içerisindeki dezavantajlı konumu dönüşerek birbirini tetikleyen etkilere neden olabilmektedir. Kadının eviçi dezavantajlı konumu toplumsal cinsiyet algısının değişmesiyle, yerine kadının güçlenmesi, kız çocuklarının hayatta kalmasına olumlu etki ettiği görülmektedir. Bu sonuçlar çerçevesinde kadının kazandığı haklar

toplumsal refah içerisindeki yerini koruma ve kadın eylemselliğine ile paralel ilerleyerek parametreler oluşturduğu görülecektir (s.272).

4.1.3 Katılımcıların Yalnızlık Durumlarına İlişkin Bulgular;

Katılımcıların yalnız kalma sürelerine baktığımızda, en fazla 40 yıldan fazla yalnız yaşadığını belirten bir katılımcı vardır. Ne zamandan bu yana yalnız kaldığını hatırlayamadığını belirten katılımcı vardır.

Araştırmaya katılan kadınların tamamı eşleri öldükten sonra evlenmemişlerdir. Boşanan katılımcılar da başka bir ilişki ve evlilik düşüncelerinin hiç olmadığını, hayatın yalnız yaşayarak daha iyi olduğunu belirtmişlerdir.

80 yaşından fazla olduğunu ifade eden bir katılımcı, yalnızlıkla ilgili aşağıda ifadeyi kullanmıştır.

Kırk yıldan fazladır yalnız yaşıyorum, ne yapayım, kaderim buymuş. (K19)

Eşi öldükten sonra, 20 yıldır yalnız olan ve hiçbir ilişki düşünmeyen bir katılımcı ise;

Kocam bana çok iyiydi, hiç dövmedi, hiç kötü konuşmadı, severdim onu. Bazen çok özliyorum. (K16)

Bireyin hayatına normal ve sağlıklı devam edebilmesi için yasını tutması, yas sürecini tamamlaması gerekmektedir. Bu yas tutma süreci sonunda insan yaşadığı kaybı yaşamının bir parçası haline getirerek, bununla yaşamayı öğrenir (Zara, 2011). Birey yasını yaşayamadığında travmatik belirtiler gösterebilir. Bireyin kapasitesinde azalmalar oluşabilir.

Yalnızlığı yeni deneyimleyen bir katılımcı vardır.

Yalnızlığı senden öğreneceğim kızım. (K7) (Katılımcı 17 gün önce eşini kaybetmiştir)

Yasın evreleri kişiden kişiye değişmekle beraber, her birey yasa karşı şok, depresyon ve nihayetinde kabullenme yaşamaktadır. Yazgan'a (2006) göre, bireyler başka streslerle başa çıkarken ne yapıyorlarsa genelde yas sırasında da benzer yöntemleri kullanırlar, ancak yaşlı ve düşkün kişilerin sınırlı destek, kaynak ve kapasiteleri nedeniyle benzer başa çıkma yollarını kullanmaları çoğunlukla zor olmaktadır (s.181). Yaşla başa çıkmada çevresel desteğin önemi yaşlı kadının esenliği için önemli olmaktadır.

Olumsuz evlilik deneyimi yaşamış bir katılımcı yalnız kalma deneyimini aşağıda ifade etmiştir.

25 yıldır yalnızım, boşandım... Niye evleneyim ki bir daha midem kaldırmaz ki, kesinlikle. Ben bazı avratları görüyorum Müge Anlı'da (TV programı). Kız ayıp ayıp, nasıl mide sizdeki, kadının şerefini yok ediyorsunuz. 10 teneke balla yenilmez bu adam. Ne mide, mide değil sanki Londra asfaltı. Gerçekten, insan biraz ağır olur, biraz terbiyeli olur. (K9)

Katılımcının olumsuz evlilik deneyimi sonrası toplumsal cinsiyet tutumları ile beraber karşı cinse karşı güven problemi yaşadığı gözlenmektedir.

Olumsuz evlilik deneyimi yaşamış başka bir katılımcı ise;

Yalnız olduğum için rahatsız hissetmiyorum. Hocam, kocam yok, ne gün gördük ki kocadan. Koca da olmayıversin. (Katılımcıya başkası ile bir beraberlik yaşamamasının nedeni sorulduğunda) Kocam saçımın sayısı kadar dayak atı bana. (K6)

Çakır ve diğerlerine (2014) göre, erkeğin genellikle eşi üzerinde üstünlük kurma ve kontrol davranışına yönelik şiddet içerikli davranışı, evlilikte güç elde etme isteğiyle açıklanabilir. Bunun ataerkil toplumlarda sosyal olarak desteklendiği de göz önünde tutulursa, kontrol davranışına yönelik şiddet oldukça yaygın ve kabul görür

bir davranış biçimi haline almaktadır (s.59). Olumsuz evlilik deneyimi yaşayan kadın, eşinden ayrıldıktan sonra kendisini karşı cinse karşı duygusal olarak kapatabilmektedir. Bu durum kadının geriye kalan hayatında yalnız kalması ve ekonomik olarak daha da incinebilir olmasına neden olabilmektedir.

Katılımcıların Sosyal İlişkilerine Yönelik Bulgular;

Tablo 6: Yalnızlık Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Yalnızlık	Sosyal İlişkiler ve Destek	Çocuklarıyla Görüşme, Akraba Ziyareti, Arkadaşları İle İlişkiler, Komşuluk İlişkileri, Akran İlişkileri

Katılımcıların 16'sı çocukları ile görüşmektedirler. Katılımcıların 10'u komşuları ile görüşmekte ve bu görüşmeler salgından dolayı mesafeli ve kısıtlıdır.

Katılımcıların dördü akrabaları ile görüşmemektedir. Akrabaları ile görüşmemelerinde, ekonomik koşullar birincil etkenken iken, ikincil etken, salgın sürecindeki eve kapanma kuralları ve hastalığın bulaş riskidir. Bunun devamında katılımcılardan üçünün arkadaşlık ilişkisi vardır ve görüşmektedir. Diğer katılımcıların arkadaşlık ilişkisi bulunmamaktadır. Katılımcılardan ikisinin akran ilişkisi bulunmaktadır.

Vallahi geçen bayramda oğlan geldi, kızım boşanınca geldi. Yukarıda iki göz odada oturuyor. (K2)

Oğlum dört yıldır gelmiyordu. Oğlum "babamı sen hasta ettin" diye beni suçluyordu o yüzden gelmedi, gitmedi. Kocam alzaymır hastasıydı, ben bakıyordum. Kocam öldüğü zaman da aslında ne kızımı arayacaktım ne oğlumu. Bana "ara

çocuklarını dediler, böyle olmaz, gelsinler”, ben de mecbur kaldım çağırdım. Gözümün ameliyatını oğlum yaptırdı, cenazeden sonra ilgileniyorlar. (K13)

Akış’a (2021) göre, bakım veren bireylerin sağlık, sosyal ve psikolojik açıdan daha fazla yıpranmalarına neden olabilmektedir. Araştırmada yaşlı bakıcıların çoğu fiziksel ve psikolojik sağlıklarının bakım sürecinde bozulduğunu ifade etmişler ve bazı bakıcılar kalp krizi, ameliyat, engelli olma ve ölüm nedeniyle bakım veremeyecek konuma gelmişlerdir (s.14). Bakım vermek bazen stres faktörlerini ortaya çıkarırken, kadın bakım verenler ataerkil toplum yapısı nedeni ile evde çocuk yetiştiren pozisyonundadır. Bu durum yaşlılıkta fiziksel kısıtlılığa neden olsa da kadınlar, eşlerinin bakım yükü sürecine daha kolay uyum sağlayabilmekteler.

Hayatım boyunca yalnızdım, şimdi de yalnızım, kimsem yok. (K17)

Çocuklarım hiç destek olmaz, babalarından ne hayır gördüler ki bana bir destek olsunlar. Kimse gelip gitmez, Allahtan başka kimsem yok. (K23)

Erci ve diğerlerine (2017) göre yaşlılıkta umutsuzluk, yaşlıların öz bakım becerisi, yaşam doyumu ve umutsuzluğu birbiri ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde, yaşlılıkta umutsuzluğu etkileyen faktörlerin bilinmesi, yaşlıların sağlığı koruyucu ve geliştirici davranışlar sergilemelerinde, topluma kazandırılmalarında ve mutlu olmalarında önem taşımaktadır (s.73).

Katılımcıların Yalnızlık Deneyimlerine İlişkin Bulgular;

Tablo 7: Yalnızlık Temasına İlişkin Yalnızlık Deneyimleri İle İlgili Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Yalnızlık	Güçlü Yönler ve Yaşlılık Doyumu	Akranları ile Olma, Çocukları ile Görüşme, Komşuları ile Görüşme, Uğraşı, TV. İzleme, Sosyal İlişkiler, Gezme, Özgür Hissetme, Yalnız Olma
	Zayıf Yönler	Kadın Olmak, Yalnız Olmak, Gelir Yoksunluğu, Sahipsizlik, Okuyamamak, Tekinsizlik, Dışlanmışlık, Yaşa Bağlı Hastalıklar, Salgın

Yoksul kadınların yalnızlık deneyimleri ile ilgili zayıf yönler değerlendirildiğinde, katılımcıların bazıları yalnız olmaktan dolayı çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, salgın öncesi sosyal ilişkilerinin iyi olduğunu ve dışarıya çıkıyorken, salgın beraber eve kapandıklarını ve yalnızlaştıklarını ifade etmekte. Bazı katılımcılar kimselerinin olmamanın yalnızlıklarını etkilediğini ifade etmekte. Kimi katılımcılar, yalnızlıklarının en önemli nedeni olarak gelir yoksunluğu demişlerdir. Katılımcılardan bazıları kadın oldukları için yalnızlık yaşamalarına en önemli neden olarak görmüşlerdir. Bazı katılımcıların kendilerini güvende hissetmedikleri için yalnızlıklarını tekinsizlik olarak belirtmişlerdir. Katılımcılar bunun devamında yaşlılıktan kaynaklı ve bir katılımcının engelli olması da eklenerek dışlanmışlıklarına işaret eden iki katılımcı vardır. İki katılımcı yalnızlığını okuyamamak olarak ifade etmiştir. Yaşa bağlı hastalıkların yalnızlıkta etkisini belirten bir katılımcı vardır.

Yalnız yaşamının zor olduğunu belirten katılımcılar vardır.

Yalnız yaşayan kadın olarak hayat çok zor. (Ağlıyor) Tek başınayken kahretsen de teksin, ağlıyorsun, tek başınasın gülemiyorsun, teksin gülecek kimse yoktur, tek başına oturuyorum, sıkılıyorum. Ben kızıma başka ne desem, zor kadınlar için her şeyiyle zor. Gelir olmayınca düşünmek zor, insanı yiyip bitiriyor. (K1)

Ataerkil toplumlarda eşleri ölen kadınların yeniden evlenmesi veya bir ilişki içerisinde olması olumsuz bir davranış olarak görülmektedir. Bu duru yaşlanmayla beraber yalnızlığı da beraberinde getirmektedir. Yaşlı kadın için yalnızlık ve yoksulluk duygusal yıpranmaya neden olabildiği görülmektedir.

Konu ile ilgili bir katılımcı;

Yalnız bir kadın olarak hayat çok zor çok, para filan gözümde yok. Dokuz senedir nasıl çekiyorum. İnanır mısın şu kapıyı açtığımda eşimi görünce dünya benim oluyordu. Şimdi bekliyorum biri kapıya gelsin ki “kızım şu faturayı oku ne gelmiş” diyeyim. Erkek olmazsa her şeye muhtaçsın. Erkeğin hali başka kadının hali daha başka. Erkek her işi görebiliyor. Evin her işine yetişiyor. Kadının okuması da yoksa yapamıyor. (K12)

Eğitim hayatından mahrum bırakılan kadınlar yaşlanmayla beraber dezavantajlı durumları derinleşmektedir. Yaşlı kadınlar için yalnızlık, şiddeti her geçen gün artabilen ve kendilerini daha fazla yalnız hissetmelerine neden olan olumsuz duygu olarak ortaya çıkabilmektedir.

Bu bulgular göstermektedir ki kadınların yaşlanma ile beraber oluşan yalnızlık durumu, kadınların hayatlarında yalnızlığı tanımlama biçimiyle değişiklik göstermektedir. Yalnız yaşayan kadınlar için yalnızlık, hayatlarının yaşam kalitesini düşüren ve umutsuzluğa iten durumları da beraberinde getiren deneyimlerdir.

Yalnızlığı güçlü yön olarak gören katılımcılar, gezdiklerini ve rahat olduklarını belirtmişlerdir. Yine bazı katılımcılar yalnız olmak ve yalnızlıktan zevk aldıkları için

memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı kendisini özgür hissettiğini söylemiştir. Bir katılımcı sosyal ilişkilerinin kendisini tatmin ettiğini belirtmiştir. Bir katılımcı el işi vs uğraşısı olduğu için memnun olduğunu, yine bir katılımcının da tv izlemeyi çok sevdiğini ve bunun onun için oldukça keyifli olduğunu dile getirmiştir. Yalnızlığın güçlendirici bir deneyim olduğunu ifade eden katılımcılar vardır.

Ben yalnızlığı severim. (K25)

Kendimi yalnız hissetmiyorum, TV izliyorum, el işi yapıyorum, oyalanıyorum.

(K4)

Akranları ile düzenli görüşen katılımcılar vardır

Kendi yaşlılarımla sabahtan akşama kadar evin önünde oturuyorum. Bu yüzden yalnızlık hissetmiyorum. (K16)

Yaşlı kadın için sosyalleşme yalnızlık duygusunun önüne geçebilmekte ve bu noktasiyla yaşlılar yaşlı doyumunu yaşayabilmekteler.

Yalnız yaşamaktan dolayı kendimi özgür hissediyorum ama kendimi gerçekleştirmiş hissetmiyorum. Keşke üniversiteyi bitirseydim diyorum. Mimarlık bölümü öğrencisiydim. 1970 yılında İstanbul Üniversitesi Mimarlık Bölümü 2. sınıfa geçtiğim zaman öğrenci olaylarından dolayı üniversiteyi bırakmak zorunda kaldım.

(K22)

Kapasite yoksunluğu yaşayan kadını, sosyal devlet gereği güçlendirmek gerekmektedir. Akça'ya (2015) göre, tür toplumsal olaylar ve terör eylemleri neticesinde masum kişiler olayla hiçbir alakaları olmadıkları halde, sırf o toplumun bir ferdi olmaları nedeniyle zarar görebilmektedirler. Anayasa tarafından *sosyal risk* olarak tanımlanan ilkeye göre, idarenin toplumsal olaylar ve terör eylemleri neticesinde ortaya çıkan zarar arasında illiyet bağı olmamasına rağmen bu

zararlardan idare sorumludur (s.997-998). Kadınlar toplumsal olaylardan dolayı eğitim hayatından mahrum kalmaktadırlar.

Katılımcıların yalnızlığı deneyimleme biçimine baktığımızda yalnızlık doyumunu olan ya da doyum isteyen katılımcıların sosyal ilişki ağları içerisinde olduğu ve çocukları ile düzenli görüştükleri ve çocuklarından ekonomik destek aldıkları görülmektedir.

4.1.4 Katılımcıların Pandemi Dönemi Deneyimlerine İlişkin Bulgular;

Tablo 8: Pandemi Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Pandemi	Kamusal Alan Kullanan	Çevresel Destek, Seyahat Etme, Gezme
	Kamusal Alan Kullanamayan	Salgın, Yalnızlık, Ekonomi, Ayrımcılık, Güvende Hissetmemek, Yeşil Alan Yokluğu, Sağlık, Çalışma Şartları

Katılımcıların seyahat deneyimlerine bakıldığında 23 katılımcı seyahat edemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar seyahat edememe nedenleri olarak ekonomik yetersizlik ve sağlık durumlarını göstermişlerdir. 22 katılımcı dışarı çıkamadığını söylemişlerdir. Bazı katılımcı gezememe nedeni olarak, sağlıklarının el vermediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların bazıları ise, pandemi ile beraber ekonomik nedenlerle dışarı çıkamadıklarını, gezmek için para ayıramadıklarını söylemişlerdir. Yine kimi katılımcı salgın nedeniyle gezemediklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar yalnız oldukları için gezemediklerini, yalnız gezmeyi sevmediklerini belirtmişlerdir. Kimi katılımcılar ise, kendilerini güvende hissetmedikleri için gezemediklerini, bir katılımcı işi gereği çok yürüdüğünü ve yorgun olduğu için gezemediğini söylemiştir. Bir katılımcı ayrımcılığa uğradığını ve ayrımcılığa uğrama

korkusuyla gezemediğini söylemiştir. Bir katılımcı ise çevresinde yeşil alan olmadığı için gezemediğini belirtmiştir.

Kendimi güvende hissetmiyorum. Daha önce dolandırıldım, şimdi de yalnızım hastayım diye kendimi güvende hissetmiyorum, dışarı çıkamıyorum. (K13)

Köseoğlu'na (2017) göre yaş, cinsiyet, etnisite, coğrafi lokasyon, eğitim gibi kişisel özelliklerin de suç mağduriyeti korkusuyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Suç maruz kalma korkusu konusundaki cinsiyet ayrımı şu şekilde açıklanmaktadır: kadınlar suç eylemlerine karşı kendilerini daha savunmasız görmekte ve sadece mağduriyet olasılığı açısından değil aynı zamanda mağduriyetleri sonucunda ortaya çıkacak fiziksel, psikolojik ve ekonomik kayıplarla baş edebilme yetisinin daha sınırlı olduğuna inanmaktadırlar (s.37). Yaşlı kadınlar dışarıya çıkamadıklarında ayrımcılığa uğruyorlarken, buna ek olarak sosyal izolasyona maruz kalabilmektedirler.

Dışarı çıkamamalarında salgın ile beraber sosyal tesis yokluğuna işaret eden katılımcılar vardır.

Burada park yeşil alan yoktur, burada boş tarla var gidiyorum. Oturuyorum yarım saat ağlıyorum ağlıyorum, ruhumu temizliyorum, eve geliyorum. Benim babam yok, kocam yok. Ben o eziyette o fakirlikle çocuklarıma baktım, büyüttüm. Çocuklarım beni bırakmış gitmiş o yüzden ağlıyorum. (K3)

Ataerkil sistem, kadının korunmaya, kollanmaya ihtiyacı olduğu ve bu ihtiyacı bir erkeğin sağlayacağını vurgular. Yukarıdaki anlatıda belirtildiği gibi ataerkil sistemi içselleştirmiş kadınlar, kendilerini güvende hissetmek ve yalnızlıkla baş etmek için bir erkeğin korumasına ihtiyaç duymaktadırlar.

Yalnızlıkla baş edemeyen yaşlı kadınlar, kendilerini, umutsuzluk içinde hissedebilmekteler. Aslan ve Hocaoglu'na (2014) göre eş kaybı, ekonomik kayıplar,

ailevi ve toplumsal çevrenin sınırlı olması, kişisel ilişkilerin ve ilgi alanlarının kısıtlı olması gibi birçok sebep, yaşlı bireyin yalnız kalmasına sebep olabilir. Depresyonda olan yaşlıların intihar düşüncesi, intihar girişimi ve ölme isteği sıklığı araştırılmış ve yaşlılarda %39.2 ölme isteğinin olduğu, ancak intihar düşüncesi ve intihar girişimi oranlarının %1.5 ve % 4.6 oranında kaldığı tespit edilmiştir (s.298-300). Salgın döneminde yalnızlıkla baş edemeyen yaşlılar umutsuzluk içerisi girebilmekte ve depresyon riski ile karşı karşıya kalabilmektedir. Uzun süren depresyonun kronik depresyona dönüşebileceği, bu durumun yoksul olan yaşlı kadınların öz kıyım düşüncesi oluşturabileceği düşünülmektedir.

Salgın döneminde gezmeye gidemeyen ve sosyal ilişkileri etkilenen katılımcının ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Akrabalarım, kız kardeşlerim İstanbul'dalar. Yılın altı ayını orada geçiriyorum fakat pandemi yüzünden gidemiyorum. (K22)

Hastalık var dışarı çıkamıyorum. (K24)

Bu araştırmada yaşlı kadınların salgın öncesi gezememe nedenleri içerisinde başat rol oynayan yoksullukken, salgın döneminde yoksullukla beraber salgın etkili olmaktadır. Demir'e (2020) göre, salgın sürecinin ortaya koyduğu algı yaşlıların tüm dünyada çaresiz, işlevsiz ve topluma katkısı olmayan bir kesim olduğudur. Her yaşlının kendine özgün olduğu kendine özgü kişilik, eylem ve davranışları olduğu görülmemektedir (s.193). Her yaşlı Kovid-19 salgınından aynı derecede etkilenmezken, yaşlıların tamamına dönük, aynı oranda sosyal izolasyon kuralları getirilmiştir.

Salgın döneminde evde kalan bir katılımcı;

Atkı, şal yapıp, pazarda satıyordum. Geçimini bununla sağlıyordum ama bizi dışarı salmadılar. Örgülerim elimde kaldı. (K8)

Derin yoksulluk, açlık sınırının altında yaşayanların, kronik bir dip yokluk durumudur. Pandemi döneminde günlük kazançla geçinmeye çalışan yaşlılar, kâğıt toplayıcıları, çiçekçilik, seyyar satıcılık, güvencesiz tekstil işçileri, berber, terzi, garson ve benzer işlerde çalışanlar gıdaya erişimde zorlanmaya başladılar (Bianet, 2020). Yaşlı kadınlar için derin yoksulluk, açlıkla karşı karşıya kalınan durumlara neden olabilmektedir.

Salgın kısıtlamalarına dönük olarak evde kalan yaşlı yoksul kadınlar, günlük ihtiyaçlarını karşılayacak gelir getirici faaliyetlerini yapamadıkları için yoksulluklarının derinleştiği gözlenmiştir.

4.1.5 Katılımcıların Ayrımcılık Deneyimlerine İlişkin Bulgular;

Tablo 9: Ayrımcılık Temasına İlişkin Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Ayrımcılık	Şiddet Türleri	Fiziksel Şiddet, Ekonomik Şiddet, Psikolojik Şiddet
	Şiddet Uygulayanlar	Eş, Aile, Akrabalar (Kayın), Yakın Çevre (Komşu, Esnaf vs.), Sistemik Şiddet

Katılımcıları Şiddete Maruz Bırakan Aktörler;

Katılımcılara şiddetle ilgili olarak katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden katılımcıların şiddet ve türlerini tanımlamaları oluşturulmuştur. Bu cevaplardan yola çıkarak, temalar üç kategoriye ayrılmıştır. Katılımcıların geçmişte şiddete maruz kalma durumlarına dair soruların cevaplarına baktığımızda dokuz katılımcı eşinden şiddet gördüğünü söylemiştir. Katılımcılardan üçü akrabalar ve eşlerinin erkek kardeşleri tarafından şiddete maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. İki katılımcı aileler

tarafından şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. İki katılımcı yakın çevre; komşu, esnaf vb tarafından şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Bir katılımcı sistemik şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir.

Komşular ve esnaf tarafından şiddete maruz kaldığını ifade eden bir katılımcı vardır.

Beni şikâyet etmişler, “kocasını döverek öldürdü” demişler. Polis iki kere geldi, polise dedim ki “benim bu ayağımın halini görmüyor musunuz, ben nasıl döveyim o beni dövüyordu.” Eşim sağlıklıyken bana elini hiç kaldırmazdı ama Alzheimer olunca beni sürekli döverdi. Komşular hakkımda dedikodu yapıyor. Sürekli zilime basıyorlar, zil çalınca tedirgin oluyorum. (K13) (Katılımcının eşi iki ay önce vefat etmiştir).

Yaşlı kadınlar kendi eşlerinin bakım yükünü karşılarken, toplumsal cinsiyet tutumlarından dolayı eşin bakım yükü, toplum tarafından kadının görevi olarak görülmektedir. Akış’a (2021) göre, çevrelerinden gelen olumsuz eleştirilere ve damgalanmalara karşı kadınlar, bakım görevlerini yerine getirebiliyor olmayı, bir beceri olarak görmüşlerdir (s.15). Yaşlı yoksul kadınlar kendi çocukları, çevrenin olumsuz tepkilerine karşın eşlerinin bakımı üstlenirken, sosyal hayattan çekilmekte ve arkadaş, akran ilişkilerinden uzaklaşmaktadır. Bununla beraber yaşlı kadınlar yoksulluklarını sonlandıracak ekonomik güçlenebilirliği için girişimlerde bulunamamaktadır. Yaşlı, yoksul kadınlar, kendini gerçekleştirecek kaynaklara uzanamamakta ve bu noktalarıyla da kapasite yoksunluğu yaşamaktadır.

Yaşadığı şiddet deneyimini ekonomik şiddet üzerinden anlatan bir katılımcı;

Ailemden, eşimden şiddet görmedim ama eşimden gördüğüm ekonomik zorluğu her zaman şiddet olarak hissettim ve bu noktada şiddet gördüğümü düşünüyorum.

(K14)

Ekonomik şiddet erkeğin kadını kontrol etmek, üstünlük sağlamak amacıyla ekonomik güç uygulamasıdır. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na (2020) göre kadını kontrol etmek, denetlemek, küçük düşürmek, aşağılamak, cezalandırmak amacıyla kullanılıyorsa “ekonomik şiddet” söz konusudur. En yaygın ekonomik şiddet biçimleri arasında, kadının çalışmasına, meslek edinmesine, okulu ya da kursu bitirmesine veya işinde yükselmesine engel olmak, gelir ve birikimine el koymak, borçlandırmak, para biriktirmesine, hesap açmasına ve yatırım yapmasına engel olmak, oldukça düşük miktar harçlıklarla günlük yaşamını sürdürmesini istemektir. Bunlar olmadığında ise fiziksel ya da psikolojik şiddet uygulamak, para için yalvartmak, kadının gelirini sömürmek, kadını denetlemek için maddi ihtiyaçlarını keyfi ve tutarsız bir şekilde karşılamak yer alır (s.5).

Eşinden şiddet görmüş olduğunu anlatan katılımcılar vardır.

Eşim bana şiddet uygulardı ve zamparaydı. Eşim her sene bir kadın bulur, ona ev açar, onunla gezer tozar, yer, içerdi. Beni sevdi mi bilmiyorum ama saygılıydı. Ankara'da onu bırakıp geldim o da evlendi, bir sürü çocuğu oldu. Ayrıldıktan sonra bana hep saygılı oldu. (K4)

Katılımcılar şiddet türlerinin daha çeşitli ve sistematik olduğuna dair bir veriden bahsetmemişlerdir. Katılımcılar temalarda oluşan üç şiddet türü olan; fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddeti yaşadığını belirtmişlerdir. Fakat görüşmelere bakıldığında, kadınların pek çok şiddet türüne maruz kaldığı görülmektedir. Toplumsal algı olarak şiddet daha çok dayak yani fiziksel şiddet olarak görülmekle beraber kadınlar, şiddeti çok boyutlu olarak yaşamaktadırlar. Kadına yönelik şiddetin boyutları sadece ev içi şiddet ile sınırlı değildir. Şiddetin toplumsal boyutları ile yaşlı kadınların maruz kaldığı şiddet katmerlenmektedir.

Akgül'e (2021) göre, toplum tarafından kadınlara biçilen roller ve bu rollerin yerine getirilmesinde harcanan zaman kullanım biçimi, kadınların hayatında bir "baskı aracı" halini alarak önemli bir sorun haline gelmiştir. Yani, aile kurumu kadınların hayatında toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpların yerine getirilmesi için ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve tutumları ile kalıplaşan bu yaşamsal pratikler, zamanla aile yaşamı içerisinde kalıcılığa başlamaktadır (s.1079).

Geriye Dönmek, Genç Olmak veya Erkek Olmak Düşüncesi;

Katılımcılara geriye dönük olarak genç olmak veya erkek olmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Kimi katılımcılar geriye dönmekle ilgili bir beklentilerinin ya da hayallerinin olmadığını söylemişlerdir. Bazı katılımcılar ise geriye dönseler erkek olmak istediklerini ifade etmişlerdir. İki katılımcı eşlerinden ayrılıp, yeni bir hayat kurmak istediklerini, bir katılımcı ise göç etmek istemeyeceğini söylemiştir.

Bir katılımcı olumsuz evlilik deneyimi için;

Bizimkinin sağlığında (iki ay önce ölen eşini kastederek) Keşke bir işe girseydim. "Senden bir an önce boşanırdım, maaşımı alır yerdim" dedim. (Katılımcı eşinden nafaka almayı kastetmektedir) **(K13)**

Kadınlar ekonomik olarak eşlerine bağımlı olduklarında, mutsuz bir evlilik deneyimini de devam ettirmek zorunda kalmaktadırlar. Evlilik içerisinde kadınlar, uğradıkları şiddete sessiz kalarak, maddi ve manevi destek alabileceği sosyal çevresinden kopmaktadır. Destek kaynaklara erişimi kısıtlanan kadın, evlilik içerisinde devam eden yoksunluklarla beraber yoksullaşmaktadır. Eşi öldükten sonra yaşlı kadın, yoksulluk ve yalnızlıkla baş başa kalabilmektedir.

Geriye Dönük Erkek Olmakla İlgili Düşünceler;

Erkek olsaydım hareket alanım daha geniş olurdu. Cizre’de erkeklerin yaptığı işleri yapardım, kadın olmak bana engel değildi ama kadın olduğum için engellenirdim. (K14)

Geriye dönük erkek olmakla ilgili bir başka katılımcı ise kadın olmanın zorluklarını aktarmıştır.

Keşke erkek olsaydım, erkek olmak daha iyi kadın nedir ya. Her şey kadının üstünde kadın çocuk doğuruyor, yıkıyor temizliyor, elin lafımdan korkuyor, çocuk bakıyor, çocuk büyütüyor. Kadının sorumluluğu erkeğe göre çok fazla, tüm yük kadının omuzlarında. (24)

Erkek toplumsal cinsiyet kalıplarından dolayı, kamusal alan kullanımı ve istihdam politikalarının ve toplumsal algının erkeği gözetmesi, yaşlı ve yoksul kadınlarda genç bir erkek olma hayalini tetiklemektedir. Bununla beraber ataerkil toplum yapısının erkeği kamusal alanda kadını da özel alanda, ev içerisinde konumlandırmasının sonucunda, kadının iş yükü artmaktadır. Yoksul yaşlı kadınlar, yaşlılık döneminde pek çok sağlık sorunu ile baş başa kalmaktadır.

Aşağıda K8 kodlu katılımcının gençliğe geri dönme hayalini nasıl aktardığına yer verilmektedir.

Genç olsam halay çekerdim, halay çekmeyi çok severim. Bir de bir oğlanı çok sevdim, gözümde kaldı. Geriye dönsem ona varırdım. Babam kocama 2-5 liraya beni sattı, yalvardım ama dinlemedi. Kocama “seninle evlenmeyeceğim dedim, sana varmam, seni sevmiyorum” dedim. Kayınım ve kocam kafamı yardılar (katılımcı başörtüsünü çıkarıp, başındaki yara ve dikiş izlerini gösterdi), beni döve döve düğüne götürdüler, o halde düğün yaptılar. Kocam sevdiğim adamla askere gitti, geldi. Onun da beni sevdiğini anlayınca her gün beni döverdi. Sevdiğimi göreyim

diye çok uğraştım, çok fırsat kolladım ama kocam, kayınlarım beni döverlerdi. Bir gün olsun yüzünü göremedim. Baktım olacak gibi değil, bir gün amcamın kızına dedim “ben varamadım, gözümde kaldı, sen var, ele gitmesin” dedim. Zaten çirkin çirkin bir şeydi, kocam yakışıklıydı ama ben onu çok sevdim. Amcamın kızı ile evlendi. Birkaç sene önce de öldü, çok üzüldüm. Geçen sene memlekete gittim, amcamın kızı ile mezara gittik, ağladık, birbirimize sarılıp ağladık. (K8)

Toplumlar ataerkil yapıya dönüşmeden önce, kadınlar avcı-toplayıcı doğa ile iç içe bir yaşam sürmekteydi. Kadınların kıyafetleri, aksesuarları doğanın canlı halinin temsiliydi. Toplayıcı konumdan uzaklaşan ve ev içerisine kapatılan kadın için halk oyunları, çember şeklinde dans, renklerin ahengi kadının doğadan kopmayışının, doğa ile iç içe olma halinin dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Berktaş (2018), doğanın karşısına kültürü, kadının karşısına erkeği koyan ve tüm tahakküm ve iktidar ilişkilerinin zeminini oluşturan ikiliklerden bahsetmektedir (s.22). Topgül’e (2021) göre ekofeminizm, kadının ezilmesi ve doğanın ezilmesi arasında önemli bağlar bulunmaktadır. Doğaya tahakküm, insanın insan üzerinde kurduğu tahakkümü beraberinde getirmektedir (s.73-75). Ataerkillik, önce kadını doğadan kopararak, tahakküm altında tutmaktadır. Ataerkillik, kadının bedeni ve doğurganlığı üzerinde denetim sağlamaktadır.

Yoksulluk Deneyiminin Ayrımcılık, Cinsiyet, Etnik Köken ve İnanç İlişkisine Dair Bulgular;

Tablo 10: Ayrımcılık Temasına İlişkin Ayrımcılığın Nedenlerine Dair Alt Kategoriler ve Kodlar

Tema	Alt Kategoriler	Kodlar
Ayrımcılık	Ayrımcılığın Nedenleri	Yoksul Olma, Cinsiyet, Etnik Köken, İnanç

Katılımcıların yoksulluğun ayrımcılık, cinsiyet, etnik köken ilişkisi üzerine verdiği cevaplardan yola çıkarak oluşturulan temalarda, yoksul olma durumundan yola çıkarak ayrımcılığa uğradığını ifade eden katılımcılar mevcuttur. Etnik kökeninden dolayı ayrımcılığa uğradığını söyleyen yedi katılımcı bulunmaktadır. Cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğradığını söyleyen katılımcılarla beraber, inancı nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını belirten katılımcılar bulunmaktadır. Anlatılarında ayrımcılığa uğradıkları görülse de 11 katılımcı ayrımcılığa uğramadıklarını belirtmişlerdir.

Cinsiyetinde dolayı ayrımcılığa uğramadıklarını söyleyen katılımcılar vardır.

Kadın olduğum için ayrımcılığa uğramadım. Görüşmede yanımda olan katılımcının kızı “nasıl olmaz anne!” diyerek tepki göstermiştir. Katılımcı bunun üzerine, bazen bahçede çalışırken, zaman geçiyor ama işi paydos etmiyorlar, bizi uzun çalıştırıyorlar. (K3)

Çalışan yoksul kadınlar, Karadeniz ve Öztepe (2013), geçmişte kayıt dışı çalışıp, yaşlılık dönemlerinde sosyal korumadan büyük ölçüde yoksun kalmaktadır. Yaşlı kadın yoksulluğu büyük ölçüde işgücü piyasasındaki eşitsizliklerden, sosyal güvenlik sistemindeki yetersizlikten kaynaklanmıştır. Kişiler kayıt dışı çalışmaya devam etmişlerdir (s.94-98). Bu durumun sonucunda yaşlı kadınların kayıt dışı çalıştırılmasına, uzun saatler çalıştırılarak emeğinin sömürülmesine neden olmaktadır. Yaşlı kadınların derin yoksullukla mücadele etmek için ömür boyu informal sektörlerde, kayıt dışı çalışmaya devam etmektedir.

Bazı katılımcıların yoksulluklarından ve cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama durumlarını ifade etmişlerdir.

Kürt olduğum için, Arap olduğum için ayrımcılığa uğramadım. Yoksul olduğum, kadın olduğum için ayırım yapıyorlar. Bu yüzden yoksulum, yardım bu yüzden gelmiyor. (K5)

Kadın olduğumdan dolayı yoksul olduğumu düşünmüyorum, Türkiye’de yaşadığım için yoksulum. Yurtdışında gelir açısından zenginle fakir arasında, yaşam tarzı açısından çok fazla fark yok. Türkiye şartları, yerli olmanın getirdiği bir şey. (K22)

Ayrımcılığa uğramasını dini inancıyla açıklayan bir katılımcı;

Alevi olduğum için bir zamanlar ayrımcılığa uğruyordum. Yaşlılar çok ayrımcılık yapıyor. Kaynana “ya bu alevi falan” der ama gelin demez. Yaşlılar daha çok önyargılılar, onlar daha çok ayrımcılık yapıyorlar... Öyle çirkin iftiralar atıyorlar ki, “Alevi yıkanmıyor, pis diye, Alevilerin kuyruğu var diye”. Kuyruk kendilerinde, kendime laf ettirmem, hakkımı savunurum. (K11)

Türkiye’de hâkim Sunni inanç geleneği, diğer inançları dışında tutarak sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir. Toplumsal kalıp yargılardan dolayı ayrımcılığa uğrayan Alevi inancına sahip olan, kendi içerisinde “kadın erkek eşittir” mottosu ile cinsiyet eşitliği tartışmasına girememektedirler. Okan’a (2018) göre, “kadın erkek candır, eşittir” söylemi kadınların sesini bastıran bir yaklaşımdır. Alevi inanç pratiklerinde cinsiyetler arası ilişkileri belirleyen ataerkil örüntüler, söylem düzeyinde görünür değildir ancak inanç ritüelleri ve günlük hayat içerisinde kadınların maruz kaldığı eşitsizlik devam etmektedir (s.6) Toplumun geneline yansıyan ataerkil yapıdan, alevi inancına sahip grupların etkilenmesi kaçınılmazdır. Alevi kadın için durum daha katmanlı ayrımcılığa dönüşmektedir. Kendi inanç topluluğunda cinsiyetinden dolayı ikincil konumda olan kadın, Sunni toplumu içerisinde inancından dolayı ayrımcılığa uğramaktadır. Beraberinde Alevi inancına

sahip, yaşı, yoksul kadın olmak, kesışimsel ayrımcılığı katmanlı yaşıanmasına neden
olmaktadır.

Bölüm 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç

Ortalama yaşam süresinin uzaması ve doğum oranının azalması ile dünya nüfusu giderek yaşlanmakta ve ortalama kadın ömrü erkeğe göre uzamaktadır. Bundan dolayı yaşlılık kadınlasmaktadır.

Kırdan kentlere göç etme ve küreselleşme kentsel nüfus artmıştır. Yaşlı, yoksul kadınların kentsel yoksulluk içerisinde oldukları görülmüştür.

Bu araştırmada, yaşlı, yoksul kadınlar yaşadıkları şiddeti üç kategoriye ayırmışlardır; fiziksel şiddet, ekonomik şiddet ve psikolojik şiddettir. Katılımcıların çoğunluğu şiddet yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuca göre yaşlı, yoksul kadınlar şiddeti, fiziksel şiddet olarak algılamaktadırlar.

Yaşlı, yoksul kadınların kız çocuklarının eğitim hayatından mahrum olmalarında iki başat faktör vardır. Ataerkil toplum yapısı ve şiddettir.

Yaşlı, yoksul kadınların çoğunluğu yaşadıkları şiddeti görünür şiddet (fiziksel) harici tanımlayamadıkları ve yoksulluğu şiddet olarak yorumlamadıkları görülmüştür.

Hayatlarının her alanında ikincil konumda olan kadınlar, yaşlandıklarında da bu durum değişmemektedir. Yaşlı kadınlar, toplumsal cinsiyet algı ve tutumlarından, yoksul olma durumlarından dolayı ayrımcılığa uğramaktadır. Yaşlı, yoksul kadınlar içerisinde etnik ve inanç farklılığı olanların ayrımcılığı daha fazla yaşadığı bulunmuştur.

Yaşlılara sunulan hizmetlerin yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Barınma, bakım, sağlık, ekonomi, eğitim ve gelir yoksunluğu yaşlıların dezavantajlı konumunu derinleştirmektedir.

Araştırmanın bulgularına göre, yaşlılara sunulan hizmet çeşitlerinin hak sahiplerine ulaştırılmasında bölgesel farklılıklar gözlenmiştir. Yaşlılara sunulan hizmetlerin yaşlı, yoksul kadınlara eşit şekilde ulaşmadığı görülmüştür. Bu durumun yaşlı ve yoksul kadınlar açısından nedenleri arasında katılımcıların sosyal yardım türleri ve yapısı hakkında yeterli bilgiye sahip olamaması, sağlık durumu, dil engeli, okuma-yazma bilmeme, şehri tanımama ve ekonomik yoksunluktan kaynaklı hizmet araçlarına ulaşamama sayılabilir.

Araştırma, Mersin bölgesindeki yaşlı, yoksul kadınların, yoksullukla mücadele stratejilerinde, oruç tutarak, evden çıkmayarak, el işi yapıp pazarda satarak, geçimini sağlamaya çalıştıkları görülmüştür. 70 yaş ve üzeri katılımcıların bazıları halen günlük yevmiye ile tarlada çalışarak hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar. Bununla beraber atık toplayıcılığı yaparak faturalarını ödemeye çalışan katılımcılar vardır.

Bu araştırma sonucunda, katılımcıların gelir düzeyi düşük ilçelerde yoğunlaştıkları görülmüştür. Gelir düzeyi düşük ilçelerde yaşayan katılımcıların ayrımcılığı daha katmanlı yaşadığı gözlenmiştir. Aynı zamanda katılımcıların yaşadığı ilçelerin sosyo-ekonomik durumuna göre, çocuklarının eğitim seviyesinin farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Kamu kurumları ve yerel yönetimlerin düzenli periyotlarla saha incelemesi yapılması, sosyal inceleme sürecinde görelî yoksulluk durumları göz önüne alınması yaşlı kadınların yaşadığı durumların iyileştirilmesi için olumlu etki etmesi düşünülmektedir.

Yaşlıların ihtiyacını gözeten, kapsayan şekilde düzenlenerek ve çeşitlenerek eşit şekilde erişime açık sosyal politikalara ihtiyaç vardır. Bu kapsamda, yaşlı, yoksul kadınlara yönelik ayrımcılığın ve sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi düşünülmelidir. Kadın Dostu Kentler Oluşumu'na (2014) göre, kadınların sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere, istihdam olanaklarına, kaliteli, ulaşım, konut, güvenlik gibi kapsamlı kentsel hizmetlere erişim kolaylığının sağlanması gerekmektedir. Kadınlar şiddete maruz kaldıkları takdirde haklarını güvence altına alacak mekanizmalara erişiminin sağlanması, yerel yönetimlerin planlama ve karar alma süreçlerine katılımını sağlayarak mekanizmaların oluşturulması ile mümkün olacaktır (Kadın Dostu Kentler Oluşumu, 2014).

5.1.1 Kadın Dostu Kentler Yaratmak

Mert'e (2021) göre, kentlerin en az yarısını oluşturan kadınların yaşadıkları kentlerde vatandaşlık haklarını kullanmaları gerekmektedir. Kentlerde yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için, yerel yönetimlerin kamu idaresi ve kadın sivil toplum örgütleri ile iş birliği içinde hareket etmesi gerekmektedir (s.128). Bu kapsamda Tekinbaş'a (2015) göre, yerel eşitlik mekanizmalarının kurulması, kapasite ve yeterlilik kazanmaları, personelin niteliği ve niteliğinin geliştirilmesi ile beraber görev tanımı ve bu görev tanımı ile beraber ihtiyaca dönük analizler yapılarak, ihtiyaçların belirlenmesidir. Bununla beraber kapasite geliştirme çalışmaları eğitim ağırlıklı, atölyeler, geziler, eğitim tazeleme programları oluşturulabilir (s.58). Saptanan ihtiyaçları Şener ve Demirdirek (2014), kadın istihdamı, sağlık, eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirme, kadınlara yönelik hizmetler, ayrımcılıkla mücadele ve cinsiyete duyarlı bütçelemedir (s.12-15). Toplumsal cinsiyete göre bütçeleme Yakar'a (2021) göre, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlendirilmesine yönelik politikaların bütçeleme ve

planlama süreçlerinin merkezine taşınmasını amaçlayan bir strateji olmasıdır (s.10). Dünya genelinde çeşitli ülkelerde uygulanan eşitlik yaklaşımı, Türkiye’de çeşitli kentlerde uygulamaya konulmuştur. Kadın dostu kentler yaklaşımı geliştirilmesi, geliştirilmesi ve süreklilik kazanması gereken ve cinsiyet eşitsizliği noktasında çözüm sunması beklenmektedir.

5.1.2 Yaş Dostu Kentler Yaratmak

Varışlı (2017), 2030 yılına gelindiğinde dünya nüfusunun bir milyarının 65 yaş ve üstü olacağı tahmin edilmektedir. Bununla beraber 2050 yılında dünya nüfusunun 3/2’sinin kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Tüm bu veriler ışığında yaşlanma ve kentleşme devletlerin ve yerel yönetimlerin düşünmeleri gereken konulardır (s.121). Kentlerin yaşlıların ihtiyacını gözeten yapıda olmasının önemi ortaya çıkmıştır.

Yönetimlerin, sosyal politikalarla toplumun tüm seviyelerindeki kurumları ile yaş ayrımcılığına karşı mücadele etmek, özerklik sağlamak ve *sağlıklı yaşlanmayı* desteklemek için eylem planlarını oluşturup, hayata geçirmelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu faaliyetler, DSÖ (2021)’nin geçtiğimiz on yıl boyunca yaş dostu şehirler ve topluluklar geliştirmeye yönelik çalışmalarına dayanmaktadır ve buna Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı ve etkileşimli bir bilgi paylaşım platformu Yaş Dostu Dünya da dâhildir.

Stratejinin (2016-2020) iki amacı vardır: Herkese ulaşan işlevsel yeteneği en üst düzeye çıkarmak için beş yıllık kanıta dayalı eylem olarak tanımlanan yaşlılara dönük en iyi bilgiyi sunmakla beraber, akılla, deneyimlerle ve yargılarla yaşlılar için en iyi bakımı belirlemektir. Bu kapsamda 2016’dan 2020’ye kadar, 2020’den 2030’a kadar *Sağlıklı Yaşlanmanın On Yılı*’nı desteklemek için uygulanabilir, bilimsel yöntemlerle beraber, kurumsal ortaklıklar oluşturmayı amaçlar.

Strateji özellikle beş stratejik hedefe odaklanmaktadır. Bu hedefler:

- 1) Her ülkenin *Sağlıklı Yaşlanma* konusunda eyleme geçme taahhüdünde bulunmasını sağlamak,
- 2) Yaş dostu ortamlar geliştirmek,
- 3) Sağlık sistemlerini yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına göre uygulanabilir yapmak,
- 4) Uzun vadeli bakım sağlamak için sürdürülebilir ve eşitlikçi sistemler geliştirmek (ev, topluluklar, kurumlar),
- 5) *Sağlıklı yaşlanma* konusunda ölçüm, izleme ve araştırmanın iyileştirilmesini sağlamaktır (DSÖ,2021).

Varışlı'ya (2017) göre, Dünya Sağlık Örgütü, 2007 de 'Küresel Yaşlı Dostu Kentler Modeli'ni geliştirerek yaşlanma ve kentleşme konusunda atılabilecek ilk ve önemli adımlardan birini atmıştır. Bu modele göre dünyadaki 33 şehir detaylı olarak incelenmiş ve özellikle büyükşehirlerde aktif yaşlanma süreçlerini sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmek için, önlemler sıralanmıştır. Bu önlemler, barınma, güvenlik, sağlık hizmetlerine kolay erişim sağlanması, sosyal, kültürel vb. aktivitelere katılımlarını sağlayacak çalışmaların yürütülmesidir. DSÖ, tarafından geliştirilen bu modelin etkililiği zaman içerisinde görülecektir (s.35).

Dünyanın tamamını etkisi altına alan salgınının bulaş riski en çok yaşlıları etkilenmiştir ve etkilemektedir. Bu süreçte eve kapanan yaşlılar sosyal izolasyona maruz kalmakta ve yalnız yaşayan yaşlılar için bu süreç acıtıcı bir hal almaktadır.

Yoksulluğun şiddetli yaşanmasının önüne geçmeyi planlayan çeşitli hedefler mevcuttur. Şiddetli yoksulluğun 2030 yılına kadar son verilmesi ve refahın her ülkede daha adil paylaşılması için birlikte çalışırken, Dünya Bankası Grubu dünyadaki gelişmekte olan ülkelere finansman ve teknik yardımlar sağlanması

açısından son derece önemli bir kaynak durumundadır (UNICEF, 2016). Yoksullukla mücadele etmek ve yoksulluğun şiddetlenmesinin önüne geçilmesi için hedeflerin etkin şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Her inançtan, ırktan, kültürel yapıdan gelen yaşlı, yoksul kadınlar toplumun tüm katmanlarında ayrımcılığa uğramaktadır. Derin yoksulluk içerisinde, sosyal izolasyona maruz kalmaktadır.

5.2 Öneriler

Cinsiyet temelli ayrımcılık sonucu yaşlı, yoksul kadınlar eğitim hayatına dahil olamamış veya eğitim hayatından koparılmışlardır. Eğitim seviyesinin düşüklüğü yoksulluk nedenleri içerisinde bulunmaktadır. Eğitim yaşam boyu herkesin hakkıdır. Eğitim başta olmak üzere fırsat eşitliği sağlanmalı ve eğitim fırsatına erişim sağlanmalıdır.

Okuma yazma bilmedikleri için telefon kullanamayan, faturalarını ödeyemeyen katılımcıların anlatılarına yukarıda yer verilmiştir. Okula göndermeyen veya okulu terke zorlayanlar, aileler ve özellikle babalardır. Okuma yazma öğrenmenin önemi ve katılımcıların ifadeleri düşünülerek, evlerde yaşlılara okuma yazma seferberliğinin başlatılması önemlidir. Devam eden süreçte internet kullanımının öğretilmesi yani dijital okuryazarlık ve ücretsiz internet desteği fiziksel ve kronik rahatsızlıklar, sosyal izolasyon gibi yaşlıların evden çıkmasını engelleyen durumlar için destekleyici olacağı düşünülmektedir.

İlgili meslek elemanlarının düzenli aralıklarla sosyal inceleme yapması, yaşlıların ihtiyaçları belirlemede etkili olacaktır. Araştırmanın saha çalışmasında katılımcılara mahalle muhtarları aracılığı ile ulaşılmıştır. Mahalle muhtarlarının sorumlu oldukları mahallerdeki vatandaşlar konusunda bilgi sahibi oldukları

görülmüştür. Bu bilgiyi ilgili kurumlara iletmeleri konusunda muhtarlar teşvik edilmelidir.

Mahalle muhtarlarının sorumlu oldukları mahallelerde ihtiyaç analizi yapıp, elde ettikleri bulgu ve bilgileri ilçe belediyeleri ve büyük şehir belediyesi, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarına aktarmaları derin yoksullukla mücadelede etkin rol oynayacağı önerilmektedir.

Kadınların erkeklerden daha uzun yaşadığı göz önüne alındığında, Yalçın'a (2020) göre, yaşlılık döneminde yaşanan eş kaybı yaşlı kadınları hem psikolojik hem de ekonomik yönden etkilemektedir. Eşinin ölümüyle hane gelirinde azalma yaşayan yaşlı kadınlar ekonomik yönden incinebilir bir kesimi meydana getirmektedir. Gelir desteğine ihtiyaç duyan yaşlı kadınlar için çeşitli gelir transferleri oluşturulmalı ve yaşlı, yoksul kadınların insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmeleri için sosyal politikalar oluşturulmalıdır (s.127). Sosyal güvencesi olmayan, düzenli geliri olmayan yaşlı, yoksul kadınlar başkalarına muhtaç olacak veya yaşamları boyunca güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalacaklardır. İstihdam politikaları genişletilmeli ve yaşlı, yoksul kadınların istihdamda öncelikli konumda olmaları sağlanmalıdır.

Dünya nüfusunun yaşlanması, ortalama kadın ömrünün uzaması ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sonucunda kadınlar tüm dünyada en yoksul kesimdir. Yaşlanmayla beraber kadınlar derin yoksulluk içerisinde yaşamaya mahkum olmaktadır. Üretilen sosyal politikaların toplumsal cinsiyet faktörünü göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Cinsiyet temelli ayrımcılık sonucu kadınlar, hayatlarının her döneminde fırsat eşitsizliğine maruz kalmaktadırlar. Yaş, cinsiyet, etnisite, eğitim gibi toplum tarafından ayrımcılığa uğradıkları durumlar, kapasite yoksunluğuna neden

olmaktadır. Yapabilirlikten yoksunluk sonucu toplumsal yaşama katılamama sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir. Refah politikalarının cinsiyet körü olmaması ve kesşimsel unsurları dikkate alarak kamu politikalarında oluşturması, toplumsal cinsiyet eşitliği boyutunu anaakımlaştırmasının önemi açığa çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Adaman, F.,& Keyder, Ç. (2006). *Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. ec. europa. eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr. pdf.
- Ağar, A. (2020). Yaşlılarda Ortaya Çıkan Fizyolojik Değişiklikler. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 347-354.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2020). *Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi*. www.aile.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf. (son erişim: 29 Mart 2022.)
- Akbaş, E., Yiğitoğlu, G. T.& Çunkuş, N. (2020). Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 4540-4562.
- Akça, K. (2015). Toplumsal Olaylar Nedeniyle Oluşan Zararlardan İdarenin Sorumsuzluğu, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(4), 987-1020.
- Akgül, F. İ. (2021). Kesişimsellik Yaklaşımı Bağlamında Roman Kadınların İktisadi Hayata Katılımı: İzmir Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 69(2): 1073-1097.
- Akış, A. G. (2021). Yaşlı Bakıcıların Bakım Kariyeri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 14(1): 8-18.

- Arun, Ö., & Arun, B. K. (2011). Türkiye'de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(4): 1515-1527.
- Aslan, M., & Hoccoğlu, Ç. (2014). Yaşlılarda İntihar Davranışı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(3): 294-309.
- Aşkın, E. Ö, & Aşkın, U. (2017). Kadına Yönelik Aileiçi Şiddet ve Yoksulluk İlişkisi: aileiçi Şiddet Mağduru Kadınlar Üzerine bir Araştırma. *Kapadokya Akademik Bakış*, 1(2): 16-37.
- Avcil, C. (2020). Kesişimsellik: Feminizmde Kapsam Genişlemesine Doğru. *Şarkiyat*, 12(4): 1290-1312.
- Bahar, O., & Bingöl, F. K. (2010). Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2): 43-61.
- Beğler, T., & Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim*, 25(3): 1-3.
- Berktaş, F. (2018). *Kadınlar Doğaya Sahip Çıkıyor-Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar*. E. Değirmenci (Der), Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar: 17-20. İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Der.

- Bora, A. (2012). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. K. Çayır & M. A. Ceyhan (Der). ss: 175-187. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bulduk, E. Ö. (2014). Yaşlılık ve Toplumsal Değişim. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 182(182): 53-60.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, Ç. S., & Sanıyaman, S. (2015). Çiçeklerin Kaderi: Türkiye’de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Bilig*, (73): 63-98.
- Buz, S. & Aygüler, A. (2017). Amartya Sen’in Kapasite-Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Türkiye’de Yoksulluk Durumu, *International Journal of Academic Value Studies*, 3(15): 177-189.
- Buz, S. (2015). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (53): 268-278.
- Buz, S., & Karabulut, A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma. *Iğdır University Journal of Social Sciences* (7): 25-45.
- Buz., S. Koçak, A. & Gözen, A. (2018). Türkiye’de Yaşlılara Sunulan Hizmetlerin Birleşmiş Milletler Yaşlılık İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Ankara Örneği, *The Journal of Academic Social Science*, 388- 410.

- Canatan, A. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1): 62-71.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6): 1241-1299.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlayan, H, Özar, Ş. & Doğan, A. T. (2011). *Ne değişti. Kürt Kadınlarının Zorunlu Göç Deneyimi*. İstanbul: Ayizi Yayınları.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3): 83-104.
- Çakır, Ö., Harcar, T., Sürgevil, O., & Budak, G. (2014). Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (4): 51-70.
- Çetin, S., Uslu T. Beşiktaş, M. Y. & Taşkıran, M. Y. (2019). Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ve Fiziksel Kapasite İlişkisinin İncelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 3(3): 1-9.
- Çunkuş, N., Yiğitoğlu, G. T., & Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve Toplumsal Dışlanma. *Geriatric Bilimler Dergisi*, 2 (2): 58-67.

- Dağ, A. (2016). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yaşlılık ve Sosyal Dışlanma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (28): 480-500.
- Danış, M. Z. (2007). Yaşlılık, Yoksulluk ve Yalnızlık. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü*, 1-16.
www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyalboyut_yaslilik_yalnizlik_yoksulluk.pdf
(son erişim: 29 Mart 2022.)
- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2 (21): 41-54.
- Demir, S. A. (2020). Salgın Sürecinde Yaşlı Nüfus, Sosyal Dışlanma ve Yaş Ayrımcılığı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (38): 186-201.
- Doman, L. C. H., & Le Roux, A. (2010). The Causes of Loneliness and the Factors That Contribute Towards it: A Literature Review. *Tydskrif Vir Geestes Wetenskappe*, 50(2): 216-228.
- Erci, B., Yılmaz, D., & Budak, F. (2017). Yaşlı Bireylerde Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumunun Umut Düzeylerine Etkisi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 8(2): 72-76.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Güneş, A. (2021). Kesişimsellik Yaklaşımı Bağlamında Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin CEDAW Komitesi Genel Tavsiye 35 Sayılı Kararı'nın Analizi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(3): 1739-1771.
- Günlük-Şenesen, G., Yücel, Y., Yakar-Önal, A., Yakut-Çakar, B., & Ergüneş N. (2014). Gender Budgeting in Turkey: An Assessment of Local Practices From The Well-Being Perspective. *Politica Economica*, 31(2): 175-194.
- Herman, J. (2020). *Travma ve İyileşme* (7. Basım). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Holland, J. (2016). *Mizojini Dünyanın En Eski Önyargısı Kadından Nefretin Evrensel Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Hoşgör-Gündüz, A. (2020). *Kırsal Kadının Ekonomik Şiddetle İmtihanı. Yüksel-Kaptanoğlu (der). Kişisel Olan Politikadır: Kadına Yönelik Eviçi Şiddet Verisi ve Politika: ss 227-246*. İstanbul: Notabene Yayınları.
- Ilgaz, A., & Gözüm, S. (2020). Kentsel Alanda Yaşayan Yaşlı Kadınlarda Yalnızlık Sıklığı ve Etkileyen Faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 13(2): 67-73.
- Irmak, H. S., & Artan, T. (2018). Feminist Gerontoloji Bağlamında Yaşlılığın Kadınsallaşması. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(2): 236-243.

- Kaçar, N. (2021). Erken Evliliklerin Kadın Sağlığının Psikososyal Boyutuna Etkileri. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 61-72.
- Kalınkara, V. (2012). Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Yaşlı: Yaşlının Statüsü ve Geleceği. *In International Symposium on Relations of Turkey-Belgium and Co-Exhibition of Turkish Arts* (03-07).
- Karadeniz, O., & Öztepe, N. D. (2013). Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum*, 38(3): 77-102
- Kardam, F., & Yüksel, İ. (2004). Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri: Yapabilirlik ve Yapabilirlikten Yoksunluk. *Nüfusbilim Dergisi*, 26(1): 45- 72.
- Kaya, M. (2020). Koronavirüs Salgınında Yaşlılar Nasıl Hedef Haline Geldi? *Seta Perspektif Dergisi*, 271: 1-4.
- Kepenek, E. (2020, Mayıs 25). *Derin Yoksulluk Ağı: Pandemide Yoksul Haneler Açlığa Terk Edildi*. Bianet. <https://M.Bianet.Org/Bianet/Toplum/224758-Derin-YoksullukAgi-Pandemide-Yoksul-Haneler-Acliga-Terk-Edildi/> (son Erişim: 29 Mart 2022).
- Köseoğlu, M. (2017). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yaşayan Kadınların Suç Mağduriyeti Korkusu*, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Mert, M. K. (2021). Avrupa ve Türkiye'den Örnekleriyle Kadın Dostu Kentler. *EURO Politika*, (11): 122-129.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (2020). *Erkek şiddetine dur de! Yaşamı değiştir!*

Erkeklerin Şiddetine Karşı Dur! Yaşamı Değiştir! - Mor Çatı Kadın Sığınağı

Vakfı (morcati.org.tr) (Son Erişim: 29 Mart 2022)

Muammer, A., & Közleme, O. (2017). Yaşlı Yoksulluğu. *Ahi Evran Üniversitesi*

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2): 197-208.

Okan, N. (2018). *Canların Cinsiyeti: Alevilik ve Kadın*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özbay, F., & Yücel, B. (2001). Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve

Demografik Yapı. Nüfus ve Kalkınma: Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam

Kalitesi. F. Özbay vd. (der.) 1-68. Ankara: *Hacettepe Üniversitesi Nüfus*

Etütleri Enstitüsü Yay.

Özben, Ş. (2008). Yaşlılarda Umutsuzluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim*

Fakültesi

Dergisi,

(23).

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25428/268277> (Son erişim: 29

Mart 2022)

Özdemir, Ü. N. Geçmişten Günümüze Cicero ile Yaşlılık. *Sosyoloji Dergisi*, (40):

281-290.

Ray, R. & Richardson, V. (2002). Feminist Gerontology and the Life Course: Policy,

Research and Teaching issues. *Gerontology & Geriatrics Education*, 22 (4):

3-26.

- Robeyns, I. (2016). Capabilitarianism. *Journal of Human Development and Capabilities*, 17(3): 397-414.
- Saçlı, A. (2019). Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2): 1-21.
- Sar, E. (2021). Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı ve Türkiye’de Yansımaları. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 20-40.
- SarıgöL, P. (2020). Kesişimsellik Teorisi ve Farklılıkların Feminizmi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 3(6): 331-352.
- Sen A. (2003). Missing Women Revisited. *British Medical Journal*, 327: 1297-1298.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Sen, A. (2010). *Kimlik ve Şiddet*. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Sezer, S. & Tenlik, Ö. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yaşlılık ve Sosyal Dışlanma*. Ulusal Yaşlılık Sempozyumu Kongresi, Denizli.
- Shmerling, Robert. H. (22 Haziran 2020). *Why Menoften Dieear Lierthan Women*. Harward Health Blog.
- Smith, M. L. Steinman, L. E., & Casey, E. A. (2020). Combatting Social isolation Among Older Adults in A Time of Physical Distancing: The COVID-19 Social Connectivity Paradox. *Frontiers in Public Health*, 8, 403.

- Sumbas, A. (2015). Kayıp Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kapasite Yoksunluğu. *Kadın/Woman 2000*, 16(1): 1-20.
- Şener, Ü., & Demirdirek, H. (2014). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. *Türkiye Ekonomi*.
- Şenses, F. (2002), *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekin, F. (2011). Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (25): 91-100.
- Tekinbag, E. (2015). Kadın Dostu Kent Uygulama Rehberi. İstanbul: *Kader Yay*.
- Topgül, S. (2012). Kadın ve Doğa İlişkisi: Ekofeminizm. *Sosyoloji Dergisi*, (27): 71-83.
- Tufan, İ., Kılavuz, A., Özgür, Ö., Ayan, F. S., Gürdal, F. Y., & Engin, B. (2019). Türkiye'de Gerontoloji Atlası: Yaşlı Yoksulluğu ve Yalnızlık Üzerine Bulgular. *Geriatik Bilimler Dergisi*, 2(1): 1-7.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24): 543-559.

- Tüysüz, N. (2011). *Yerel Güvenlik ve Kimlik: Güneydoğu Anadolu'da Bir Köy Üzerinden Köy Koruculuğu Sistemi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. *Çalışma ve Toplum*, 2(21): 25-40.
- Urhan, G., & Arslankoc, S. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler: İstanbul İlçe Belediyeleri Örneği. *Çalışma ve Toplum*. 2(69): 945-980.
- Varışlı, B. (2017). *Katmerli Ayrımcılık: 65 Yaş Üstü Kişilerle Yapılan Niteliksel Araştırma, İstanbul Sancaktepe ve Şişli, 2015-2016*.
- Varışlı, B., & Gültekin, T. (2020). Yaşlı Ayrımcılığının Pandemi Hali: COVID-19 Sürecinde Kuşaklararası Etkileşimin Dönüşümü. *Electronic Turkish Studies*, 15(4): 1227-1237.
- Yakar-Önal, A. (2021). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme*. Ceidizler: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi.
- Yalçın, M. (2020). *Kadın Yoksulluğunun Güçlendirme Yaklaşımı Odağında İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yazgan, Ç. (2006). Yaşlılıkta Yas. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7(3): 179-184.

Yıldız, S., & Alparslan, U. (2016). Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Ülke Deneyimler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3): 271-292.

Yükseker, D. (2006). *Yurtlarından ve Yaşamlarından Koparılmış İnsanlar: Bir Sosyal Dışlanma Süreci Olarak Türkiye’de Kürtlerin Yerlerinden Edilmesi*.

Adaman, F., & Keyder, Ç. (der.). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma: 40-53. ec. europa. eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.

Zara, A. (2011). Kayıplar, Yas Tepkileri ve Yas Süreci. Yaşadıkça, *Gök Deniz Psikoterapi*, 73-90.

Dijital Kaynaklar:

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home.html>

DİSK. <http://disk.org.tr/>

Dünya Sağlık Örgütü. www.who.int

DW. www.dw.com/tr/

DW Türkiye. www.dw.com/tr/Türkiye

İLO. <https://www.ilo.org/global/lang>

Kadın Dostu Kentler Oluşumu. Kadın Dostu Kentler Kadın Dostu Kentler
(kadindostukentler.org)

Mersin Büyük Şehir Belediyesi. <https://mersin.bel.tr>

Sosyal Güvenlik Kurumu. www.sgk.gov.tr

The World Bank. <https://worldbank.org/en/home>

TUIK DATA. <https://data.tuik.gov.tr/>

Uluslararası Af Örgütü. www.amnesty.org.tr

UNICEF. <https://www.unicef.org/turkey/>

EKLER

Ek A: Soru Kağıdı

Tez Başlığı: Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Kapasite Yaklaşımı Açısından Bir Değerlendirme

Araştırmacının Adı- Soyadı:

Saha Çalışması Soruları:

a) Demografik Bilgiler

- 1) Kaç yaşındasınız?
- 2) Nerede doğdun, ne oldu, buraya nasıl geldin? Bana biraz hayat hikâyenden bahseder misin?
- 3) Hiç evlendiniz mi, evlendiyseniz kaç yaşında evlendiniz?
- 4) Eğitim durumunuz nedir?
- 5) Ne işle meşgul oldunuz?
- 6) Ailenizde kim/kimler çalışıyordu?
- 7) Çocuklarınız var mı?

b) Yoksulluk

- 8) Su, elektrik, telefon, kira gibi faturalarımızı düzenli ödeyecek ekonomiye sahip misiniz?
- 9) Nasıl geçiniyorsunuz? Eviniz kira mı? Bize biraz hane geliri durumunuzdan bahseder misiniz?
- 10) Sosyal güvenceniz var mı?
- 11) Herhangi bir kurum/kuruluştan ekonomik olarak destek alıyor musunuz?

12) Doktor, ilaç gibi sağlık ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeterli geliriniz var mı?

13) Yaşadığınız yerde sağlık ocağı var mı? Varsa yararlanma durumunuz nedir?

14) Gezme ve görme amaçlı seyahat ediyor musunuz? Koşullarınız elverişli mi?

15) Mersin’de istediğiniz zaman istediğiniz yere gidebiliyor musunuz?

13) Size göre yoksulluk nedir? Kimlere yoksul denir?

14) Kendinizi yoksul hissediyor musunuz?

15) Sizce neden yoksulsunuz? Yoksul olma durumu sizce kimin hatası?

16) Size göre yoksulluğun sebebi nedir? Bu toplumda yoksul neden var?

17) Çocuklarınız size ekonomik olarak destek oluyorlar mı?

18) Aylık şu kadar param olsa daha iyi yaşarım diyor musunuz, bu rakam size göre nedir?

19) Ne sıklıkla et, meyve alabiliyor/yiyorsunuz? Öğünlerinizde neler tüketiyorsunuz?

20) Tasarruf ediyor musunuz? Tasarruf ediyorsanız nasıl tasarruf ettiğinizi anlatır mısınız?

21) Sizce yoksulluğun sebebi nedir? Yoksula sahip çıkılmaması mı, insanın kendisiyle mi ilgili?

22) Sizce yoksullar arasında dayanışma var mı?

23) Size göre yoksulluğun ortadan kaldırılması için neler yapılmalı?

c) Yalnızlık

- 24) Yalnız mı yaşıyorsunuz, ne kadar zamandır yalnız yaşıyorsunuz? Nasıl yalnız kaldığınız, bana yalnız kalma öykünüzü anlatır mısınız?
- 25) Çocuklarınızla (var ise) ne sıklıkla görüşüyorsunuz, sizin için doyurucu ve yeterli mi?
- 26) Arkadaş, akraba ve komşularınızla düzenli görüşüyor musunuz, ne sıklıkla görüşüyorsunuz?
- 27) Arkadaş ve komşular ile ilişkilerinizden memnun musunuz?
- 28) Akrabalarınız sizi ziyaret eder mi, ziyaret etme sıklığı nedir?
- 29) Yaşadığınız mahallelerde yeşil alan / park, sosyal ve spor tesisleri var mı? Varsa kullanma sıklığınız nedir?
- 30) Kendi yaş grubunuzdaki kişilerle ilişkileriniz nasıl, bana biraz anlatır mısınız? Arkadaşlarınızla beraber dışarı çıkar mısınız?
- 31) Sizce yalnız bir kadın hayatı nasıl yaşıyor, nasıl yaşamalı?
- 32) Şu anki koşullarınızda rahat mısınız, kendinizi güvende hissediyor musunuz?
- 33) Daha güvenli ve temiz bir yerde yaşamak ister misiniz?
- 34) Yalnız yaşamanızdan dolayı kendinizi güvensiz ve tekinsiz hissediyor musunuz?
- 35) Yaşadığınız yerde kendinizi dışlanmış ve kimsesiz hissediyor musunuz?
- 36) Kendinizi yalnız hissediyor musunuz?
- 37) Yalnız yaşama nedeniyle kendinizi özgür ve gerçekleştirmiş hissediyor musunuz?
- 38) Yalnız yaşamının sizin duygu durumunuzdaki etkilerinden biraz bahseder misiniz?

39) Yalnız bir kadın için Mersin’de yaşamak nasıl? Güvenli ve destekleyici bir kent olduğunu düşünüyor musunuz?

d) Kapasite

40) Geriye dönebilsem şunları yapmak isterdim, hayatım daha iyi olurdu, daha özgür hissederdim dediğiniz yaşantılarınız var mı?

41) Ailenizden, eşinizden, çevrenizden şiddet yaşadığınız oluyor muydu?

42) Çocukluğunuz ve ergenlik dönemlerinizde kardeşlerinizin bakım yükünden dolayı eğitim hayatından mahrum kaldığınızı düşünüyor musunuz?

43) Sizin kız çocuklarınız kardeşlerinin bakım yükünü karşıladı mı? Bundan dolayı eğitim hayatından mahrum kaldı mı?

44) Kendinize “erkek olsaydım şunları yapardım, gücüm şunlara yeterdi veya genç olsam” dediğiniz oldu mu? Biraz bahseder misiniz?

45) Kendinizin mahrum olduğu ve “ keşke imkanım olsa da kızıma yapsam” dediğiniz şeyler var mı? Bunları gerçekleştirip kızınızın hayatında değişime neden oldu mu?

e) Ayrımcılık

46) Sizce gelir dağılımının adaletsiz olması yoksulluk yaratır mı?

47) Yaşınız, cinsiyetiniz veya etnik kökeninizden dolayı ayrımcılığa uğruyor musunuz? Yoksul olmanızda bunların etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

48) Sizce cinsiyete dayalı ayrımcılık yoksulluk yaratır mı?

49) Kadın olduğunuzdan dolayı yoksul olduğunuzu düşünüyor musunuz?

50) Etnik kökeniniz nedeniyle yoksul olduğunuzu düşünüyor musunuz?

51) İnançınız veya farklılıklarınız yüzünden ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz? (Kürt, Alevi, Ezidi, Hristiyan, LGBTİ gibi)

- 52) Kendi kimliğiniz ile toplumsal kimlikleriniz arasında farklılıklar olduğunu düşünüyör musunuz?
- 53) Kendi günlük yaşantınızda hiç yaş ayrımcılığına maruz kalan birilerine tanık oldunuz mu? Biraz anlatır mısınız, ne hissettiniz? Ayrımcılığa uğrayan siz olsaydınız ne yapardınız, ne hissederdiniz?
- 54) Sizce adaletin sağlanması için neler yapılmalı?

Ek B: Katılımcıların Demografik Bilgi Tablosu

Kişi Kodu	Medeni Durumu	Yaş	Eğitim	İkamet	Nereden Geldi	Kimlerle Yaşıyor	Mesleği
K1	Eş Ölü/Dul	70	Okur-yazar değil	Toroslar	Şırnak	Yalnız	Tarım işçisi
K2	Eş Ölü/Dul	75	Okur-yazar değil	Akdeniz	Mardin/Sahur	Yalnız	Aileiçi emek
K3	Eş Ölü/Dul	75	Okur-yazar değil	Akdeniz	Siirt/Pervari	Yalnız	Tarım işçisi
K4	Boşanmış	78	Ortaokul terk	Mezitli	Hatay/İskenderun	Yalnız	Esnaf
K5	Eş Ölü/Dul	70	Okur-yazar değil	Akdeniz	Siirt/Kurtalan	Yalnız	Aileiçi emek
K6	Eş Ölü/Dul	71	Okur-yazar değil	Akdeniz	Kahramanmaraş/ Afşin	Yalnız	Ev temizliği, Tarım işçisi
K7	Eş Ölü/Dul	76	Okur-yazar değil	Toroslar	Bitlis/Güroymak	Yalnız	Aileiçi emek
K8	Eş Ölü/Dul	78	İlkokul	Yenişehir	Sivas	Yalnız	Ev Temizliği
K9	Boşanmış	76	Okur-yazar değil	Toroslar	Mersin	Yalnız	Çöp toplayıcı
K10	Eş Ölü/Dul	76	Okur-yazar değil	Toroslar	Mardin	Yalnız	Aileiçi emek
K11	Eş Ölü/Dul	2	İlkokul	Yenişehir	Malatya/ Hekimhan	Yalnız	İşçi emeklisi
K12	Eş Ölü/Dul	70	Okur-yazar değil	Yenişehir	Adana/Ceyhan	Yalnız	Yaşlı bakım

Ek C: Doğu Akdeniz Üniversitesi

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Araştırmanın Adı:

Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Mersin İli Örneği Üzerine Bir Değerlendirme

Değerli Katılımcı

Bu form ile “**Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Mersin İli Örneği Üzerine Bir Değerlendirme**” adlı çalışmada yer almak üzere davet ediliyorsunuz. Araştırma amaçlı yapılan bu çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Kararınız katılma yönünde olduktan sonra sizinle ilgili bilgiler kesinlikle gizli tutulacak, elde edilen sonuçlar kimliğiniz ifşa edilmeden akademik literatürde yayımlanacaktır. Başta katılmaya karar verseniz dahi devam eden süreçte araştırmada yer almaktan vazgeçebilirsiniz. Aynı şekilde araştırmacı sizin için devam etmenin iyi olmayacağını düşünerek sizi çalışma dışında bırakabilir. Katılımcı olduğunuz takdirde size maddi bir ödeme yapılmayacak herhangi bir ödeme istenmeyecektir.

Bu alışmada, Mersin il Merkez ilçelerine bağlı mahallelerinde **Yaşlı Kadın Yoksulluğu: Mersin İli Örneği Üzerine Bir Değerlendirme** araştırması, yoksul, yalnız yaşayan 25 yaşlı kadın ile görüşme gerçekleştirilecektir.

Katılımcılara sorulacak olan yarı yapılandırılmış sorular analiz edilerek bulgulara ulaşılacaktır. Görüşme formlarının uygulama süresi yaklaşık 120 dakikadır. Bulgular sadece bilimsel veri olarak kullanılacak başka bir araştırmada faydalanılmayacaktır.

Soru, Daha Fazla Bilgi ve Problemler için Başvurulacak Kişi:

İhtiyaç halinde lütfen araştırma yürütücüsü ile iletişime geçiniz.

İsim:

Görevi: Yüksek Lisans Öğrencisi

Telefon:

Gönüllünün / Katılımcının Beyanı:

Bu çalışma ile bilgiler bana aktarıldı ve ilgili metni okudum ve anladım. Sorduğum sorulara araştırmacı tarafından detaylı cevaplar verildi. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmadım. Eğer katılmayı reddedersem veya araştırma sırasında sebep olmaksızın vazgeçersem bir sorunla karşılaşmayacağım. Araştırmadan elde edilen benimle ilgili kişisel bilgilerin bir başkası ile paylaşılmayacağını biliyorum. Araştırma esnasında soru sorma ihtiyacı hissettiğimde (Araştırmacı ile) iletişim kurabileceğimi biliyorum.

Bana yapılan bütün açıklamaları ayrıntılarıyla anladım. Bu şartlarda hiçbir baskı altında olmadan kendi isteğimle gönüllü olarak bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorum ve belgeyi imzalıyorum. Araştırmacı, saklamam için bu belgenin bir kopyasını tarafıma teslim etmiştir.

Gönüllü Katılımcı

Adı soyadı:

Adres :

Tel:

İmza :

Tarih :

Görüşme Tanığı :

Adı soyadı:

Adres :

Tel:

İmza :

Tarih :

Araştırmacı:

Adı Soyadı, Unvanı: Tülay Aktemir, Toplumsal Cinsiyet alışmaları

ğrencisi

Adres:

Tel:

İmza:

Tarih: